

Jaarverslag 2015

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

Inhoudsopgave

1. Bestuursverslag	3
1.1 Voorwoord	3
1.2 Kerngegevens afgelopen vijf jaar	5
1.3 Missie, visie en strategie	6
1.4 Bestuurlijke inrichting van het fonds	7
1.5 2015 in hoofdlijnen	10
1.6 Financiële positie	25
1.7 Pensioenbeheer	31
1.8 Vermogensbeheer	36
1.9 Uitvoeringskosten	40
1.10 Risicomanagement	47
1.11 StiPP in 2016	51
2. Medezeggenschap	53
2.1 Verslag van de raad van toezicht	53
2.2 Verslag van het verantwoordingsorgaan	58
3. Jaarrekening	61
3.1 Balans per 31 december	61
3.2 Staat van baten en lasten	62
3.3 Kasstroomoverzicht	63
3.4 Algemene toelichting	64
3.5 Toelichting op de balans	74
3.6 Risicobeheer en derivaten	82
3.7 Toelichting op de staat van baten en lasten	92
4. Overige gegevens	98
4.1 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	98
4.2 Gebeurtenissen na balansdatum	98
4.3 Actuariële verklaring	98
4.4 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	100
5. Bijlagen	103
5.1 Samenstelling commissies	103
5.2 Nevenfuncties leden bestuur en raad van toezicht	105
5.3 Uitbestede partijen en adviseurs	107
5.4 Kerngegevens pensioenregeling	108
5.5 Afkortingen en begrippen	112

1. Bestuursverslag

1.1 Voorwoord

1.1.1 Status van het fonds en ontwikkeling fonds

StiPP wil voor zijn 1 miljoen (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden en voor de ruim 5.000 aangesloten werkgevers een duurzaam en betrouwbaar pensioenfonds zijn dat zijn financiële verplichtingen nu en in de toekomst kan waarmaken. Daarbij houdt het bestuur rekening met de belangen van actieven, slapers, gepensioneerden en werkgevers. Het bestuur ervaart het als een grote uitdaging deze doelstelling te realiseren. Voor u ligt het jaarverslag van StiPP over 2015, waarin wij als bestuur verantwoording afleggen over het gevoerde beleid.

Door de premie inkomsten van bijna 180 miljoen groeide het vermogen van StiPP tot boven het miljard. Een verdere stijging van het vermogen werd niet gerealiseerd door een negatief rendement op het belegd vermogen van -/ 1,21%. De dekkingsgraad van het fonds van 110,0% eind 2014 steeg naar 110,7% eind 2015.

Met ingang van 1 januari 2015 is het FTK in werking getreden. Aangezien StiPP in de opbouwfase een beschikbare premieregeling uitvoert, heeft het FTK voor StiPP niet geleid tot grote wijzigingen in beleid of uitvoering. Het bestuur heeft in 2015 wel het nodige werk verricht om aan de nieuwe verplichtingen die het FTK met zich meebrengt te voldoen.

Het vertrouwen in pensioen staat onder druk. Door de lage dekkingsgraden, de noodzakelijke verlaging van pensioenuitkeringen en -aanspraken en de grote complexiteit van het stelsel vragen veel deelnemers zich af of hun pensioenfonds nog wel levert waarop zij rekenen. Dit verminderde vertrouwen raakt ook StiPP. Het is onze verantwoordelijkheid dat deelnemers kunnen begrijpen wat ze wel en niet van StiPP mogen verwachten. Communicatie en dialoog met actieven, slapers, gepensioneerden en werkgevers heeft dan ook prioriteit voor het bestuur.

1.1.2 Samenstelling bestuur en samenwerking verantwoordingsorgaan en raad van toezicht

Het bestuur heeft aan het eind van het verslagjaar afscheid genomen van de heer D. Tuit als bestuurslid en lid van de beleggingscommissie. Het bestuur heeft veel waardering voor de wijze waarop hij een bijdrage aan het fonds heeft geleverd.

Het bestuur is verheugd dat, na de invoering van de Wet versterking bestuur pensioenfonds halverwege voorgaand verslagjaar, de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan met voortvarendheid van start zijn gegaan. Ieder vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid en met oog voor het doel waarvoor alle organen van het fonds staan: realisering van de missie en doelstellingen van het fonds en invulling van de beloften aan de deelnemers.

1.1.3 Woord van dank

Het bestuur is erkentelijk voor de inzet van al diegenen die op een of andere wijze bijdragen aan het functioneren van het fonds, zowel binnen StiPP in bestuurlijke organen, als bij de partijen waaraan het bestuur

werkzaamheden heeft uitbesteed. Het bestuur heeft waardering voor hun betrouwbare en deskundige werkwijze, die resulteert in een goede beleidsvoorbereiding en -uitvoering.

In 2016 staan ons weer nieuwe uitdagingen te wachten. Het bestuur heeft er alle vertrouwen in dat allen die zich dit jaar voor het fonds hebben ingezet, opnieuw en met veel energie bereid zullen zijn om de ambities en doelstellingen van het fonds te helpen realiseren.

Het bestuur stelde het jaarverslag 2015 en de daarbij behorende staten voor De Nederlandsche Bank (DNB) vast op 10 juni 2016.

Namens het bestuur van de Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten
De Meern, 22 juni 2016

E.H.W. Bosman
Voorzitter

P.A. Citroen
Vice-voorzitter

1.2 Kerngegevens afgelopen vijf jaar

1.2.1 Kerngegevens

Aantallen	2015	2014	2013	2012	2011
Werkgevers	5.412	4.931	4.914	5.380	4.812
Deelnemers	281.223	259.666	222.827	224.479	181.998
Gewezen deelnemers	738.440	659.419	617.340	568.870	512.367
Ingegane ouderdomspensioenen	1.419	1.188	883	633	420
Ingegane partnerpensioenen	263	214	167	130	91
Ingegane wezenpensioenen	14	11	8	6	4
Afgekochte ouderdomspensioenen	2.039	2.484	3.017	2.466	2.302
Afgekochte nabestaandenpensioenen	364	311	322	369	282
Afgekochte kleine pensioenkapitalen voor pensioeningangsdatum	32.666	25.942	56.733	21.829	44.008

1.2.2 Financiële gegevens (bedragen in 1.000 euro)

	2015	2014	2013	2012	2011
Voorziening voor risico deelnemers	900.272	808.425	678.240	575.393	459.248
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen	54.237	47.959	35.608	31.173	20.516
Garantiereserve ¹	-	-	-	7.666	7.666
Overige reserves	102.556	85.445	69.318	50.039	33.206
• Vereist eigen vermogen	30.262	26.897	25.873	25.416	22.874
• Algemene reserve	72.294	58.548	43.445	24.623	10.322
Belegd vermogen	1.018.114	902.194	747.946	630.436	482.427
Beleggingsrendement	-/- 1,21%	4,45%	2,54%	5,10%	-/- 0,07%
Z-score	0,27	-0,01	0,14	0,26	-/- 0,21
Performancetoets ²	1,60	1,52	1,25	-/- 0,30	0,85
Beleidsdekkingsgraad	109,9%	-	-	-	-
Dekkingsgraad	110,7%	110,0%	109,7%	108,2%	106,9%
Indexatie ingegane pensioenen	0%	0%	0%	0%	0%
Korten ingegane pensioenen	0%	0%	0%	0%	0%
Feitelijke premie	179.311	159.161	150.819	146.082	123.812
Kostendeckende premie	171.721	150.731	142.108	136.192	123.757
Pensioenuitvoeringskosten	12.914	11.712	10.020	10.301	8.399
Uitvoeringskosten per deelnemer	46,38	44,74	44,76	45,82	43,25
Kosten vermogensbeheer in % van gemiddeld belegd vermogen	0,48% ³	0,31%	0,31%	0,34%	0,46%
Uitkeringen afkoop	27.580	20.630	31.315	15.597	19.768
Pensioenuitkeringen	1.853	1.597	1.322	884	498
Vorderingen	36.554	33.004	33.322	33.329	32.544

¹ De garantiereserve is per 1 januari 2013 toegevoegd aan de algemene reserve.

² Het vermelde percentage van de performancetoets is inclusief de opslag van 1,28% conform Art. 5 VBB.

³ De stijging van het kostenpercentage wordt veroorzaakt door éénmalige kosten in verband met de invoering van het risico afbouw model. Zie verder toegelicht in paragraaf 1.9.6.

1.3 Missie, visie en strategie

StiPP voorziet in een aanvullende pensioenvoorziening voor uitzendkrachten, gedetacheerden en payrollers. StiPP geeft op zorgvuldige en efficiënte wijze uitvoering aan de pensioenovereenkomst die door sociale partners in de flexbranche is gesloten.

De branche kenmerkt zich door korte dienstverbanden met vaak een parttime karakter en veelal lagere lonen. Dit zorgt bij het grootste deel van de deelnemers voor een relatief geringe omvang van het opgebouwde pensioenkapitaal. Daarom is het van belang dat de uitvoering gebeurt tegen acceptabele en zo laag mogelijke kosten, op een wijze die aansluit bij de kenmerken van de deelnemers en de branche. Hierbij is het doel om van elke euro aan premie zoveel mogelijk toe te laten komen aan de opbouw van het pensioenkapitaal.

StiPP onderkent de impact van kortdurende dienstverbanden én de uiteenlopende kenmerken van de deelnemers als specifieke aspecten van de sector die van invloed zijn op de opbouw van het pensioenkapitaal. Daarom houdt StiPP bij het vaststellen van het beleid rekening met de belangen van de verschillende groepen deelnemers die door de diversiteit kunnen ontstaan. Bij de kenmerken van het fonds past een beleid waarbij:

- De administratieve processen vanuit het oogpunt van kostenbeheersing en de grote volumes volledig geautomatiseerd zijn ingericht;
- Er duidelijk met deelnemers en werkgevers digitaal wordt gecommuniceerd;
- Er in het beleggingsbeleid doelbewust onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende leeftijdsgroepen;
- Er in de opbouwfase geen keuzemogelijkheden zijn voor deelnemers.

StiPP streeft er naar zich voortdurend aan te passen aan de veranderende maatschappelijke en politieke ontwikkelingen. StiPP pakt hierin haar eigen rol en probeert de omgeving hiermee bewust te maken van de problematieken waarmee StiPP te maken heeft en deze te beïnvloeden.

StiPP houdt zich momenteel met name bezig met:

- het overleggen met cao-partijen over de toekomstbestendigheid van de Basisregeling;
- het afhandelen van het 'stuwmeer' aan kleine pensioenkapitalen onder de afkoopgrens;
- de ontwikkelingen met betrekking tot de plek van payrollers binnen de verplichtstelling van StiPP;
- het bepalen van de impact van rechtspraak voor de handhaving van de verplichtstelling.

Op de lange termijn zal mogelijk veranderende wet- en regelgeving er toe leiden dat een deel van de problematiek waar StiPP mee te maken heeft - en die specifiek toeziet op het opbouwen van pensioen bij korte dienstverbanden en veelal bij lagere lonen - wordt opgelost. StiPP blijft in deze ontwikkelingen haar eigen rol spelen en op termijn haar positie opnieuw bepalen. Zoals met name de problematiek van kleine pensioenen onder de afkoopgrens en de financiële consequenties daarvan op langere termijn.

1.4 Bestuurlijke inrichting van het fonds

Het bestuur van het fonds is verantwoordelijk voor de uitvoering van de pensioenregeling zoals deze door de sociale partners is overeengekomen. Dit houdt in dat zij verantwoordelijk is voor alle activiteiten van het fonds, waaronder de pensioenadministratie, communicatie en het vermogensbeheer van de pensioengelden.

StiPP kent een paritair bestuursmodel, waarin de werkgeversorganisaties, vakbonden en gepensioneerden zijn vertegenwoordigd. Het bestuur bestaat uit acht bestuursleden. Vier leden namens de werkgevers, drie leden namens de werknemers en één lid namens de pensioengerechtigden. De bestuursleden zijn voorgedragen namens:

- De Algemene Bond Uitzendondernemingen (ABU), gevestigd te Amsterdam;
- De Nederlandse Bond van Bemiddelings- en Uitzendondernemingen (NBBU), gevestigd te Amersfoort;
- FNV gevestigd te Utrecht;
- De Unie, vakbond voor industrie en dienstverlening, gevestigd te Culemborg;
- De CNV Vakmensen, gevestigd te Utrecht; en
- De vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden is voorgedragen door de werknemersorganisaties en benoemd door het bestuur, nadat verkiezingen onder de pensioengerechtigden geen kandidaat opleverde.

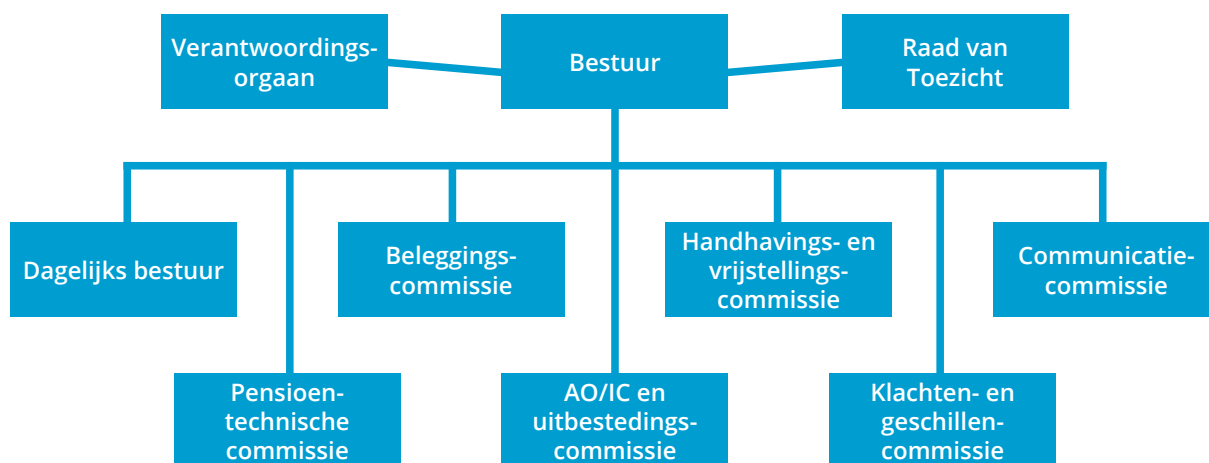
StiPP is een bedrijfstakpensioenfonds en is statutair gevestigd te Amsterdam, bezoekadres: Rijnzathe 12, 3454 PV De Meern. De laatste statutenwijziging was op 2 maart 2016, welke notarieel is verleden. De Stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 34107294. StiPP is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

De samenstelling van het bestuur is per 31 december 2015 als volgt:

Naam	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Einde zittingsduur / maximale zittingsduur
De heer P.A. Citroen	Voorzitter	Werkgever	01-11-2006	31-12-2016 / 01-11-2018
De heer E.H.W. Bosman	Vice-voorzitter	Werknemer	03-07-2013	03-07-2017 / 03-07-2025
De heer M.J.M Nuijten	Bestuurslid	Pensioengerechtigden	01-01-2007	01-07-2018 / 01-01-2019
De heer G.J. Seffinga	Bestuurslid	Werknemer	17-12-2012	17-12-2016 / 17-12-2024
De heer M. Raaijmakers	Bestuurslid	Werknemer	14-03-2012	14-03-2016 / 14-03-2024
De heer R.L. Schikhof	Bestuurslid	Werkgever	01-01-2007	31-12-2016 / 01-01-2019
De heer J.C. de Planque	Bestuurslid	Werkgever	01-07-2014	17-12-2018 / 01-07-2026
Vacature	Bestuurslid	Werkgever		

Eind 2015 is de heer D. Tuit, tot dan lid namens werkgeversorganisaties, teruggetreden als bestuurslid. Hierdoor is een vacature ontstaan aan werkgeverszijde.

Bestuurlijke organen en commissies

Het bestuur heeft zes commissies ingesteld, die allen een adviesfunctie hebben richting het bestuur. In deze commissies hebben bestuursleden zitting. Daarnaast is er een dagelijks bestuur dat bestaat uit de voorzitter en vice-voorzitter. Zij dragen zorg voor de dagelijkse gang van zaken binnen het fonds. De volgende commissies hebben een externe adviseur:

- Beleggingscommissie: de heer M. Euverman van Sprenkels & Verschuren
- Pensioentechnische commissie: de heer F. Verschuren van Sprenkels & Verschuren
- AO/IC- en uitbestedingscommissie: mevrouw R. Poldner van Poldner Advies
- Communicatiecommissie: mevrouw R. Poldner van Poldner Advies

De ondersteuning van de commissies en het bestuur is belegd bij de afdeling bestuursondersteuning, welke is uitbesteed bij Syntrus Achmea Pensioenbeheer. De samenstelling van de commissies en de vaste adviseurs zijn opgenomen in de bijlage, hoofdstuk 5.1 en 5.3.

Raad van toezicht

Voor de inrichting van het intern toezicht heeft het bestuur een raad van toezicht ingesteld. Leden van de raad van toezicht zijn onafhankelijke deskundigen en hebben geen banden met het fonds. De raad van toezicht als collectief heeft een geschiktheid die ten minste vergelijkbaar is met de geschiktheid die door De Nederlandsche Bank wordt verlangd van het bestuur als collectief. De raad evalueert jaarlijks het eigen functioneren en rapporteert hierover aan het bestuur en het verantwoordingsorgaan.

Per 31 december 2015 is de raad van toezicht als volgt samengesteld.

Naam	Functie	Lid sinds	Einde zittingsduur
De heer P.C. van der Linden	Voorzitter	01-07-2014	01-07-2018
Mevrouw J.L. Verhulst	Lid	01-07-2014	01-07-2017
De heer H. Smit	Lid	01-07-2014	01-07-2016

Het verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft een verantwoordingsorgaan ingesteld. De betrokken partijen zijn als volgt vertegenwoordigd:

- Deelnemers (3);
- Pensioengerechtigden (1);
- Werkgevers (2).

De leden namens de deelnemers en pensioengerechtigden zijn benoemd door de werknemersorganisaties FNV Bondgenoten, CNV Dienstenbond en De Unie. De leden namens de werkgevers zijn benoemd door werkgeversverenigingen ABU en NBBU. De leden zijn benoemd voor een periode van vier jaar.

Per 31 december 2015 is het verantwoordingsorgaan als volgt samengesteld:

Naam	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Einde zittingsduur
De heer R.M. van Norel	Voorzitter	Werknemers	01-07-2014	01-07-2018
De heer S.V.W. Lootsma	Lid	Werknemers	01-07-2014	01-07-2018
Mevrouw I. Nauta	Lid	Werknemers	01-07-2014	01-07-2018
Mevrouw E. Tuinstra	Lid	Werknemers	01-01-2015	01-07-2018
De heer N.J. van Batenburg	Lid	Werkgevers	01-07-2014	01-07-2018
De heer T. Sijpestijn	Lid	Werkgevers	01-07-2014	01-07-2018
De heer R. Aartsma	Toehoorder	Werknemers	01-07-2014	n.v.t.

Vergoedingen

De bestuursleden, commissieleden, en leden van het verantwoordingsorgaan ontvangen vacatiegeld en een reis- en verblijfskostenvergoeding. Het bestuur ontvangt een vergoeding conform de aanbevelingen van de Pensioenfederatie. De leden van het Verantwoordingsorgaan ontvangen vergoedingen op basis van de SER-normering.

Over het jaar 2015 is uit dien hoofde een totaalbedrag van € 371.905,- uitgekeerd (2014: € 309.000.-). Dit bedrag kan als volgt worden uitgesplitst:

- Vacatievergoedingen bestuur, incl. reiskosten en btw € 276.254,-
- Vacatievergoedingen verantwoordingsorgaan, incl. reiskosten € 15.468,-
- Vergoeding raad van toezicht incl. reiskosten en btw € 42.350,-
- Opleidingskosten en overige kosten € 37.833,-

Ten opzichte van 2014 is een stijging van de bestuurskosten te zien. Dit komt voornamelijk door:

- een stijging van € 52.254 van de vacatievergoeding voor het bestuur. Dit wordt verklaard door (extra) vergaderingen als gevolg van tijdelijk ingestelde werkgroepen als het risico afbouwmodel, de nieuwe ingestelde communicatiecommissie, gesprekken met toezichthouders, (extra) beleidssessies en de BTW die over de vergoeding wordt betaald.
- een stijging van € 9.468 van de vacatievergoeding voor het verantwoordingsorgaan en € 21.350 voor de raad van toezicht. Deze stijging laat zich verklaren doordat het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht in 2014 per 1 juli zijn gestart.
- de opleidings- en overige kosten zijn gedaald met € 20.167.

Nevenfuncties

De nevenfuncties van de leden van het bestuur en de raad van toezicht zijn opgenomen in de bijlage, hoofdstuk 5.2.

1.5 2015 in hoofdlijnen

Inleiding

Het bestuur van StiPP heeft gedurende het verslagjaar 6 maal vergaderd. Daarnaast hebben er in april en oktober tweedaagse bijeenkomsten van het bestuur plaatsgevonden, waarin door het bestuur uitgebreider is stilgestaan bij verschillende strategische onderwerpen. De bestuurlijke besluiten van StiPP worden voorbereid door middel van diverse commissies en tijdelijke werkgroepen, waarin meerdere bestuursleden zijn vertegenwoordigd. Gedurende 2015 hebben er circa zestig van dergelijke bijeenkomsten plaatsgevonden. In dit hoofdstuk wordt verslag gedaan van de belangrijkste aspecten van het beleid waar het bestuur van StiPP zich in 2015 mee heeft bezig gehouden.

1.5.1 Beleidsvoornemens

Het bestuur stelt jaarlijks een plan vast waarin de beleidsvoornemens voor dat jaar worden benoemd. Voor 2015 betrof dit de volgende beleidsonderdelen:

1. Verdere inbedding van het bestuursmodel
2. Implementatie van het nieuw financieel toetsingskader
3. Implementatie van het risico afbouw model
4. Van schriftelijke naar digitale communicatie
5. Blijvende inzet op naleving van de verplichtstelling
6. Implementatie gewijzigde pensioenregelingen per 1 januari 2015
7. De toekomst van de basisregeling
8. Verdere vormgeving van het integraal risicomanagement

Op al deze onderdelen heeft in 2015 een ontwikkeling plaatsgevonden. Hieronder wordt stilgestaan bij deze ontwikkelingen en de keuzes die het bestuur hier gedurende het jaar in heeft gemaakt.

1.5.2 Governance en bestuursmodel

Bij de introductie van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen in juli 2014 hebben alle pensioenfondsen een keuze gemaakt uit de vijf mogelijke bestuursmodellen die de Pensioenwet sindsdien kent. Het bestuur van StiPP heeft destijds gekozen voor de continuering van het bestaande paritaire bestuursmodel, waarbij enerzijds vier zetels zijn ingeruimd voor de werkgeversgeleding en anderzijds drie zetels voor werknemers-vertegenwoordigers en één zetel voor de vertegenwoordiger namens de pensioengerechtigden. Deze keuze had een beperkte impact voor het fonds, aangezien het min of meer een voortzetting van het bestaande bestuursmodel betrof, met als enige wezenlijke verschil dat één van de zetels namens de werknemers is omgezet in een zetel namens de pensioengerechtigden. Meer impact had de wijziging van het intern toezicht van de tot dan toe gehanteerde visitatiecommissie naar een permanente raad van toezicht. De taken op het gebied van medezeggenschap en verantwoording zijn sindsdien bijeengebracht in het verantwoordingsorgaan. Voor de samenstelling van de diverse organen wordt verwezen naar hoofdstuk 1.4 en de overzichten in de bijlage.

Gedurende het verslagjaar heeft het bestuur verdere ervaring opgedaan met het aangepaste bestuursmodel, waarbij vooral de samenwerking met de raad van toezicht een belangrijk aspect vormt. Vooral de advies- en goedkeuringsrechten die aan de raad van toezicht zijn toegekend, dwingen het bestuur om meer afstemming te plegen met het intern toezichtsoorgaan, waarbij door partijen gezamenlijk bepaald moet worden hoe de bevoegdheden moeten worden geïnterpreteerd. Het bestuur kijkt over het jaar 2015 terug op een geslaagde

samenwerking met de raad van toezicht, waarbij met name de door de raad geleide zelfevaluatie van het bestuur in december 2015 een belangrijk element vormde. Het 'voorhouden van de spiegel' is een belangrijk onderdeel van de taakinvulling van het intern toezichtsorgaan, waar op deze wijze uitstekend invulling werd gegeven.

Het bestuur kijkt eveneens terug op een constructieve samenwerking met het verantwoordingsorgaan in het verslagjaar. Binnen het verantwoordingsorgaan is gewerkt aan een versterking van de pensioeninhoudelijke kennis, adviesplichtige onderdelen van de besluitvorming zijn besproken en er zijn door het verantwoordingsorgaan waardevolle adviezen verstrekt die de besluitvorming van het bestuur daadwerkelijk hebben beïnvloed.

Ondanks deze positieve ervaringen inzake de samenwerking met de andere organen binnen het fonds, heeft het bestuur zich de vraag gesteld of het huidige paritaire bestuursmodel ook in de toekomst het juiste bestuursmodel voor het fonds zal zijn. Bestuursleden zijn steeds intensiever en op operationele basis betrokken bij de uitvoering van de pensioenregeling. Niet alleen kost dat de bestuurders steeds meer tijd, maar tegelijkertijd moet ook geconstateerd worden dat het voor het bestuur moeilijker wordt de juiste balans te vinden tussen de actuele onderwerpen die op korte termijn spelen versus de meer strategische thema's voor de lange termijn.

Deze constatering heeft ertoe geleid dat het bestuur zich als doel heeft gesteld om de keuze van het bestuursmodel in 2016 te heroverwegen en alternatieve modellen te onderzoeken die mogelijk een betere balans tussen de uitvoeringstechnische en de strategische aspecten van de pensioenuitvoering kunnen bieden. Daarbij wordt nadrukkelijk gezocht naar alternatieven die tegemoet komen aan de wensen van alle belanghebbenden en die passen bij de kenmerken, schaal en omvang van het fonds en de sector. Het bestuur is voornemens om in de loop van 2016 tot nadere concretisering van de voornemens ten aanzien van een alternatief bestuursmodel te komen.

1.5.2.1 Naleving Code Pensioenfondsen

Vanaf 1 januari 2014 is de Code Pensioenfondsen (hierna: de Code) in werking getreden. De Code is opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid. Het bestuur onderschrijft de Code en heeft in een apart document vastgelegd in welke mate aan de normen wordt voldaan. Eén keer per jaar spreekt het bestuur de Code integraal door. Er wordt dan ook stilgestaan in hoeverre er wijzigingen zijn opgetreden die van invloed zijn op de (toepassing van de) normen in de Code.

Het bestuur legt verantwoording af over de naleving van de Code volgens het 'pas toe of leg uit' beginsel. Dit betekent dat het bestuur de normen van de Code toepast. Alleen daar waar het beleid van het fonds (deels) afwijkt van de norm, wordt dit gemotiveerd in het jaarverslag.

Ontwikkelingen bij het fonds en de relatie met de Code

Het bestuur heeft in 2015 een aantal ontwikkelingen doorgemaakt of in gang gezet die hebben bijgedragen aan de mate waarin het bestuur aan de normen in de Code voldoet.

- Het bestuur heeft besloten het bestuursverslag op andere wijze op te stellen, meer gericht op verantwoording over het gevoerde beleid, de keuzes die hierin zijn gemaakt en de ontwikkelingen en vraagstukken waar het bestuur mee bezig is geweest (norm 17 t/m 19).
- Het bestuur heeft, net als vorig jaar, de kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling opgenomen in het jaarverslag. Aanvullend zijn deze waar mogelijk in lijn gebracht met de aanbevelingen uitvoeringskosten van de pensioenfederatie (norm 20).

- Het bestuur heeft begin 2016 besloten om een beleidssessie te wijden aan de missie, visie en strategie. Dit heeft ertoe geleid dat in dit jaarverslag een expliciete missie, visie en strategie is verwoord. In 2016 is het bestuur voornemens om deze verder uit te werken en in te bedden in de besluitvormingsprocedure alsmede vast te leggen in de relevante fondsdocumenten (norm 3).
- Het bestuur heeft in 2015 de cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is verder weten te bevorderen en borgen. Dit uit zich voornamelijk tijdens de besluitvormingsmomenten, waarin aantoonbaar risico's worden afgewogen (norm 23).
- Het bestuur rapporteert dit jaar expliciet over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien (norm 41).

Gerapporteerde afwijkingen van de Code in het vorige jaarverslag

In het vorige jaarverslag heeft het bestuur gerapporteerd dat het beleid van het fonds afwijkt van de Code als het gaat om norm 35 (adequaat en toegankelijk communicatiebeleid die het pensioenbewustzijn bevordert) en norm 66 t/m 68 (diversiteit).

In 2015 heeft het bestuur besloten om de communicatie-activiteiten van het fonds uit te besteden aan een gespecialiseerde externe partij, Bridgevest. Deze partij gaat zorg dragen voor de uitvoering van het communicatiebeleid. In 2015 is zowel een meerjarig strategisch plan als een tactisch jaarplan 2016 opgesteld. Het fonds heeft hiermee een adequaat communicatiebeleid vastgelegd. In 2016 zal de pensioeninformatie voor deelnemers digitaal beschikbaar worden gesteld. Het fonds heeft daarnaast het voornemen om vanaf 2016 met de te onderscheiden doelgroepen binnen het fonds en individuele deelnemers op maat en interactief te gaan communiceren. Hiermee vormt het fondsbeleid geen afwijking meer op het bepaalde in norm 35.

Op de normen inzake diversiteit wordt door het fonds nog wel een afwijkend beleid gevoerd.

Afwijkingen beleid fonds ten opzichte van de Code in 2015

Het fonds voert op een aantal onderdelen een afwijkend beleid ten opzichte van de Code. Hieronder wordt dit verder gemotiveerd.

Norm 4, deels toegepast

Het bestuur zorgt voor een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.

Het fonds heeft een financieel crisisplan, waarin is vastgelegd hoe in spoedeisende situaties wordt gehandeld. Dit betreft alleen de uitkeringsfase van het fonds.

Het bestuur heeft de werkafpraak gemaakt dat bij andere spoedeisende situaties en bij mediacontact het dagelijks bestuur handelt. Er is hiervoor geen separate procedure vastgelegd. Het bestuur heeft hierbij overwogen dat het maken van deze werkafpraak past binnen het besturingsmodel van het fonds. Daarnaast vragen spoedeisende situaties veelal om handelsvrijheid. Hierin past niet direct een vastlegging in een procedure. Tot slot acht het bestuur de kans op een spoedeisende situatie, welke niet betreft een situatie zoals omschreven in het financieel crisisplan, klein.

Norm 26, niet toegepast

Het bestuur meet hoe effectief de ingezette communicatiemiddelen zijn. Dit doet het periodiek, maar ten minste elke drie jaar.

Tot op heden heeft het bestuur de ingezette communicatiemiddelen niet gemeten op effectiviteit.

In 2015 is besloten over te gaan tot uitbesteden van de communicatie-activiteiten aan een externe gespecialiseerde partij. Tegelijkertijd is besloten dat de communicatiemiddelen op effectiviteit getoetst gaan worden. Het bestuur is derhalve voornemens de effectiviteit vanaf 2016 te gaan meten en heeft hiervoor kpi's afgesproken met de uitvoerende partijen van het communicatiebeleid.

Norm 27 en 29, deels toegepast

Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden. Hierbij houdt het bestuur ook rekening met goed ondernemingsbestuur. Het bestuur zorgt ervoor dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.

Het fonds heeft ESG-criteria geïmplementeerd in het beleggingsproces. Aanvullend geeft het fonds invulling aan haar ESG-beleid door middel van engagement en uitsluiting. Het bestuur gaat in 2016 spreken over de wijze waarop momenteel invulling wordt gegeven aan verantwoord beleggen. Daarnaast is het bestuur voornemens om in 2016 bij de deelnemers te inventariseren in welke mate zij verantwoord beleggen belangrijk vinden. In 2016 wordt het beleid omtrent verantwoord beleggen op deze wijze verder ingevuld.

Norm 36, niet toegepast

Het bestuur bevordert dat de dienstverleners een klokkenluidersregeling hebben. Met een klokkenluidersregeling kunnen degenen die financieel afhankelijk zijn van de dienstverlener, zonder gevaar voor hun positie rapporteren over onregelmatigheden binnen de onderneming. Dit kan gaan om onregelmatigheden van algemene, van operationele en van financiële aard.

Het fonds verlangt van alle uitbestede partijen dat zij een adequate eigen integriteitsregeling of een eigen gedragscode kennen die voldoet aan de eisen van het fonds. Wanneer partijen geen eigen integriteits- of gedragscode hebben die voldoet aan de eisen van het fonds dienen zij zich te committeren aan de gedragscode van het fonds. Dit is ook opgenomen in het uitbestedingsbeleid van het fonds. Het bevorderen van uitbestede partijen om een klokkenluidersregeling te hebben, is (nog) niet opgenomen als eis binnen het uitbestedingsbeleid. Het bestuur is voornemens deze eis vanaf 2016 te implementeren in het uitbestedingsbeleid.

Norm 66 t/m 68, niet toegepast

Het bestuur stelt - in overleg met het desbetreffende orgaan - concrete stappen vast om te bevorderen dat fondsorganen divers worden samengesteld. Ook geeft het bestuur aan hoe en binnen welke termijnen het van plan is om de gewenste diversiteit in leeftijd en geslacht te realiseren. Het bestuur legt dit vast in een diversiteitsbeleid. Jaarlijks beoordeelt het bestuur in hoeverre de gestelde doelen zijn gehaald. Driejaarlijks evalueert het bestuur het diversiteitsbeleid.

De normen geven aan dat in het bestuur of het verantwoordingsorgaan ten minste één man en één vrouw zitting hebben. Daarnaast geven de normen aan en dat in het bestuur en het verantwoordingsorgaan ten minste één lid boven en één lid onder de veertig jaar zitting hebben.

In het bestuur van StiPP hebben geen vrouwen zitting. Er zijn geen bestuursleden onder de veertig jaar. Net zoals voorgaande jaren streeft het bestuur naar diversiteit. Dit is ook zichtbaar in het bestuursprofiel. Hierin is vastgelegd dat het bestuur diversiteit, in termen van kennis en competenties enerzijds en leeftijd en geslacht anderzijds, van belang acht. Diversiteit speelt dus een rol bij de selectie van kandidaat bestuursleden en bij herbenoemingen. Het bestuur zoekt altijd de balans bij besluiten over (her)benoemingen als het gaat om het

voldoen aan de vereisten van het bestuursprofiel. Het bestuur ziet geen noodzaak om een apart diversiteitsbeleid op te stellen.

In de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan hebben wel vrouwen zitting.

1.5.2.2 Naleving gedragscode

Het bestuur heeft een gedragscode vastgesteld. In die code staat een aantal algemene bepalingen met betrekking tot gedragsregels voor verbonden personen van het fonds. De door het bestuur benoemde compliance officer ziet toe op de naleving van deze code. Alle verbonden personen ondertekenen jaarlijks een verklaring over het naleven van de gedragscode (norm 73 Code). De compliance officer heeft in zijn rapport 2015 geen overtredingen op de naleving van de gedragscode geconstateerd. Wel is in het rapport opgemerkt dat er met één van de leden van het Verantwoordingsorgaan nog een gesprek gaande is over de ondertekening van de gedragscode.

1.5.2.3 Integriteit

Het integriteitbeleid van het fonds is er op gericht om integriteitrisico's tot een minimum beperkt te houden door elke vorm en schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstremming met een partij waarmee het fonds zaken doet zoveel mogelijk te vermijden (norm 72 Code).

Het beleid uit zich onder andere in de 'compliance-uitvraag' die voorafgaand aan elke bestuursvergadering wordt gedaan onder de verbonden personen. Hierbij worden verbonden personen gevraagd om elementen die betrekking hebben op de gedragscode, zoals het krijgen van geschenken en het aanvaarden van nevenfuncties, te melden. Deze meldingen worden besproken en overwogen tijdens de bestuursvergadering. Daarnaast toetst het bestuur jaarlijks het eigen functioneren. Partijen waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed worden ook jaarlijks geëvalueerd. Het fonds wijzigt jaarlijks haar compliance- en integriteitsdocumenten door de ontwikkelingen die in het jaar hebben plaatsgevonden hierin te verwerken. Op deze wijze wordt op meerdere manieren adequaat invulling gegeven aan de uitvoering van het integriteitbeleid.

1.5.2.4 (Zelf) evaluatie bestuur

Jaarlijks evalueert het bestuur haar functioneren. In 2015 heeft deze evaluatie in december plaatsgevonden onder leiding van de raad van toezicht. Tijdens de evaluatie is gesproken over:

1. Huidig besturingsmodel en de verantwoordelijkheden van commissies, werkgroepen en bestuur.

Hierbij is gesproken over de mandatering aan commissies en werkgroepen. Mandaten voor nieuwe onderwerpen worden bewust beperkt gegeven, zodat het gehele bestuur volledig betrokken blijft totdat het nieuwe onderwerp 'ingebed' is in het fonds. Wel is het mandaat voor commissies en werkgroepen in die zin uitgebreid dat een (advies)voorstel pas op de bestuurstafel komt wanneer deze geschikt is voor besluitvorming door het bestuur.

Het bestuur heeft daarnaast geëvalueerd dat het communicatietraject, met als doel digitalisering van de communicatie, bestuurlijk beter vormgegeven had kunnen worden. Hierbij zijn de volgende verbeterpunten aangedragen voor een volgend traject:

- Opdrachtformulering vanuit het bestuur verbeteren en verduidelijken.
- De ondersteuning vooraf beter inregelen.
- In een vroeger stadium bekijken of er een projectleider namens StiPP nodig is.

2. De vergaderfrequentie

Het bestuur heeft in 2015 geconcludeerd dat de vergaderfrequentie weliswaar hoog is, maar dat dit ook nodig is om de werkzaamheden binnen het huidige besturingsmodel uit te kunnen voeren. In 2016 wordt expliciet aandacht besteed aan het besturingsmodel.

3. De vergoeding voor bestuursleden

Voor de vergoeding wordt aangesloten bij de richtlijnen van de pensioenfederatie voor een klein pensioenfonds. Het bestuur heeft deze vergoeding geëvalueerd en geconcludeerd dat deze in 2015 passend was. Daarbij is aangegeven dat op het moment dat StiPP een (middel)groot pensioenfonds wordt, het in de lijn der verwachting ligt dat de vergoeding hierop ook wordt aangepast.

4. De geschiktheid van bestuursleden

Het bestuur heeft geconcludeerd dat zij voldoet aan de eisen die ze zichzelf stellen in het geschiktheidsbeleid. Als punten van aandacht zijn benoemd de bestuurlijke aandacht voor de beleggingen en de countervailing power binnen het bestuur op pensioentechnische- en actuariële zaken.

5. Cultuur

Het bestuur concludeert, net als voorgaande jaren, dat er een open cultuur is binnen het fonds, waarin iedereen goed kan (samen)werken.

1.5.3 Implementatie nieuw Financieel Toetsingskader

Op 1 januari 2015 is het nieuwe financieel toetsingskader (FTK) in werking getreden. Het FTK is niet alleen een set van regels voor de financiële huishouding van het fonds, maar beoogt ook een consistent geheel te vormen van premiebeleid, beleggingsbeleid én pensioenresultaat.

Het bestuur heeft in goed overleg met zowel sociale partners als het verantwoordingsorgaan de risicohouding van het fonds vastgesteld; de risicohouding is de mate waarin het fonds bereid is en in staat is beleggingsrisico's te lopen. De risicohouding van het fonds is vertaald in het risico afbouw model, waarin de risico's worden afgestemd op de leeftijd van de deelnemers. Voor de uitkeringsfase geldt dat de risicohouding beperkt is. In de uitkeringsfase worden nominale pensioenen uitgekeerd. Risico's hierbij worden zoveel mogelijk gemitigeerd.

Voorts heeft het bestuur in het kader van het FTK een aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd. Deze toets en het overleg met sociale partners heeft uiteindelijk geleid tot een formele opdrachtaanvaarding van het bestuur. Uit de haalbaarheidstoets volgt het zogenaamde pensioenresultaat. Het pensioenresultaat is de verhouding tussen de verwachte uitkeringen de komende 60 jaar, gecorrigeerd voor indexaties en kortingen en de verwachte uitkeringen de komende 60 jaar, gecorrigeerd voor prijsinflatie.

De vergelijking van het pensioenresultaat van StiPP met andere fondsen, zeker met fondsen met DB-regelingen, is slechts in beperkte mate relevant, omdat de haalbaarheidstoets alleen betrekking heeft op de verplichtingen en beleggingen voor risico van het fonds (het defined benefit deel na pensioendatum).

Uit de haalbaarheidstoets van StiPP volgt dat het verwachte pensioenresultaat (in 50% van de gevallen) op fondsniveau 80% bedraagt. Dit percentage is relatief hoog, omdat het effect van de indexaties pas na ingang pensioen gaat tellen. Deelnemers van StiPP missen dus pas vanaf de pensioendatum indexaties.

1.5.4 Implementatie Risico Afbouw Model

In 2014 is een tijdelijke werkgroep ingesteld die zich bezig heeft gehouden met de invulling en implementatie van het zogenaamde 'Risico Afbouw Model' (RAM). Het bestuur heeft in 2014 besloten dat het wenselijk is dat de beleggingsrisico's van de deelnemers gedifferentieerd worden naar het meest relevante kenmerk van de deelnemers, te weten de resterende duur tot de pensioendatum. Het bestuur is van mening dat (gewezen) deelnemers meer beleggingsrisico zouden moeten en kunnen nemen naarmate de pensioendatum verder verwijderd is. Anderzijds zal met het naderen van de pensioendatum het genomen risico stapsgewijs verlaagd moeten worden om enige mate van zekerheid te verkrijgen omtrent de te ontvangen pensioenuitkering. Deze aanpak, ook wel bekend als het lifecyclemodel, is algemeen gangbaar bij de uitvoering van beschikbare premie-regelingen.

Het bestuur heeft, vooruitlopend op de implementatie van het RAM-model, aan de hand van een zogenaamde ALM-studie onderzocht op welke wijze het beste invulling gegeven zou kunnen worden aan een dergelijk model voor de specifieke deelnemerspopulatie van StiPP. De belangrijkste risico's die binnen het beleggingsbeleid genomen worden zijn enerzijds het zakelijke waardenrisico (de fluctuerende waarde van beleggingen in aandelen en onroerend goed) en anderzijds het renterisico (het gevolg van een sterk dalende of stijgende rente voor de hoogte van de te ontvangen pensioenuitkering). Bepaald diende te worden welke verhoudingen en welke mate van afbouw van risico wenselijk waren voor de populatie van StiPP. In de ALM-studie is aan de hand van een veelheid aan scenario's bepaald welke invulling het beste zou passen voor StiPP.

Uiteindelijk heeft het bestuur gekozen voor een model met zes verschillende leeftijdsgroepen, waarin zowel het Basispensioen als het Pluspensioen zijn ondergebracht. Tot tien jaar voor de pensioendatum is er sprake van een uniform beleggingsbeleid waarin 40% zakelijke waardenrisico wordt genomen en het renterisico voor een beperkt deel wordt afgedekt. Vanaf de leeftijd van 57 jaar vindt een stapsgewijze afbouw van deze risico's plaats, tot uiteindelijk kort voor de pensioendatum het belang aan zakelijke waarden minimaal is en het renterisico vrijwel volledig wordt afgedekt. Op deze wijze wordt voorkomen dat er in de laatste jaren voor de pensioendatum nog grote uitschieters in de te verwachten pensioenuitkering aan de orde kunnen zijn. In hoofdstuk 1.8 is meer informatie te vinden over de beleggingsaspecten van het RAM-model.

In de eerste zes maanden van 2015 heeft de implementatie van het RAM-model vervolgens plaatsgevonden. Hierbij was het van belang dat de verdeling over de verschillende leeftijdsgroepen correct plaatsvond en dat de juiste aanpassingen in het beleggingsbeleid werden doorgevoerd. Dit vereist een systeem waarin zorgvuldig wordt bijgehouden welke mutaties er van maand tot maand binnen en over de verschillende leeftijdsgroepen plaatsvinden. Hierbij zijn meerdere partijen betrokken, die op basis van de beschikbare informatie afleiden welke maandelijkse aanpassingen er verricht moeten worden om per leeftijdsgroep de juiste participatiewaarden vast te stellen. Ook de communicatie met de deelnemers over het gevoerde beleid en de gerealiseerde resultaten is door de invoering van het RAM-model relevanter geworden. De uiteindelijke implementatie van het RAM-model heeft per 1 juni 2015 plaatsgevonden. De juiste werking van het model wordt door het bestuur gevolgd aan de hand van nieuwe managementinformatie die voor dit doel is opgesteld.

1.5.5 Inkoop van ingaande pensioenen

In een zuivere beschikbare premieregeling zoals die wordt uitgevoerd door StiPP, is het moment van pensionering van groot belang. Op dat moment wordt het opgebouwde pensioenkapitaal namelijk omgezet in een levenslange uitkering, mits de te ontvangen uitkering minimaal op het hiervoor vereiste niveau ligt. Als

gevolg van de introductie van het RAM-model, waarin de daadwerkelijke ontwikkeling van de rente wordt gevolgd, moest door StiPP in 2015 ook de systematiek van inkoop van ingaande pensioenen worden aangepast. Het fonds werkte tot juli 2015 met vaste tarieven voor inkoop van pensioen, die jaarlijks werden vastgesteld op basis van de gemiddelde rente van de voorgaande 36 maanden.

Sinds 1 juli 2015 hanteert StiPP actuele rentetarieven voor de inkoop van ingaande pensioenen. Doordat in het RAM-model rekening wordt gehouden met de ontwikkeling van de actuele rente, was deze aanpassing noodzakelijk. De eenmalige omschakeling naar deze nieuwe systematiek leidde wel tot een aanzienlijke aanpassing van de aankooptarieven, omdat de actuele rente op het moment van de omschakeling aanmerkelijk lager lag dan het gemiddelde van de voorgaande 36 maanden. Het voordeel van de aanpassing is dat binnen het RAM-model vervolgens de rente-ontwikkeling doorlopend wordt gevolgd en er geen sprake meer kan zijn van een 'mismatch' tussen het gehanteerde inkooptarief en de werkelijke rente.

Als alternatief voor de inkoop van een pensioen bij het pensioenfonds zelf, heeft de deelnemer met een ingaand pensioen de mogelijkheid om de pensioenuitkering in te kopen bij een alternatieve pensioenuitvoerder, met name een verzekeraar. Van deze mogelijkheid is in 2015 nauwelijks gebruik gemaakt. Wel kan de omschakeling naar de nieuwe systematiek ertoe leiden dat het aankopen van het pensioen bij een verzekeraar relatief interessanter wordt. Het bestuur vergelijkt de tarieven regelmatig met het marktaanbod en volgt de ontwikkelingen rond de inkoop van pensioen gedurende het jaar nauwgezet. Afhankelijk hiervan wordt bepaald of beleidsaanpassingen wenselijk zijn.

De wetgever heeft al enige tijd een wetsvoorstel in voorbereiding dat deelnemers aan premiereregelingen in staat moet stellen om ook in de uitkeringsfase nog risico te nemen met het belegde kapitaal (Wet Variabele Pensioenuitkering). Het bestuur volgt de ontwikkelingen rond dit wetsvoorstel zorgvuldig en heeft in 2015 commentaar geleverd aan het Ministerie op concepten van wetsvoorstellen. In 2016 zal het bestuur moeten besluiten in hoeverre het bestaande beleid rond ingaande pensioenen dient te worden aangepast aan de nieuwe wettelijke mogelijkheden.

1.5.6 Naleving van de verplichtstelling

Elke werkgever die valt onder de werkingssfeer van het fonds is verplicht zich aan te melden. Het fonds heeft een handhavingsbeleid ontwikkeld dat erop is gericht alle werkgevers en werknemers die onder de werkingssfeer van de pensioenvoorziening vallen, daadwerkelijk te laten bijdragen en deelnemen. Dit houdt onder meer in dat het fonds alle werkgevers die onder de werkingssfeer vallen, actief opspoort en aansluit bij het fonds. Als de werkgever niet meewerkt, kan een ambtshalve aansluiting bij het fonds worden gerealiseerd.

Het fonds heeft op grond van de Pensioenwet ook de verplichting om werknemers voor te lichten over de inhoud van de pensioenregeling en de hoogte van het pensioenkapitaal. De achterliggende gedachte van de wetgever is dat werknemers op de hoogte moeten zijn van hun pensioenrechten. Als het fonds niet over de namen, adressen en loongegevens van de werknemers beschikt, kan het pensioenfonds niet aan de verplichtingen van de Pensioenwet voldoen. Daarom richt het handhaven zich ook op het tijdig aanleveren van de deelnemersgegevens en het tijdig betalen van de premienota's.

Als een werkgever in gebreke blijft, kan het fonds onder andere een kort geding starten. Hiermee heeft het fonds veel succes. Het fonds kan daarnaast ook zelf de premie vaststellen, boetes opleggen en incassotrajecten starten. Een andere maatregel die het fonds met succes heeft ingevoerd is het verhalen van pensioenpremies

bij individuele bestuurders van failliete bedrijven waarvan werknemers nooit bij het fonds zijn aangemeld, terwijl dit vanwege de werkingssfeer wel had gemoeten.

Door de inzet van handhavingsmaatregelen is het aanlevergedrag van werkgevers verbeterd.

1.5.6.1 Geen premie, wel recht

Als verplichtgesteld bedrijfstakpensioenfonds heeft StiPP te maken met mogelijke 'claims' van personen die op grond van de verplichtstelling recht hebben op een pensioenaanspraak bij StiPP, maar voor wie in het verleden geen of onvoldoende premie is betaald. Omdat wettelijk bepaald is dat dergelijke personen niet de dupe mogen worden van de fouten of mogelijke kwade opzet van de werkgever in kwestie, hebben deze personen recht op de opbouw van pensioen alsof deze premie wel betaald zou zijn. Dit wordt ook wel het vraagstuk van 'geen premie, wel recht' genoemd. Gevallen van 'geen premie, wel recht' komen bijvoorbeeld voor bij werkgevers die niet aan hun premieverplichtingen hebben voldaan en vervolgens failliet zijn gegaan en bij werkgevers die ten onrechte meenden niet onder de verplichtstelling te vallen. Indien dergelijke claims worden ingediend en toegekend, wordt allereerst getracht om de kosten hiervan te verhalen op de werkgever in kwestie. Indien dat niet lukt of de werkgever geen verhaal biedt (bijvoorbeeld in geval van een faillissement), dan worden de kosten van deze claim ten laste van het collectief gebracht.

Het bestuur is er veel aan gelegen om de risico's van 'geen premie, wel recht' zoveel als mogelijk te beheersen. Dat gebeurt met name door een duidelijk en strak handhavingsbeleid te voeren, waardoor de kans zo gering mogelijk is dat werkgevers die onder de verplichtstelling vallen ten onrechte hun werknemers niet aanmelden bij het pensioenfonds. Tweede element in dit beleid is een strikte werkwijze ten aanzien van de betaling van de verschuldigde premies, waarbij getracht wordt om premie-achterstanden zoveel als mogelijk te voorkomen. Tot slot beschikt het fonds over een algemene reserve waaruit eventuele claims kunnen worden voldaan. Aangezien het voor het bestuur lastig is om in te schatten welke risico's er op dit gebied in de toekomst gelopen worden, is besloten om geen specifieke voorziening te treffen voor dit risico. Het bestuur kiest met name voor het beheersen van het risico door een duidelijk handhavingsbeleid waarin voorkomen van schadegevallen ten laste van het collectief centraal staat.

In 2015 heeft de pensioentechnische commissie van StiPP zich gebogen over een aantal concrete claims inzake 'geen premie, wel recht', waarbij in een aantal cases besloten is om de rechten toe te kennen. In 2015 ging dit om totaal 31 duizend aan pensioenkapitaal. Op grond van de in deze cases gevolgde werkwijze is vervolgens een beleidslijn ontwikkeld, die bij eventuele claims wordt gevolgd. Essentieel hierin is dat vastgesteld wordt welke informatie benodigd is om de claim te onderbouwen, dat aangetoond dient te worden dat het aannemelijk is dat de betreffende werkgever onder de verplichtstelling viel en op welke wijze de toe te kennen premie wordt vastgesteld. Op deze wijze beschikt StiPP over een algemeen kader dat toepasbaar is voor de beoordeling van toekomstige claims.

De praktische aspecten rond de toepassing van 'geen premie, wel recht' hebben binnen het bestuur van StiPP geleid tot een aantal feitelijke constatering die het in beginsel sympathieke uitgangspunt van 'geen premie, wel recht' onder druk zetten. Deze zaken worden door het bestuur onder de aandacht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gebracht, om te voorkomen dat situaties van misbruik door de toepassing van de regelgeving in de hand worden gewerkt.

1.5.7 Communicatiebeleid

Uit diverse onderzoeken en adviezen is gebleken dat communicatie-inspanningen van pensioenuitvoerders niet altijd het gewenste effect hebben. Daarnaast zijn de wettelijke verplichte communicatie-uitingen voor een aanzienlijk deel van de deelnemers onvoldoende begrijpelijk. De op te leveren informatie zou veel meer moeten aansluiten bij het perspectief van de deelnemer en het pensioenbewustzijn moeten vergroten.

Op 1 juli 2015 is de wet Pensioencommunicatie in werking getreden. Het doel van deze wet is om pensioeninformatie voor deelnemers veel toegankelijker te maken, onder andere door meer maatwerk voor pensioenuitvoerders en gelaagdheid in informatie. De mogelijkheden tot digitale informatieverstrekking worden uitgebreid en de communicatie over koopkracht en risico's worden geüniformeerd. Ook zal het pensioenregister stapsgewijs worden uitgebreid met functionaliteiten, zodat het te verwachten pensioeninkomen in een oogopslag inzichtelijk wordt.

Pensioen 1-2-3 biedt de deelnemer gelaagde informatie over zijn pensioenregeling. De deelnemer bepaalt zelf hoe gedetailleerd hij de informatie tot zich neemt: op hoofdlijnen (laag 1), met toelichting op de hoofdlijnen (laag 2) of gedetailleerd (laag 3). De gelaagde opzet van Pensioen 1-2-3 komt het best tot zijn recht in digitale vorm.

Het bestuur heeft in 2015 in samenwerking met haar adviseur Bridgevest de communicatiestrategie en het communicatiejaarplan 2016 uitgewerkt om te komen tot verdere digitalisering, te beginnen met een geheel nieuwe website. Vervolgens zullen alle uitingen, waaronder UPO's, digitaal toegankelijk gaan worden. Hiermee bereikt het fonds dat iedere deelnemer op ieder moment toegang heeft tot zijn kapitaalsopbouw. Daarnaast is het de bedoeling dat in de toekomst op maat en interactief met de diverse deelnemersgroepen en individuele deelnemers kan worden gecommuniceerd. Daartoe is onder andere in 2016 begonnen met de inwinning van emailadressen.

1.5.8 Verbetering administratieve processen

Het bestuur van StiPP is in nauwe samenwerking met de uitvoeringsorganisatie Syntrus Achmea permanent op zoek naar mogelijkheden om de administratieve uitvoering van de pensioenregeling beter en efficiënter vorm te geven. De uitvoeringskosten van de pensioenregeling vormen een belangrijke motiverende factor om de werkprocessen te verbeteren en slimmer in te richten. Als uitvloeisel hiervan is ook in 2015 gezamenlijk verwerkt aan het aanscherpen en verbeteren van de administratieve processen.

In 2015 is met name gewerkt aan het efficiënter laten verlopen van het afkoopproces. Doordat vanaf 2016 naast de gebruikelijke gegevens van de deelnemers ook de e-mailadressen en bankrekeningnummers worden ingewonnen, beschikt het fonds over de benodigde informatie om de in veel gevallen van toepassing zijnde afkoop van kleine pensioenen sneller en makkelijker te laten verlopen. Omdat afkoop van kleine pensioenen pas mogelijk is na twee jaar na einde deelneming, zal het nog wel enige tijd duren alvorens deze aanpassing daadwerkelijk leidt tot een vereenvoudiging van het proces van afkoop van kleine pensioenen. Naast de eenvoudiger afkoop kan met behulp van het e-mailadres van de deelnemer ook beter worden ingespeeld op de mogelijkheden van digitale informatieverstrekking.

De kwaliteit van de administratieve processen van StiPP vormt een belangrijk aandachtspunt voor het bestuur. Alleen als de administratieve uitvoering doeltreffend en efficiënt is ingericht en verloopt, kan het fonds verdere innovaties gebruiken op het gebied van administratieve verwerking en digitalisering van informatieverstrekking. Het bestuur heeft in 2015 geconstateerd dat de uitvoeringsorganisatie niet altijd in staat is om de gewenste

kwaliteit en innovatieve kracht te leveren die StiPP wenselijk acht. Dit thema is gedurende het jaar meerdere malen onderwerp van gesprek geweest, zowel binnen het bestuur als met de uitvoeringsorganisatie. Als uitvloeisel hiervan is besloten dat in 2016 nadere besluitvorming zal plaatsvinden omtrent de voortzetting van de relatie met de uitvoeringsorganisatie. Dat zal enerzijds afhankelijk zijn van de mate waarin de gewenste verbeteringen door de uitvoeringsorganisatie worden gerealiseerd en anderzijds de mogelijkheden die alternatieve partijen bieden.

1.5.9 Aanpassing premiesystematiek Basispensioen

In 2014 is gebleken dat de tot dat moment gehanteerde premiesystematiek binnen het Basispensioen niet langer fiscaal houdbaar zou zijn in 2015. De werkwijze waarbij tot 2015 een leeftijdsonafhankelijk premiepercentage van 2,6% van het brutosalair (na aftrek van kosten) zonder toepassing van een franchise werd toegedeeld aan de deelnemers, werd niet langer toelaatbaar geacht door de Belastingdienst, vanwege de steeds verder beperkende fiscale ruimte voor pensioenopbouw. Voor het jaar 2014 was een tijdelijke uitzondering op deze regel toegestaan, onder toepassing van enkele specifieke voorwaarden. De belangrijkste voorwaarde was dat er op 1 januari 2015 een aangepaste regeling voor het Basispensioen zou moeten komen, die wel de fiscale toets moest kunnen doorstaan.

Dit heeft geleid tot enkele belangrijke wijzigingen in het Basispensioen. De premieberekening voor de werkgevers bleef op grond van besluiten van cao-partijen ongewijzigd op 2,6% van het brutoloon. Vanaf 2015 is voor de toekenning van de leeftijdsonafhankelijke premie wel een franchise ingevoerd. Hiermee bleef de pensioenregeling binnen het fiscale kader. Deze wijzigingen leidden wel tot een ingrijpende wijziging van de gegevensaanlevering door werkgevers en de administratieve verwerking door het fonds. In relatief korte tijd moesten de administratieve processen van werkgevers worden aangepast omdat er meer informatie moest worden aangeleverd en verwerkt. Deze administratieve wijzigingen en de opvolging ervan zijn door het fonds strikt bewaakt. Werkgevers die niet meegingen in het nieuwe systeem werden hierop gewezen en waar mogelijk ondersteund. De samenwerking met de grote softwareleveranciers in de sector heeft een waardevolle bijdrage geleverd aan de succesvolle implementatie van deze nieuwe systematiek.

Omdat het bestuur van StiPP bij aanvang van 2015 voor het Basispensioen een leeftijdsonafhankelijk premiepercentage voor de deelnemers diende vast te stellen zonder exact te weten hoe de pensioengrondslagen binnen de deelnemerspopulatie zouden liggen, is in eerste instantie gekozen voor een behoudende vaststelling van de premie (ook wel 'inleg' genaamd) voor de deelnemer. Deze inleg was per 1 januari 2015 vastgesteld op 3,9% van de pensioengrondslag. Gedurende het jaar kon de verhouding tussen de betaalde premiebijdragen en de inleg op basis van de aangeleverde premiebestanden gevolgd worden en werd duidelijk dat de oorspronkelijke 3,9% te voorzichtig was vastgesteld. Dit leidde in eerste instantie tot een verhoging van het inlegpercentage naar 4,0% per 1 oktober 2015. Aan het einde van het verslagjaar werd duidelijk dat ook dit percentage nog te terughoudend was vastgesteld en dat de feitelijke premie-inkomsten op een hoger niveau lagen dan tevoren was ingeschat. Mede door aandringen door het verantwoordingsorgaan heeft het bestuur eind 2015 besloten om alsnog met terugwerkende kracht het maximale fiscale percentage van 4,4% inleg toe te kennen aan de deelnemers van het Basispensioen die in 2015 pensioenstortingen hebben gehad. Voor 2016 is het leeftijdsonafhankelijke inlegpercentage eveneens bepaald op 4,4% van de pensioengrondslag.

1.5.10 Invoering maximering pensioengevend uurloon

Tegelijk met de invoering van de aangepaste regeling voor het Basispensioen is in 2015 door StiPP, als uitvloeisel van cao-afspraken, een maximering van het pensioengevend uurloon ingevoerd. De opbouw van pensioen en

de dekking van de risicoverzekeringen wordt sinds 1 januari 2015 begrensd op een niveau van het maximaal pensioengevend loon voor de sociale verzekeringen. Dat bedroeg in 2015 € 51.976 op jaarbasis ofwel € 27,76 bruto per uur. Boven dit bruto uurloon is geen premie verschuldigd en vindt geen pensioenopbouw plaats. Deze wijziging, die zowel van toepassing is in het Basispensioen als in het Pluspensioen, leidde tot de noodzaak van aanpassingen in de administratieve aanlevering door alle werkgevers. In samenwerking met de grotere software-leveranciers binnen de sector is vastgesteld op welke wijze het beste invulling gegeven kon worden aan de hantering van dit maximum. Juist bij wisselende uurlonen en incidentele betalingen die binnen de sector relatief veelvuldig voorkomen, is het ongewenst dat deze schommelingen zouden leiden tot onnodige beperkingen in de pensioenopbouw.

De oplossing voor dit vraagstuk is gevonden in de invoering van de systematiek van het voortschrijdend cumulatief rekenen. Dit is een berekeningswijze die rekening houdt met het eerder gedurende het kalenderjaar verdiende loon. Op deze wijze, die ook gebruikelijk is voor de sociale verzekeringen, vindt de vaststelling van het pensioengevend loon op een evenwichtige wijze plaats en worden de gevolgen van incidentele uitschieters in de beloning beperkt. Sinds 2015 worden alle werkgevers geacht om de premies aan te leveren met inachtneming van het maximaal pensioengevend uurloon en de systematiek van het voortschrijdend cumulatief rekenen. Het bestuur heeft nadrukkelijk gevolgd in hoeverre aan deze nieuwe verplichting gehoor werd gegeven. Gebleken is dat overschrijdingen van het maximaal pensioengevend uurloon zich sindsdien op zeer beperkte schaal voordoen en niet structureel van aard zijn.

In 2016 is het maximaal pensioengevend uurloon verhoogd naar € 28,19.

1.5.11 Verhoging pensioenleeftijd naar 67 jaar

In lijn met de aanpassingen en het fiscale kader voor pensioenregelingen hebben de cao-partijen in de uitzendsector in 2014 besloten om met ingang van 2015 de pensioenleeftijd te verhogen naar 67 jaar. Tot dat moment lag de pensioenleeftijd op 65 jaar. De gevolgen van een dergelijke wijziging zijn binnen een beschikbare premieregeling in principe beperkt, aangezien er in feite alleen twee jaar langer premie wordt toegevoegd aan het kapitaal. Wel moesten de reglementen en de communicatie naar de deelnemers aangepast worden aan de nieuwe situatie.

De praktische gevolgen van de verhoging van de pensioenleeftijd waren met name relevant voor degenen die op korte termijn met pensioen gaan. Omdat het StiPP-pensioen in de meeste gevallen niet de grootste inkomstenbron is voor de gepensioneerden, heeft het bestuur ervoor gekozen om voor de benadering van de aanstaande gepensioneerden aan te sluiten bij het ingangsmoment van de AOW-uitkering, dat in 2015 op 65 jaar en zes maanden lag. De deelnemer wordt op een zodanig tijdstip benaderd dat de uitkering kan ingaan op het moment dat de AOW-uitkering ingaat. Als de deelnemer ervoor kiest om langer door te werken, kan de ingang van de uitkering tot maximaal 67 jaar worden uitgesteld. De uitvoering van deze processen is arbeidsintensiever dan in het verleden gebruikelijk was, maar levert in de praktijk weinig vragen of problemen op.

1.5.12 Ontwikkeling relatieve uitvoeringskosten

Het bestuur van StiPP heeft in de richting van cao-partijen in de sector voor personeelsdiensten meerdere malen zijn zorg uitgesproken over de relatieve omvang van de uitvoeringskosten. Hoewel StiPP behoort tot de fondsen met de laagste uitvoeringskosten per deelnemer in absolute zin, zie paragraaf 1.9, voor een nadere uitleg over de uitvoeringskosten, is de constatering tegelijkertijd dat de uitvoeringskosten ten opzichte van zowel de ingelegde premies als ten opzichte van het totale belegde vermogen relatief hoog zijn. Dit effect wordt

enerzijds veroorzaakt door de overwegend korte duur van de dienstverbanden binnen de sector, die leiden tot intensieve administratieve verplichtingen. Met name in het Basispensioen is sprake van een enorme hoeveelheid unieke individuele deelnemers voor wie binnen een jaar verschillende administratieve handelingen moeten worden verricht. Anderzijds is de omvang van de ingelegde premie per deelnemer relatief gering ten opzichte van andere pensioenfondsen. Deze combinatie van factoren leidt ertoe dat het bestuur al enige jaren zijn zorgen heeft uitgesproken in de richting van cao-partijen in de uitzendsector over de uitvoerbaarheid van het Basispensioen op de langere termijn. Het sterk groeiende aantal gewezen deelnemers met geringe pensioenkapitalen leidt ertoe dat de financiering van de uitvoeringskosten, die uit de lopende premie-inkomsten moeten worden betaald, steeds zwaarder gaat drukken op de premie van de actieve deelnemers. Het bestuur beschouwt deze ontwikkelingen als onwenselijk.

Binnen de beperkte mogelijkheden die het bestuur heeft, wordt al het mogelijke gedaan om de uitvoeringskosten te beheersen en zo mogelijk verder te beperken. Dit uitgangspunt vindt zijn weerslag in diverse activiteiten, zoals:

- Verder verbeteren en efficiënter maken van administratieve processen, waaronder met name de afkoop van kleine pensioenen;
- Optimaal benutten van mogelijkheden voor digitalisering van informatieverstrekking;
- Lobby voeren voor aanpassen van wettelijke regelingen die leiden tot ondoelmatige administratieve verplichtingen;
- Overleg voeren met andere fondsen met vergelijkbare problematiek om gezamenlijk tot oplossingen te komen.

Vooralsnog is de conclusie dat de inspanningen in het verslagjaar nog niet tot concrete verbeteringen hebben geleid. Wel zijn er signalen dat ook de politiek en de toezichthouders doordrongen raken van de boodschap dat uitvoering van pensioenregelingen in sectoren zoals de uitzendsector specifieke regelgeving en faciliteiten vereist. Ook in 2016 zal StiPP onverkort aandacht blijven vragen en oplossingen voorstellen om pensioen-uitvoering ook voor korte dienstverbanden op een acceptabele wijze mogelijk te maken.

1.5.13 Toekomst Basispensioenregeling

Als direct gevolg van de relatieve verhouding tussen de uitvoeringskosten en de ingelegde premies, is de constatering van het bestuur van StiPP dat een toekomstbestendige uitvoering van het Basispensioen kostentechnisch gezien een moeilijke opgave is. Daar komt nog eens bij dat de overwegend geringe duur van de dienstverbanden binnen de sector ertoe leidt dat de opgebouwde pensioenkapitalen van de deelnemers in het Basispensioen gemiddeld genomen niet hoger liggen dan enkele honderden Euro's. Voor 98% van de gewezen deelnemers leidt het opgebouwde kapitaal tot een pensioenaanspraak die onder de wettelijke afkoopgrens ligt. Het Basispensioen is vanwege alle pensioenvereisten feitelijk een relatief dure 'spaarpot' die zelden tot een periodieke pensioenuitkering zal leiden. Deze constatering hebben ertoe geleid dat het bestuur van StiPP dit probleem de afgelopen jaren nadrukkelijk onder de aandacht van cao-partijen heeft gebracht. Als uitvoerder van de door cao-partijen vastgestelde pensioenregelingen is StiPP immers voor de vaststelling van de inhoud van de regelingen afhankelijk van cao-partijen. Bij de opdrachtaanvaarding onder het nieuwe Financieel Toetsingskader is door het bestuur aan cao-partijen aangegeven dat het bestuur van StiPP de uitvoering van de Basispensioenregeling in de huidige vorm tot uiterlijk 1 januari 2017 wenst voort te zetten. Cao-partijen zijn uitdrukkelijk gevraagd om met ingang van die datum tot een andere invulling van het Basispensioen te komen.

In het kader van de zoektocht naar alternatieven voor de Basispensioenregelingen heeft het bestuur in 2015 meerdere analyses uitgevoerd van de huidige regeling en de bijbehorende problematiek. Vervolgens zijn er mogelijke alternatieven bestudeerd en beschreven. Eind november 2015 heeft een gezamenlijke studie-avond

van een delegatie van het StiPP-bestuur en cao-partijen plaatsgevonden, waarbij de mogelijke alternatieven nader zijn toegelicht door StiPP. Tijdens en naar aanleiding van deze studie-avond zijn nadere vragen gesteld en andere mogelijke alternatieven besproken.

Het bestuur van StiPP tracht om cao-partijen zoveel als mogelijk bij te staan bij de vormgeving van een alternatief voor het huidige Basispensioen, zonder 'op de stoel' van deze partijen te zitten. Bij de weging van verschillende alternatieven wordt kritisch gekeken in hoeverre deze oplossingen kunnen bieden voor de geconstateerde problemen. In de loop van 2016 zal duidelijk worden of er per 1 januari 2017 sprake zal zijn van invoering van een alternatief voor het Basispensioen en welke consequenties de invoering van een dergelijk alternatief voor het fonds zal hebben.

1.5.14 Uitbesteding: in control van pensioenuitvoering en vermogensbeheer

StiPP heeft nagenoeg al haar bedrijfsprocessen uitbesteed aan andere partijen. Aan uitbesteding is voor het fonds een aantal risico's verbonden. Het bestuur van het fonds heeft daarom beleid vastgesteld met betrekking tot de beheersing van risico's die samenhangen met uitbesteding van (delen van) bedrijfsprocessen. Het bestuur van het fonds is en blijft te allen tijde verantwoordelijk voor de beheersing van het door het fonds te voeren beleid, ook voor het gedeelte van de werkzaamheden dat is uitbesteed. Het uitbestedingsbeleid van het fonds is in overeenstemming met de "Beleidsregel Uitbesteding" van De Nederlandsche Bank.

Uitbestedingsbeleid aangescherpt

In 2015 heeft het Bestuur naar aanleiding van het FTK het uitbestedingsbeleid tegen het licht gehouden. Op enkele punten heeft dat geleid tot aanscherping van formuleringen. Een aantal zaken, zoals betalingen aan derde partijen, voorkomen omkoping en belangenverstremgeling en persoonlijke relaties met derde partijen, zijn explicieter benoemd. Daarnaast zijn er extra bepalingen aan het beleid toegevoegd:

- Beschrijving van werkzaamheden die niet uitbesteed mogen worden.
- Of eventuele toetsing van het uitbestedingsbeleid plaatsvindt, op welke wijze en door wie.
- Scheiding van functies als het gaat om uitbesteding van strategische advisering, uitvoering, monitoring en controle. Benoemd dat deze werkzaamheden bij verschillende onafhankelijke van elkaar opererende professionele partijen worden neergelegd.
- Expliciete alinea inzake belangenverstremgeling bij uitbesteding.
- Aanvullende eisen t.a.v. de inhoud van de uitbestedingsovereenkomst. Onder andere dat er in de overeenkomst met de derde partij bepalingen ten aanzien van aansprakelijkheden, de financiële stabiliteit, solvabiliteit, certificering, risicomangement, integriteit, ketenuitbesteding, incidentenmanagement en continuïteit van de partij moeten worden opgenomen.

Voorgenomen nieuwe of gewijzigde uitbestedingen komen volgens dit beleid tot stand.

De AO/IC- en uitbestedingscommissie

Het bestuur heeft reeds sinds 2012 een AO/IC- en uitbestedingscommissie ingesteld die toeziet op de naleving van het uitbestedingsbeleid en op de uitbestede partijen zelf. De AO/IC- en uitbestedingscommissie heeft in 2015 haar vergaderfrequentie verhoogd tot zes maal per jaar om invulling te kunnen geven aan de monitoring van de pensioenuitvoering door Syntrus Achmea nadat het dagelijks bestuur het zogenaamde Operationeel Overleg met de administrateur had overgedragen aan de AO/IC- en uitbestedingscommissie.

De AO/IC en aanbestedingscommissie werkt met een kalender voor de monitoring van de diverse uitbestede activiteiten. Hierin is opgenomen dat:

- De AO/IC en aanbestedingscommissie 1 keer per 2 maanden op basis van door partijen aan te leveren documenten zoals SLA-rapportages en ISAE 3402-rapporten de gang van zaken bespreekt met de dienstverlenende partijen, voornamelijk Syntrus Achmea als administrateur, zodat indien nodig kan worden bijgestuurd;
- Op kwartaalbasis de SLA-rapportage met Syntrus Achmea wordt besproken en beoordeeld;
- Jaarlijks gedrags- of integriteitscodes worden getoetst;
- De dienstverlening met partijen door betrokken bestuurders en/of commissies wordt geëvalueerd. Deze laatste rapporteren daarover weer aan de AO/IC- en aanbestedingscommissie.

Net als alle andere commissies, rapporteert de AO/IC- en aanbestedingscommissie aan het bestuur over de door haar uitgevoerde werkzaamheden.

1.6 Financiële positie

1.6.1 Ontwikkeling financiële positie

Door de premie-inkomsten van bijna 180 miljoen groeide het vermogen van StiPP tot boven het miljard. De algemene reserve steeg in 2015 met 17 miljoen naar meer dan 75 miljoen euro. De dekkingsgraad van het fonds van 110,0% eind 2014 steeg naar 110,7% eind 2015. Er is geen sprake van een dekkings- of reservetekort.

Voor de toegezegde pensioenaanspraken en de pensioenkapitalen van de (gewezen) deelnemers houdt StiPP voorzieningen aan. Voor de toegezegde pensioenaanspraken, voor degene die een pensioenuitkering van het fonds ontvangen, kent StiPP de voorziening voor risico van het pensioenfonds. Het saldi van de pensioenrekeningen van de (gewezen) deelnemers, het pensioenkapitaal, is opgenomen in de voorziening voor risico van de deelnemers. De voorzieningen voor risico deelnemers en risico fonds zijn door nieuwe premie, beleggingsrendement en mutaties in de uitkeringspool in 2015 ten opzichte van 2014 toegenomen:

Bedragen in deze tabel x 1000 euro	2015	2014
Voorziening voor risico deelnemers	900.272	808.425
Voorziening voor risico pensioenfonds	54.237	47.959

De financiële positie van het fonds wordt verder uitgebreid beschreven in de jaarrekening (hoofdstuk 3).

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie over het boekjaar bedraagt € 171.721 en de feitelijke premie over het boekjaar bedraagt € 179.311. De werkelijk ontvangen premie is hoger dan de kostendekkende premie. De samenstelling van de kostendekkende premie ziet er als volgt uit:

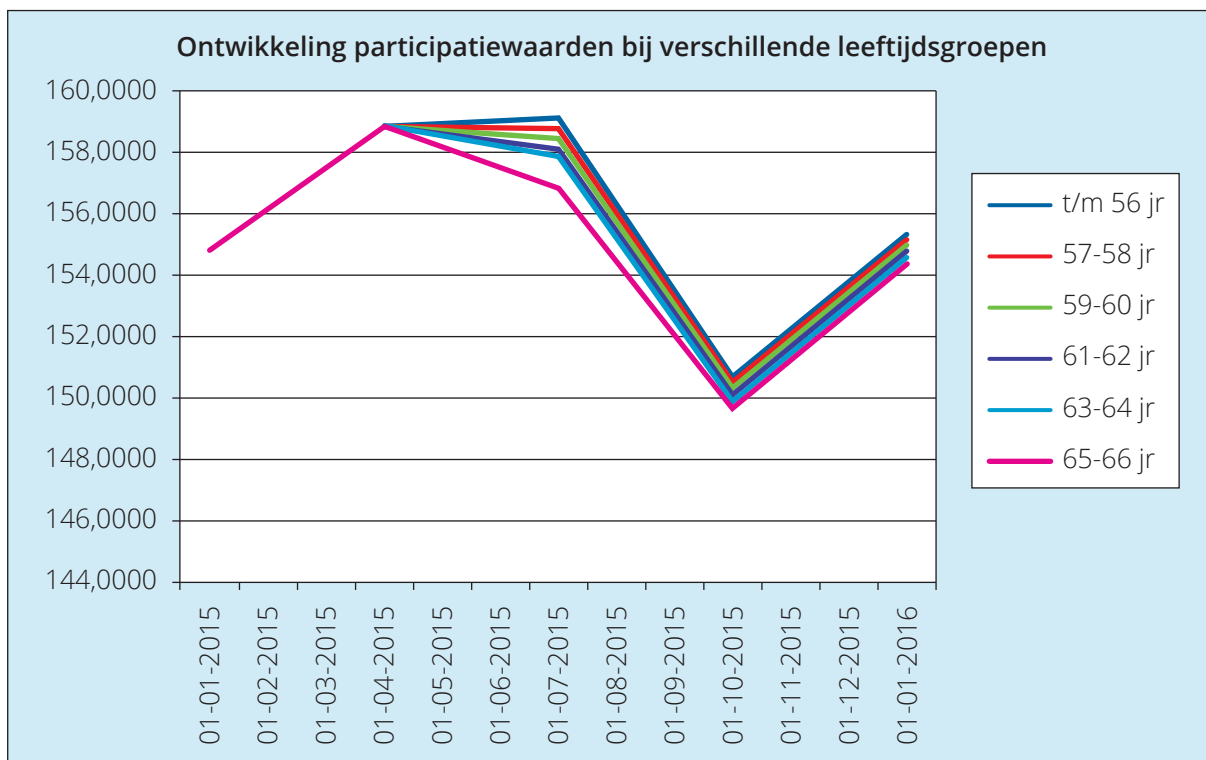
Kosten pensioenopbouw	148.198
Pensioenuitvoeringskosten	12.843
Solvabiliteitsopslag	4.607
Risicopremies ⁴	6.073

Alle bedragen luiden in eenheden van € 1.000.

Beleggingen

Aangezien StiPP alleen beschikbare premiereregelingen uitvoert, is de hoogte van het pensioenkapitaal van de (gewezen) deelnemers direct afhankelijk van de waardeontwikkeling van de beleggingen. Deze laat zich het beste meten in de ontwikkeling van de waarde van de participaties in de beleggingsdepots van StiPP. In onderstaande grafiek leest u de ontwikkeling van deze participatiewaarden bij de verschillende leeftijdsgroepen.

⁴ De risicopremies betreft de premies voor het nabestaandenpensioen, premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en algemene risico's.

Toelichting grafiek

Vanaf april 2015 is StiPP begonnen met een beleggingsbeleid gericht op het afbouwen van risico's voor de groep die 10 jaar voor hun pensioendatum zitten. Het beleggingsrendement van StiPP in 2015 is echter negatief, +/- 1,21% en dat is zichtbaar bij alle leeftijdscategorieën. Vanaf eind 2015 is de ontwikkeling bij de oudere leeftijden positief en passend bij het beleid om oudere deelnemers zo veel mogelijk zekerheid te geven over hun pensioenuitkering. Terugkijkend naar het verloop van de rente in 2015 is het moment van overgang naar het risico afbouw model niet gunstig geweest. De rente kende een dieptepunt in april 2015 en dat was juist het moment waarop aanvullend vastrentende waarden werden toegevoegd aan de leeftijdscohorten van de oudere deelnemers.

Met het risico afbouw model is voor een groot deel van het vermogen de positie in aandelen vergroot. Deze is voor de categorie tot en met 56 jaar 40%. Terugkijkend blijkt dat de timing van de aankoop van aandelen op de korte termijn minder gunstig is geweest, aangezien de aandelen het in het tweede en derde kwartaal van het jaar, minder hebben gepresteerd dan in het eerste kwartaal van het jaar. Over het totaal presteerden de aandelen in ontwikkelde markten positief over 2015. Over de beleggingen en het behaalde rendement leest u meer in paragraaf 1.8.

1.6.2 Dekkingsgraad

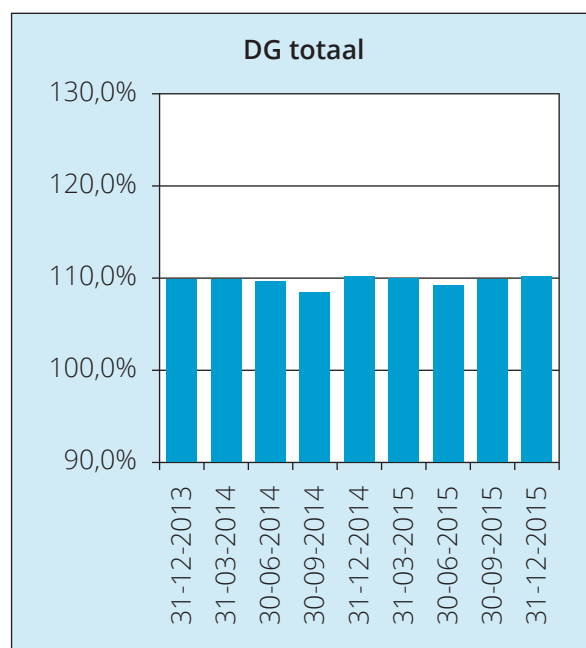
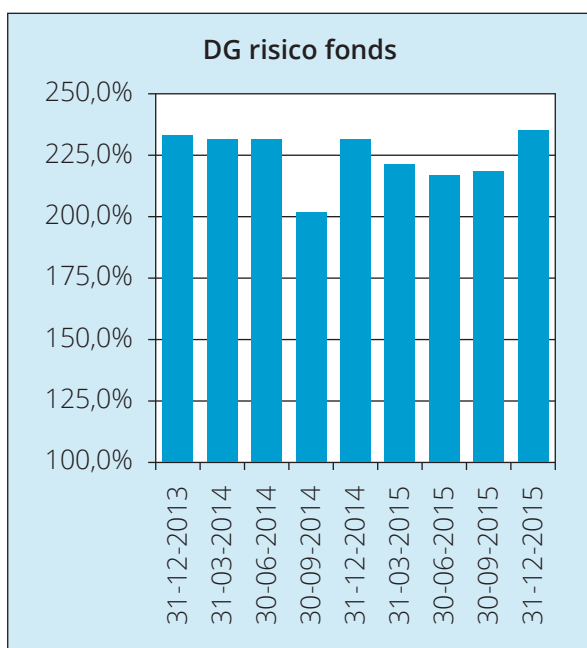
De dekkingsgraad van een pensioenfonds is een belangrijke graadmeter voor het vermogen van dat fonds. Heel eenvoudig gesteld, geeft de dekkingsgraad de verhouding aan tussen 'dat wat in de kas van het fonds zit' (vermogen) en 'dat wat door het fonds betaald moet (kunnen) worden' (verplichtingen).

StiPP voert in de opbouwfase beschikbare premieregelingen uit. Dit betekent dat er tot het moment van pensionering vrijwel geen risico's voor het pensioenfonds zijn voor de aangegane pensioenverplichtingen. Het risico voor het pensioenfonds blijft beperkt tot de uitkeringen die het doet.

Voor StiPP zijn daarom twee dekkinggraden van belang:

1. De dekkinggraad die betrekking heeft op de technische voorzieningen die voor risico van het fonds komen. Deze dekkinggraad zegt iets over de mate waarin het pensioenfonds de verplichtingen kan nakomen waar zij zelf voor verantwoordelijk is. Dit zijn de pensioenuitkeringen. Per 31 december 2015 kwam deze dekkinggraad uit op 239,3% (2014: 229,3%).
2. De dekkinggraad die betrekking heeft op het pensioenfonds als geheel. Hierbij worden de totale voorzieningen van het fonds (dus zowel de voorzieningen voor risico van het fonds als de voorzieningen voor risico van de deelnemers) afgezet tegen het totale vermogen van het fonds. Deze dekkinggraad kwam per 31 december 2015 uit op 110,7% (2014: 110,0%).

In de onderstaande grafieken is het verloop van de dekkinggraad weergegeven, waarbij het rendement reeds toegekend is aan de kapitalen voor risico deelnemers. Hierbij merken wij op dat de dekkinggraden op en vóór 31 december 2014 zijn vastgesteld op het toen geldende FTK. Het nieuwe FTK leidde tot een daling van de dekkinggraden. De dekkinggraad voor risico van het fonds per 31 december 2014 bedroeg volgens de oude regelgeving 229,3 % en volgens het nieuwe FTK 221,9%. Dit is zichtbaar in onderstaande grafiek. De dekkinggraad voor het gehele pensioenfonds daalde van 110,0 % naar 109,8%.

Beleidsdekkinggraad

1 januari 2015 geldt er een nieuw financieel toetsingskader. Met de introductie van dit nieuwe kader dient het pensioenfonds ook een beleidsdekkinggraad vast te stellen en op basis hiervan haar beleidsbeslissingen te nemen.

De beleidsdekkinggraad is gelijk aan het voortschrijdend 12-maandsgemiddelde van de werkelijke dekkinggraad van het fonds. Bij StiPP werd de dekkinggraad gedurende het jaar 2015 niet maandelijks maar per kwartaal vastgesteld. DNB heeft aangegeven dat een fonds dat alleen per kwartaal de (beleids)dekkinggraad rapporteert voor de vaststelling van de beleidsdekkinggraad mag uitgaan van het voortschrijdend gemiddelde van de kwartaaldekkinggraden. Dit geldt dan ook voor StiPP.

De beleidsdekkingsgraad voor risico fonds is per 31 december 2015 gelijk aan 222,6%. De beleidsdekkingsgraad voor het pensioenfonds is per 31 december 2015 is gelijk aan 109,9%.

Vanaf 2016 zal StiPP op maandbasis de dekkingsgraad gaan vaststellen waardoor de beleidsdekkingsgraad ook het gemiddelde van de maandelijkse dekkingsgraden zal gaan worden.

Reële dekkingsgraad

De reële dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen de huidige beleidsdekkingsgraad en de vereiste beleidsdekkingsgraad benodigd voor toekomstbestendige toeslagverlening ter hoogte van de veronderstelde prijsinflatie. De veronderstelde prijsinflatie wordt elk kwartaal door DNB gepubliceerd. De contante waarde van de toekomstige toeslagverlening wordt vastgesteld op basis van de wettelijk voorgeschreven rentevoet van 6,75%.

Een reële dekkingsgraad van 100% impliceert dat een fonds op basis van de aanwezige beleidsdekkingsgraad de prijsinflatie naar verwachting volledig kan waarmaken, gegeven de voorgeschreven aannames. De reële dekkingsgraad van StiPP bedraagt per ultimo 2015 108,6%.

Zoals in paragraaf 1.6.4 is te lezen voert StiPP een beleid dat er op is gericht de uitkeringen niet te verhogen en niet te korten. StiPP keert nominale uitkeringen uit. Derhalve is de reële dekkingsgraad voor StiPP van beperkt belang.

Resultaat in 2015 (Alle bedragen luiden in eenheden van € 1.000).

De toename van de dekkingsgraad is toe te wijzen aan een positief saldo boekjaar van € 17.111 welke volledig ten gunste komt van de algemene reserve. De voorziening voor risico van het pensioenfonds vormt een beperkt deel van de totale voorzieningen van het fonds. Daardoor heeft het positief saldo slechts een beperkt effect of de dekkingsgraad van het pensioenfonds als geheel.

Het positief saldo boekjaar werd als volgt gevormd:

Baten

Premiebijdragen	179.124	
Beleggingsresultaten en overige baten	-/ - 14.698	
Totaal Baten		164.426

Lasten

Pensioenuitkering	29.383	
Pensioenuitvoeringskosten	12.914	
Mutatie technische voorzieningen	6.279	
Mutatie pensioenverplichtingen risico deelnemers	91.847	
Saldo overdrachten van rechten	6.278	
Totaal lasten		147.315

Saldo baten en lasten

17.111

Nadere toelichting van het resultaat

Het resultaat kan nader worden toegelicht aan de hand van onderstaande tabel.

Resultaat	2015	2014
Resultaat op beleggingen en wijziging RTS	- 1.014	1.753
Resultaat op premies	10.853	8.719
Resultaat op waardeoverdrachten	- 24	- 17
Resultaat op kosten	961	1.475
Resultaat op uitkeringen/afkopen	-31	- 157
Resultaat op kanssystemen	5.998	4.552
Resultaat op toeslagverlening	0	0
Resultaat op overige mutaties voorziening	14	-202
Resultaat op andere oorzaken	354	4
Totaal resultaat	17.111	16.127

- In 2015 is een beleggingsrendement van 14.856 negatief (-/-1,21%) behaald. In paragraaf 1.8 leest u meer over de beleggingen in 2015.
- De ontvangen premie is hoger dan de actuariel benodigde premie ten behoeve van de netto jaarinkoop. Het verschil wordt met name verklaard door de solvabiliteitsbuffers en de opslag voor algemene risico's.
- Het resultaat op kosten is positief. Het resultaat ontstaat door de in de premie beschikbare opslag voor kosten te vergelijken met de werkelijke kosten. Het positieve resultaat wordt voornamelijk veroorzaakt doordat er meer premie is binnengekomen dan vooraf is ingeschat en op basis waarvan de kostenopslag is berekend.
- Het resultaat op uitkeringen bedraagt 31 negatief en wordt vrijwel geheel veroorzaakt door nabetalingen van het ouderdomspensioen over voorgaande boekjaren.
- Het resultaat op kanssystemen is opgebouwd uit het resultaat op overlevingskansen, arbeidsongeschiktheid en mutaties. Het resultaat op mutaties bestaat met name uit het resultaat op pensionering ad 447. De winst is grotendeels veroorzaakt doordat bij de inkooptarieven rekening wordt gehouden met een bufferopslag en omdat de inkooptarieven in 2015 zijn verhoogd. Daarnaast is de winst veroorzaakt door mutaties van voorgaand boekjaar die met terugwerkende kracht zijn verwerkt.
- Het resultaat op overige mutaties voorziening betreft correcties.
- Onder andere oorzaken zijn de resultaten met betrekking tot overige baten en lasten geboekt. Het resultaat is grotendeels veroorzaakt doordat in 2015 een bedrag voor verzekeringstechnisch nadeel (VTN) is ontvangen ad 382. Het VTN bedrag is (eenmalig) betaald door werkgevers met een relatief jong bestand, die vrijstelling hebben gekregen van deelname bij StiPP.

1.6.4 Het premie-, beleggings- en toeslagenbeleid

Het fonds voert een beleid dat in overeenstemming is met de doelstellingen van het fonds. Dit beleid is vastgelegd in beleidsdocumenten, waarvan de actuariële- en bedrijfstechnische nota (ABTN) de belangrijkste is. Deze ABTN is voor het laatst geactualiseerd in december 2015.

Premiebeleid

StiPP kent een doorsneepremie. Deze is 2,6% van het pensioengevend salaris in de basisregeling en 12,0% van de pensioengrondslag in de plusregeling. De hoogte van de premie wordt bepaald door de sociale partners en is daarmee geen sturingsmiddel voor het fonds. Op basis van deze beschikbare premie stelt het bestuur de

opslagen in de premie en de kostendeckende premie vast. Zoals in paragraaf 1.6.1 verwoord is de binnengekomen premie in 2015 voldoende gebleken om aan alle verplichtingen te voldoen.

Beleggingsbeleid

Het pensioenkapitaal van de deelnemers wordt door het pensioenfonds belegd. Voor de (gewezen) deelnemers geldt dat, indien het beleggingsresultaat positief is, dit wordt toegevoegd aan het saldo van de pensioenrekening. Indien het beleggingsresultaat negatief is, wordt dit in mindering gebracht op het saldo van de pensioenrekening.

De doelstelling van het beleggingsbeleid in de opbouwfase is primair gericht op het behalen van rendement voor de (gewezen) deelnemers die meer dan 11 jaar voor hun pensioendatum zitten. In het beleggingsbeleid wordt in deze groep wel rekening gehouden met de mogelijkheid tot afkoop. Voor de groep die 10 jaar of minder voor hun pensioendatum zitten is het beleggingsbeleid gericht op het afbouwen van risico's.

De doelstelling van het beleggingsbeleid ten behoeve van de gepensioneerden van het fonds is, vanaf 1 januari 2013, het zo veel mogelijk garanderen van de nominale pensioenuitkeringen.

Indien zich wijzigende omstandigheden voordoen heeft het bestuur het beleggingsbeleid als één van de eerste en voornaamste sturingsmiddelen gedefinieerd. In 2015 is het, gezien de stabiele financiële positie, niet nodig geweest om dit sturingsmiddel in te zetten.

Toeslagenbeleid

Vanaf 2013 hanteert het fonds een toeslagenbeleid dat er op neer komt dat er op ingegane pensioenen geen toeslagen worden verleend. In 2015 is conform beleid geen toeslag verleend op de ingegane pensioenen. De ingegane pensioenen zijn ook niet gekort.

In 2016 wordt er, in navolging van het in 2011 uitgevoerde onderzoek onder de aankomende gepensioneerden, middels een risicobereidheidsonderzoek opnieuw aandacht besteed aan de wensen van de deelnemers op het gebied van de pensioenuitkering en het verlenen van toeslagen. Mede op basis van deze input zal het bestuur het huidige beleid evalueren en waar nodig aanpassen.

1.7 Pensioenbeheer

De administratie van de regelingen heeft StiPP uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer. Zij doen voor het fonds de gehele werkgevers- en deelnemersadministratie als ook het bedienen van het klant contact center. De deelnemersadministratie van StiPP kenmerkt zich door grote aantallen en veel mutaties. In dit hoofdstuk wordt een inzicht gegeven in de ontwikkelingen van de deelnemerspopulatie in 2015.

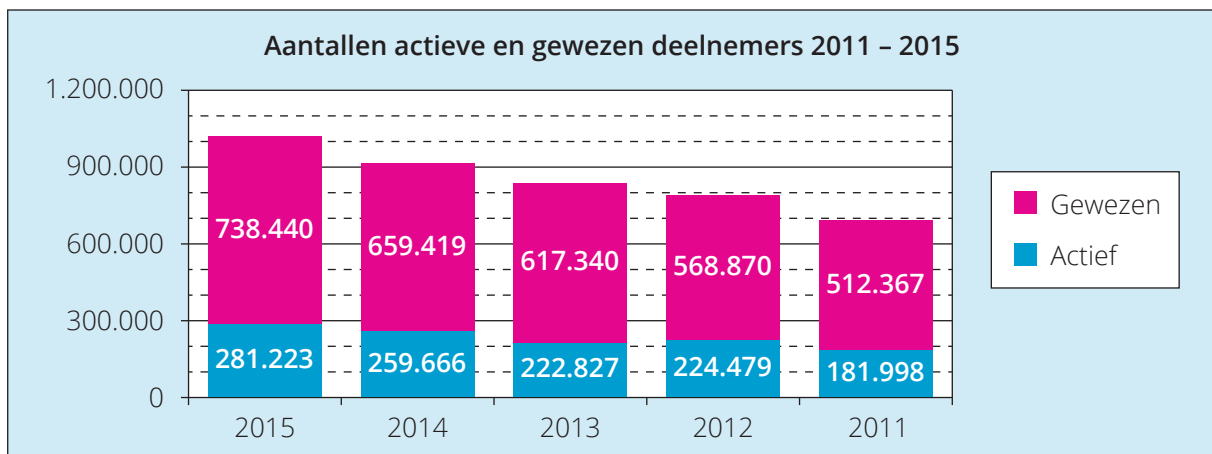
1.7.1 Ontwikkeling totale deelnemerspopulatie

Eind 2015 zijn er in totaal 1.021.359 deelnemers. Naast de 281.223 actieve deelnemers zijn er 738.440 gewezen deelnemers. StiPP heeft eind 2015 1.696 pensioengerechtigden.

In 2015 is het totaal aantal deelnemers met 100.861 deelnemers toegenomen. Deze stijging komt hoofdzakelijk tot uiting in de (netto) groei van het aantal gewezen deelnemers met 79.021. Deze stijging is nog beperkt door het afkopen van kleine pensioenen. Zodra dit wettelijk mogelijk is - deelnemers die twee jaar inactief zijn en een kapitaal hebben onder de wettelijke afkoopgrens - worden gewezen deelnemers benaderd voor afkoop. Zodoende zijn er in 2015 35.069 gewezen deelnemers afgekocht (2014: 28.737).

Ook het aantal actieve deelnemers steeg in 2015: van 259.666 naar 281.223. De economische realiteit zorgt voor een blijvende en groeiende vraag naar flexkrachten. Deze flexkrachten nemen deel aan de regelingen van StiPP.

In de grafiek hieronder is de gestage ontwikkeling van het aantal actieve en gewezen deelnemers in de laatste vijf jaar te zien.

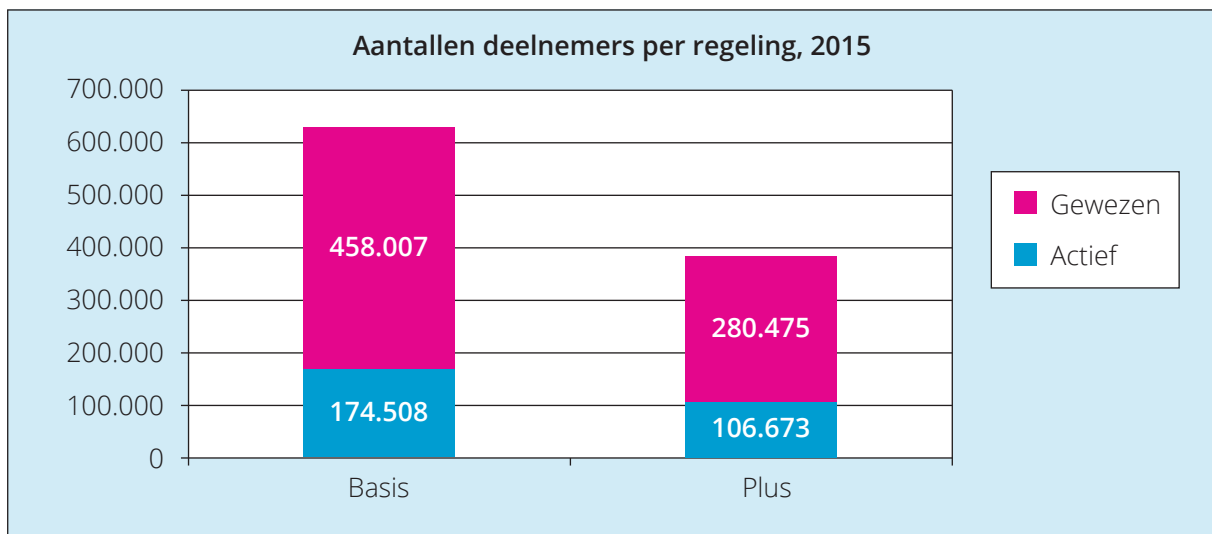

Flexkrachten kunnen van de één op de ander dag beginnen en weer stoppen met werken. Het is dus niet zonder meer duidelijk wanneer een deelnemer een actieve deelnemer is. StiPP beschouwt een deelnemer als gewezen deelnemer - en dus als inactief - als voor hem of haar drie opeenvolgende periodes van vier weken geen premie-inleg van de werkgever is ontvangen. Hierdoor is het aantal actieve deelnemers stelselmatig hoger dan het aantal deelnemers waarvoor periodiek premie verschuldigd is.

1.7.2 Deelnemers in de basis- en plusregeling

Van de actieve deelnemers per einde 2015 neemt 62% deel aan de Basispensioenregeling en 38% aan het Pluspensioen. Bij de gewezen deelnemers is deze verhouding ook 62% : 38%.

De aantallen van de twee regelingen per einde 2015 zijn opgenomen in de grafiek 'Aantallen deelnemers per regeling 2015'.

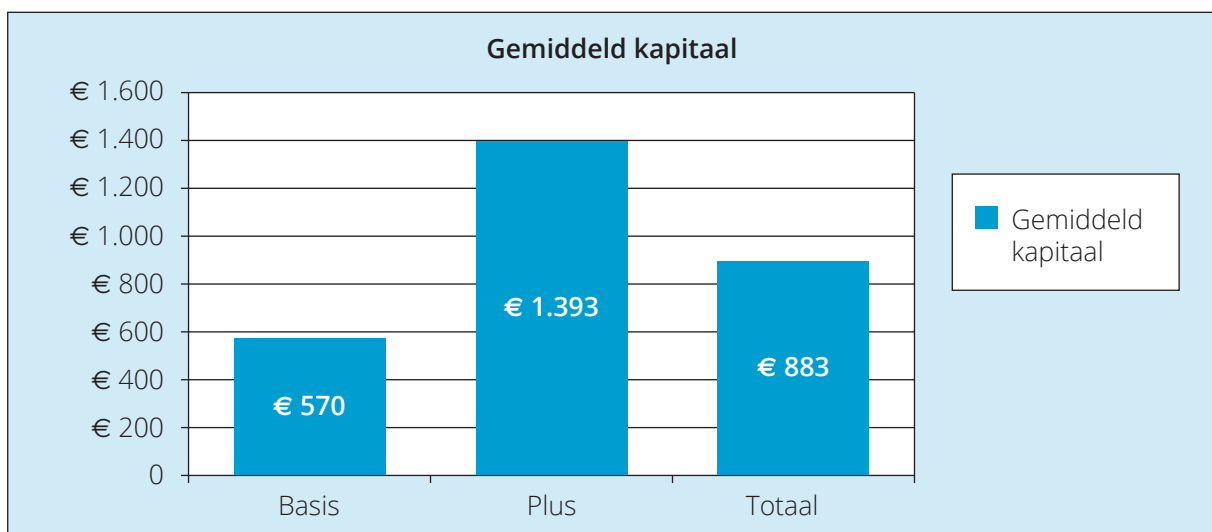
1.7.3 Verhouding premies in de basis- en plusregeling

In de Pluspensioenregeling wordt relatief (per deelnemer) meer geld ingelegd dan in het Basispensioen. Gezien de karakteristieken van de beide pensioenregelingen is de verhouding met betrekking tot de pensioenpremies tegengesteld aan de aantallen deelnemers: ongeveer 30% van de premies zijn die voor het Basispensioen, de overige 70% die voor het Pluspensioen.

1.7.4 Gemiddelde hoogte van de pensioenkapitalen

Ondanks de groei van het aantal deelnemers en de afkoop van kleine pensioenen, blijven de opgebouwde pensioenkapitalen per deelnemer gemiddeld klein van omvang. Zoals in de grafiek op de volgende pagina te zien valt, is het kapitaal ultimo 2015 gemiddeld per deelnemer € 883

Pensioenkapitaal per deelnemer, 2015

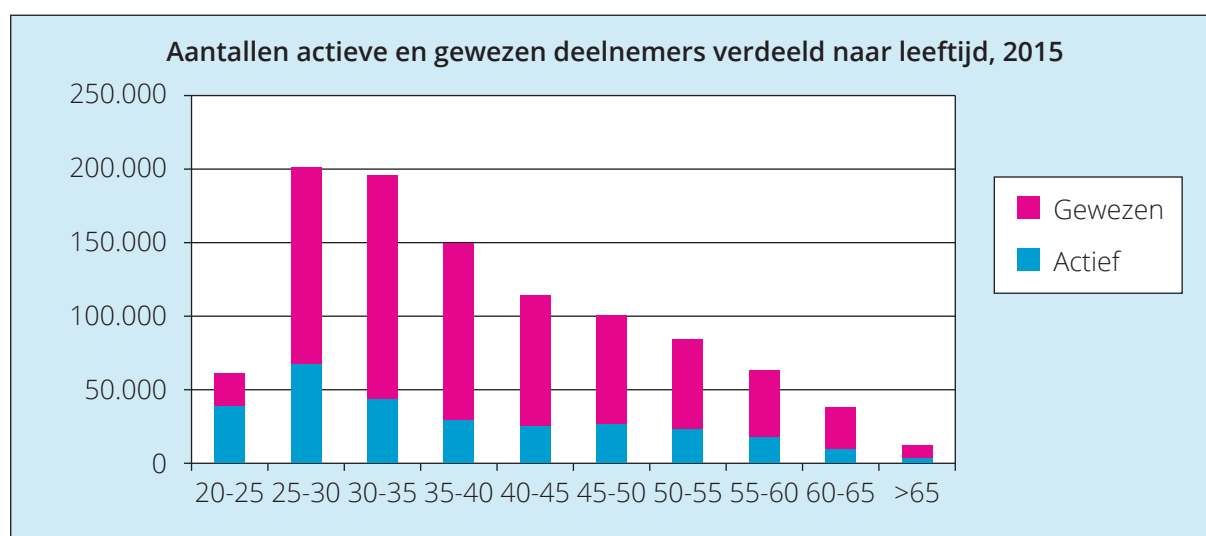

Zichtbaar is dat het gemiddelde bij het Basispensioen aanmerkelijk lager is en het gemiddelde bij het Pluspensioen beduidend hoger is.

1.7.5 Gemiddelde leeftijd van de deelnemers

Een ander kenmerk van StiPP is dat het een 'jong' pensioenfonds is, in die zin dat de leeftijd van de actieve en gewezen deelnemers relatief laag is. 60% van alle deelnemers zijn jonger dan 40 jaar: De gemiddelde leeftijd van alle deelnemers ligt op circa 38 jaar. 11% van de deelnemers is ouder dan 55 jaar.

De opbouw van de deelnemerspopulatie verdeeld naar leeftijdsgroepen van vijf jaren is opgenomen in de grafiek 'Aantallen actieve en gewezen deelnemers verdeeld naar leeftijd, 2015'.

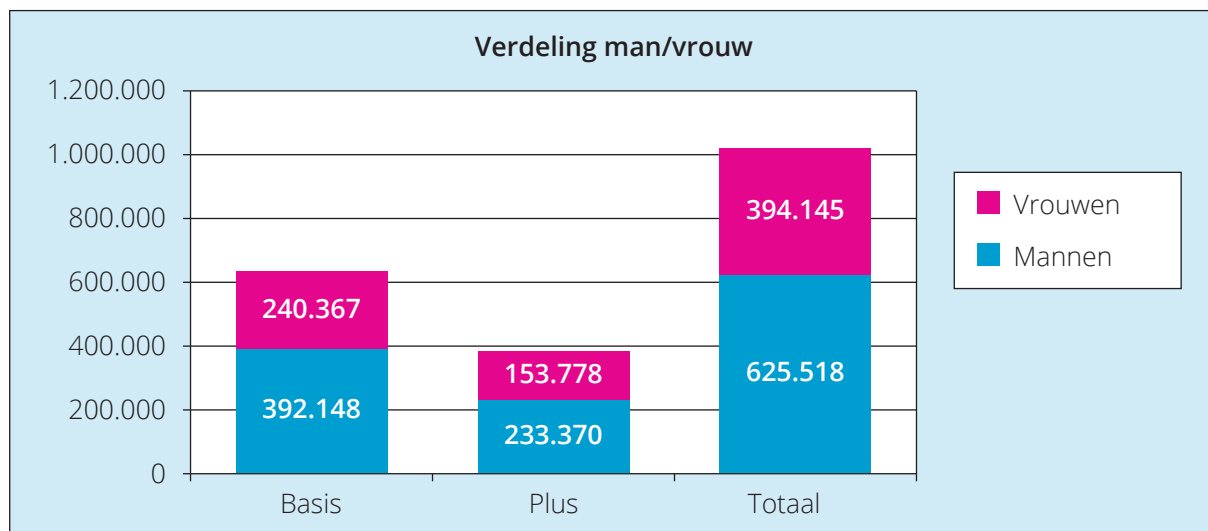
Te zien is dat op basis van deze indeling de grootste groep tussen 25 en 30 jaar oud is. Met kort daarop gevolgd de grote groep tussen 30 en 35 jaar.

Alleen in de groep met deelnemers jonger dan 25 jaar zijn er meer actieve deelnemers dan gewezen deelnemers: 63% van deze groep. Alleen deze jonge leeftijdsgroep heeft een rijpingsgraad van 37% , bij alle andere groepen bestaat ca. 74% (variërend van 67% tot een uitschieter van 80% in de groep 35-40 jaar) uit gewezen deelnemers.

Dit kenmerkt StiPP: een pensioenfonds met heel veel jonge, gewezen deelnemers die een klein pensioenkapitaal hebben. Kenmerken die zonder meer voortkomen uit de omgeving waarin de aangesloten ondernemingen van het fonds actief zijn. Bovenstaande neemt niet weg dat het aantal actieve deelnemers relatief weer toeneemt bij leeftijden ouder dan veertig jaar. Met name de invloed van de ontwikkelingen op het gebied van payrolling bij de aangesloten ondernemingen van het fonds, zijn hier debet aan. 'Payrollers' nemen zoals gezegd vaak deel aan het Pluspensioen en zijn in de regel ouder dan de gemiddelde uitzendkracht.

1.7.6 Verdeling man/vrouw

Van de totale populatie deelnemers in de opbouwfase is 61% man en 39% vrouw. Tussen de regelingen basis en plus zijn er verhoudingsgewijs nauwelijks verschillen van het totaal.

1.7.7 Klant Contact Center

Deelnemers, werkgevers en gepensioneerden kunnen met vragen terecht bij het Klant Contact Center. De medewerkers van het Klant Contact Center hebben direct toegang tot de relevante gegevens, zodat zij algemene vragen direct kunnen beantwoorden.

In 2015 behandelde het Klant Contact Center meer dan 35.000 telefoongesprekken en meer dan 20.000 e-mails. Voor de afhandeling van deze contacten zijn met de uitvoerder normen afgesproken rondom onder meer tijdigheid en juistheid.

Het aantal uren klantcontact is hoog. In 2015 was dit meer dan 10.000 uur. Het bestuur spant zich in om het aantal klantcontacturen te verminderen. Daarom wordt in 2016 vol ingezet op digitale communicatie en zal ook een nieuwe website worden geïntroduceerd. Hiermee wil het bestuur niet alleen de vragen van werkgevers en deelnemers sneller afhandelen, maar ook de kosten die hiermee gepaard gaan reduceren.

1.7.8 Klachten en geschillen

In 2015 heeft de klachten- en geschillencommissie vier klachten ontvangen, waarvan er drie zijn afgehandeld en bij één klacht – is geoordeeld dat deze (nog) niet voldeed aan de criteria van de klachten- en geschillen regeling omdat nog geen definitief besluit was genomen door de pensioenadministratie.

Het betrof in 2015 klachten over :

- de verplichte inhouding door een pensioenfonds van premies volksverzekeringen bij uitbetaling van een afkoopsom bij een in het buitenland woonachtige deelnemer indien geen verklaring vrijstelling inhouding loonbelasting/premie volksverzekeringen overgelegd kan worden;
- beroep van een werknemer op pensioen bij StiPP en de hoogte van het berekende pensioenkapitaal;

- inzage in gegevens GBA door administrateur;
- onzorgvuldige afhandeling brieven en klachten door de administrateur.

De onder de eerste drie bullet points genoemde klachten zijn door de Klachten- en Geschillencommissie ongegrond verklaard en hebben niet geleid tot aanpassing van de genomen besluiten. De commissie heeft wel vastgesteld dat de briefwisseling en afhandeling van klachten door de administrateur tijdiger - conform gemaakte afspraken - moet verlopen. Het bestuur heeft excuses gemaakt voor de vertraagde afhandeling en ziet er op toe dat het proces van afhandeling van briefwisseling/klachten in 2016 door de administrateur tijdiger zal verlopen.

1.8 Vermogensbeheer

1.8.1 Toelichting beleggingen

De leeftijd van de deelnemers is bepalend voor de beleggingen van het pensioenfonds. Hoe ouder de deelnemer, hoe minder risico er wordt genomen. Zo kunnen jonge deelnemers profiteren van groei van hun pensioen door rendement, terwijl oudere deelnemers meer zekerheid krijgen over de pensioenuitkering. Als de pensioendatum daar is, krijgt de deelnemer de keuze om bij StiPP het pensioen te laten beheren. Voor deze groep geldt een zeer voorzichtig beleggingsbeleid: het doel is om het (nominale) pensioen met zo veel mogelijk zekerheid te blijven uitkeren.

Om voor iedere deelnemer de beleggingen passend te beheren, heeft het fonds gekozen voor een aantal beleggingsportefeuilles met ieder een ander soort beleggingen (zakelijke waarden, vastrentende waarden, verschillende looptijden). Voordeel van deze aanpak is dat de kosten zo worden beperkt.

Dit zijn de verdelingen van de beleggingen voor de leeftijdsgroepen, waarbij is uitgegaan van pensionering op de zevenenzestigste verjaardag.

Beleggingen per leeftijdsgroep deelnemer						
Beleggingscategorie	t/m 56	57-58	59-60	61-62	63-64	65-66
Zakelijke waarden	40%	33%	27%	20%	13%	7%
Vastrentende waarden duratie kort	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Vastrentende waarden duratie middellang	50%	43%	36%	29%	22%	15%
Vastrentende waarden duratie lang	10%	24%	27%	51%	65%	78%

Dit beleggingsbeleid is eind 2014 vastgesteld en in april en mei 2015 in twee stappen geïmplementeerd, gezien de grote transacties die het fonds hiervoor moest doen. Door te spreiden over twee maanden zijn de transactiekosten en het risico beperkt.

1.8.2 Reserves

Om tegenvallers op te kunnen vangen houdt het fonds reserves aan. Deze reserves worden apart gehouden in de Reservepool. Gezien het doel (tegevallers op kunnen vangen) wordt er een voorzichtig beleggingsbeleid gevoerd. De Reservepool participeert 85 procent in de vastrentende waarden met korte duratie en 15 procent in de vastrentend middellang.

Dit is de verdeling van het vermogen over de leeftijdsgroepen per 31-12-2015:

Leeftijdsgroepen	Percentage	Vermogen (Euro x 1.000)
Leeftijdsgroep tot en met 56	71%	725.472
Leeftijdsgroep 57-58	4%	41.682
Leeftijdsgroep 59-60	4%	36.380
Leeftijdsgroep 61-62	3%	33.460
Leeftijdsgroep 63-64	3%	28.314
Leeftijdsgroep 65-66	1%	9.507
Gepensioneerden	5%	48.315
Reserves	9%	94.984
Totaal	100%	1.018.114

Een zeer groot deel (71%) van het vermogen is opgebouwd door de groep deelnemers tot 57 jaar.

De verdeling van het vermogen over de beleggingen per 31-12-2015:

Beleggingsportefeuilles	Percentage	Vermogen (Euro x 1.000)
Zakelijke waarden	32%	324.806
Vastrentende waarden kort	8%	80.737
Vastrentende waarden middellang	42%	425.362
Vastrentend lang	14%	138.896
Uitkeringsportefeuille	5%	48.315
Totaal	100%	1.018.114

1.8.3 Beleggingsresultaat

In de tabel op de volgende pagina is per portefeuille weergegeven wat het rendement per portefeuille was over 2015. Daarnaast is het rendement van de uitvoeringsbenchmark te zien. Het pensioenfonds streeft ernaar om met de beleggingen dicht bij de benchmark te blijven.

Beleggingsportefeuilles	Rendement (%)	Benchmark (%)
Zakelijke waarden	2,8%	1,8%
Vastrentende waarden kort	0,3%	-/- 0,2%
Vastrentende waarden middellang	0,2%	0,1%
Vastrentend lang	-/- 7,2%	-/- 7,1%
Uitkeringsportefeuille	-/- 1,9%	-/- 1,2%

Zakelijke waarden portefeuille

De zakelijke waarden portefeuille is voornamelijk belegd in aandelen, en in mindere mate in onroerend goed. De rendementen op aandelen waren in de eerste helft van het jaar ruim positief, waarna in het derde kwartaal - vanwege zorgen rondom China - een stevige correctie plaatsvond. De gerealiseerde rendementen op aandelen (+7,0%) en vooral onroerend goed (+10,3%) waren hoger dan de verwachting. De waardestijging van aandelen kwam in grote mate doordat beleggingen buiten Europa in een andere valuta zoals de US Dollar zijn genoteerd. Deze beleggingen stegen in waarde doordat de euro in 2015 is verzwakt ten opzichte van buitenlandse valuta. Aangezien het fonds een lange termijn beleid heeft om valutarisico volledig af te dekken, werd een groot deel van deze waardestijging teniet gedaan. Hierdoor kwam het uiteindelijke rendement uit op 2,8%.

Onderdeel van het nieuwe beleggingsbeleid is dat in april en mei 2015 is gestart was een hogere weging van zakelijke waarden voor jongere deelnemers. Doordat zakelijke waarden in de tweede helft van het jaar negatief presteerden pakte dit ongunstig uit. Het belegd vermogen in zakelijke waarden is bijna verdubbeld, waardoor (geldgewogen) de winst op de zakelijke waarden uit het eerste kwartaal voor een groot deel teniet is gedaan. Met een rendement van 2,8 procent heeft de zakelijke waarden portefeuille overigens wel een positief rendement behaald, wat tevens hoger was dan de benchmark (1,8%).

Vastrentend kort portefeuille

De vastrentend kort portefeuille is bedoeld om door middel van beleggingen in kortlopende staatsobligaties en geldmarktfondsen voor kapitaalsbehoud te zorgen. De rentevergoeding op de meest kredietwaardige tegenpartijen is nul of zelfs negatief. Hierdoor heeft deze portefeuille een zeer laag rendement behaald.

Vastrentend middellang portefeuille

De portefeuille vastrentend middellang belegt in staatsobligaties en bedrijfsobligaties met een hoge kredietwaardigheid. Staatsobligaties van Europese kernlanden behaalden in 2015 een licht positief resultaat (+0,3%). Bedrijfsobligaties van investment grade kwaliteit uitgegeven in euro's, behaalden in 2015 een rendement van -0,7 procent.

Vastrentend lang portefeuille

De vastrentend lang portefeuille is opgericht in het tweede kwartaal 2015 met als doel het beperken van het renterisico van de oudere leeftijdsgroepen. De staatsobligatieportefeuille heeft om deze reden een hoge rentegevoeligheid. Vanaf het moment van start van de portefeuille tot eind 2015 is de rente gestegen, waardoor een negatieve resultaat werd behaald.

1.8.4 Z-score en performancetoets

De performance van de totale portefeuille bedroeg in 2015 -/- 1,21%, waarmee er 0,2 procent beter is gepresteerd dan de benchmark. Deze benchmark wordt gebruikt om de z-score te berekenen. De z-score voor het jaar 2015 is uitgekomen op 0,27. De score op de performancetoets is 0,32 (exclusief de opslag van 1,28% conform Art. 5 VBB).

De z-score is een maatstaf die weergeeft wat de beleggingsresultaten van een pensioenfonds zijn ten opzichte van de resultaten van vooraf door het pensioenfonds gekozen benchmarks (normrendementen) die de beleggingsportefeuille van het fonds weerspiegelen.

1.8.5 Verantwoord beleggen

Steeds meer beleggers baseren hun beleggingskeuzes op financiële informatie én niet-financiële informatie. Dit betekent dat zij bedrijven of beleggingsfondsen niet alleen beoordelen op financiële resultaten maar ook op hun milieu-, sociale en maatschappelijke (ESG) prestaties. Ook StiPP streeft ernaar om op verantwoorde wijze te beleggen en neemt naast financiële informatie, ESG informatie mee in haar beleggingsproces. Het ESG-beleid is geformuleerd op basis van internationaal geaccepteerde richtlijnen conform onder andere de UN Global Compact en de Principles for Responsible Investment (PRI). Naast integratie van ESG-criteria in het beleggingsproces geeft het fonds invulling aan haar ESG-beleid door middel van engagement en uitsluiting.

Middels een kwartaalscreening wordt onderzocht of er ondernemingen in de portefeuille aanwezig zijn die met hun bedrijfsactiviteiten in meer of mindere mate in conflict zijn met de ESG-criteria. Dit betekent dat ondernemingen worden getoetst op mensenrechten, arbeidsrechten, milieu, anticorruptie, en wapens. Voor het thema arbeidsrechten wordt onder andere gescreend op de bepalingen in de conventies van de International Labour Organisation (ILO), bijvoorbeeld op de bepaling die betrekking heeft op het verbod op kinderarbeid en dwangarbeid. In het geval van een schending spreekt het pensioenfonds (via haar vermogensbeheerders) deze ondernemingen aan. Door middel van een dialoog, ofwel 'engagement', wil StiPP positieve verandering bewerkstelligen en ondernemingen stimuleren om maatregelen te nemen om schendingen in de toekomst te voorkomen.

Gedurende 2015 is de thematische engagementaanpak voortgezet. De verschillende engagementcases zijn gebundeld onder duurzaamheidsthema's, zoals klimaat, palmolie, omstreden arbeidsomstandigheden, en corruptie. Klimaatverandering beheerste een groot deel van 2015 het nieuws. De zaak van actiegroep Urgenda die de Nederlandse Staat via de rechter succesvol opriep tot meer actie tegen klimaatverandering, genereerde

veel publiciteit. In september kwam Volkswagen groot in het nieuws door fouten in het opgegeven brandstofverbruik- en de CO₂-uitstoot van bepaalde modellen. Samen met de succesvolle internationale klimaattop in Parijs voedden deze gebeurtenissen het steeds breder gedragen idee dat fossiele brandstoffen op termijn vervangen zullen gaan worden door meer duurzame energiebronnen. Dit betekent voor beleggers zowel nieuwe kansen als bedreigingen. Om de effectiviteit van de inspanningen te vergroten, nemen we ook deel aan zogenaamde collectieve engagementinitiatieven, bijvoorbeeld via het platform van de PRI en de Institutional Investors Group on Climate Change (IIGCC). Deze initiatieven hebben tot doel in collectief verband (namens meerdere institutionele beleggers en vermogensbeheerders) ondernemingen en publieke organisaties aan te spreken op hun verantwoordelijkheden omtrent klimaatverandering.

Indien engagement niet tot het gewenste resultaat leidt, kunnen ondernemingen of fondsmanagers worden uitgesloten van onze beleggingsportefeuilles. Ondernemingen die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens worden direct uitgesloten. Eind 2015 stonden er 35 ondernemingen op de uitsluitingslijst.

Voor meer informatie over verantwoord beleggen verwijst het bestuur naar:
<https://www.stippensioen.nl/over-stipp/beleggingsbeleid/>

In 2016 wordt er middels het risicobereidheidsonderzoek ook aandacht besteed aan de wensen van de deelnemers op het gebied van verantwoord beleggen. Mede op basis van deze input zal het bestuur het huidige beleid evalueren en waar nodig aanpassen.

1.9 Uitvoeringskosten

Het fonds maakt voor het uitvoeren van de pensioenregeling diverse kosten. Globaal kunnen deze kosten worden onderverdeeld in kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling en kosten van het vermogensbeheer. Het bestuur vindt het belangrijk transparant te zijn over deze kosten.

Sinds 1 januari 2015 is de zogenoemde koepelvrijstelling voor pensioenfondsen voor de omzetbelasting komen te vervallen. Onder bepaalde voorwaarden kunnen fondsen waar sprake is van het beheer van ter collectieve belegging bijeengebrachte vermogens nog steeds vrijstelling van omzetbelasting claimen. In 2015 heeft StiPP, bijgestaan door haar adviseurs en in samenspraak met haar leveranciers van uitbestede diensten, overleg gevoerd met de fiscale autoriteiten. Op grond hiervan heeft StiPP van de Belastingdienst een verklaring ontvangen dat het fonds voor een groot deel van haar activiteiten kwalificeert als vrijgestelde instelling, voor zover het de uitvoering van 'beheeractiviteiten' betreft. Naar het zich laat aanzien zullen op grond van deze vrijstelling aanzienlijke delen van de dienstverlening vrijgesteld blijven c.q. worden van omzetbelasting. Omdat niet alle ingekochte diensten vrijgesteld blijven, heeft het vervallen van de koepelvrijstelling een verwacht kosten verhogend effect van € 178.000 ten opzichte van de situatie in 2015.

Onderstaand is in dit kader een rapportage over de kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling opgenomen. De kosten worden gepresenteerd met inachtneming met de aanbevelingen van de Pensioenfederatie en AFM. De kosten in dit hoofdstuk zijn *1.000 euro.

1.9.1 Uitvoeringskosten pensioenbeheer

De kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling bedragen voor 2015 € 12.914 (2014: € 11.712).

Omgerekend naar kosten per deelnemer (actieve deelnemers en gepensioneerden per 31 december van het verslagjaar) is dit € 46,38 per deelnemer (2014: € 44,74 per deelnemer).

Indien ook de gewezen deelnemers worden meegenomen in deze berekening van kosten per deelnemer en de aanbeveling van de Pensioenfederatie met betrekking tot de "normdeelnemer" wordt toegepast dan bedragen de kosten per deelnemer € 28,12 (2014: € 27,47 per deelnemer).

Bestuur, advies en controle	2015	2014
<i>Bedragen * 1.000</i>		
Accountantskosten	59	59
Controle en advieskosten actuaris	280	333
Kosten adviseurs	340	219
Contributies en bijdragen	263	200
Bestuurskosten	372	309
Overig	53	16
Totaal	1.367	1.136
Administratie	2015	2014
Kosten deelnemers en pensioengerechtigden	6.528	5.375
Kosten werkgevers	2.884	2.868
Kosten financieel beheer en bestuursondersteuning	2.000	1.875
Handhavingskosten	358	339
Vergoeding administratiekosten en boetes werkgevers	-565	-308
Projectkosten	343	427
Totaal	11.547	10.576
Totaal pensioenbeheerkosten	12.914	11.712
Actieve deelnemers	281.223	259.666
Gepensioneerden	1.696	1.413
Totaal	282.919	261.079
Pensioenbeheerkosten in euro per deelnemer *	46,38	44,74

* De pensioenbeheerkosten per deelnemer zijn exclusief de handhavingskosten en de vergoeding administratiekosten en boetes werkgevers. Hierop is ook het vergelijkende cijfer over 2014 aangepast. In het verslagjaar 2014 zijn deze kosten gerapporteerd inclusief vergoeding administratiekosten en boetes werkgevers.

1.9.2 Toelichting bij kosten uitvoering pensioenbeheer

Bestuur, advies en controle

De verhoging van de advieskosten wordt o.a. veroorzaakt door de inhuur van advocaten bij rechtszaken en door advieskosten die samenhangen met de invoering van het Risico Afbouw Model. De stijging van de bestuurskosten is reeds toegelicht in hoofdstuk 1.4.

Administratie

Kosten deelnemer en pensioengerechtigden:

Deze kosten hebben betrekking op alle werkzaamheden die de administrateur van het fonds verricht om de pensioenen te administreren, de uitkeringen van de pensioengerechtigden te verzorgen en alle deelnemers en gerechtigden te informeren. Te denken valt hierbij aan het verwerken van waardeoverdrachten, het afkopen van kleine pensioenen, het toekennen van pensioenen en de communicatie met alle doelgroepen (helpdesk, website, pensioenplanner, nieuwsbrief, Uniform Pensioenoverzicht, start- en stopbrief enzovoorts).

Deze kosten zijn absoluut gezien hoger dan vorig jaar door een stijging van het aantal deelnemers en aantal mutaties in de administratie. De relatieve toename van de kosten wordt veroorzaakt doordat gedurende het verslagjaar door het fonds aanzienlijke investeringen zijn gedaan in nieuwe ontwikkelingen in de administratie en informatievoorziening. De invoering van het Risico Afbouw Model en de voorbereidingen voor de overgang naar digitalisering van de informatievoorziening hebben geleid tot extra kosten ten opzichte van het voorgaande jaar.

Kosten werkgever:

Deze kosten hebben betrekking op alle activiteiten die voortvloeien uit het beheer van het bestand van aangesloten werkgevers, de aanlevering en verwerking van de werknemersgegevens, het opleggen en innen van de pensioenpremies en het onderhouden van de contacten met die werkgevers. Deze kosten zijn in 2015 vrijwel onveranderd gebleven ten opzichte van 2014.

Kosten financieel beheer en bestuursondersteuning:

Deze kosten hebben betrekking op het voeren van het secretariaat ten behoeve van bestuur, Raad van Toezicht en Verantwoordingsorgaan, het opstellen van het jaarverslag en het samenstellen van financiële rapportages en de advies- en controlekosten door Syntrus Achmea Pensioenbeheer. Ook deze kosten waren vergelijkbaar met die in het voorgaande jaar.

Handhavingskosten

De kosten voor handhaving ten bedrage van € 350.000 zien op de kosten van de controles van werkgevers verricht door SNCU. Het fonds kent echter meer handhavingskosten. Deze zijn opgenomen in de post 'werkgevers' en bedragen in 2015 bij benadering € 1,4 miljoen. Deze kosten bestaan uit bezoeken van de werkgevers, juridische kosten, kosten van de behandeling van vrijstellingsverzoeken en het voeren van kort gedingen en gerechtelijk procedures.

Projectkosten: de in 2014 gemaakte kosten hebben met name betrekking op de implementatie van het Risico-Afbouw-Model (RAM). In 2015 betreft het wederom kosten voor het RAM en voor de digitalisering van de communicatie.

1.9.3 Kosten onderzoeken toezichthouders

De toezichtsbijdragen die het fonds betaalt aan de toezichthouders zijn in 2015 gestegen ten opzichte van voorgaand verslagjaar.

Jaar	Kosten DNB (x 1.000 euro)	Kosten AFM (x 1.000 euro)
2011	105	11
2012	127	7
2013	23	44
2014	31	41
2015	37	52

Vanaf 2013 hanteert DNB een gewijzigde heffingsgrondslag voor de berekening van de toezichtskosten. Dit leidt voor het pensioenfonds tot lagere toezichtskosten ten opzichte van de jaren daarvoor. De AFM hanteert vanaf 2013 juist hogere tarieven per actieve deelnemer voor de berekening van de toezichtskosten. Dit leidt voor het pensioenfonds tot hogere toezichtskosten ten opzichte van de jaren daarvoor.

Naast de directe toezichtskosten heeft het fonds ook te maken met de indirecte kosten van toezicht. In 2015 zijn door de toezichthouders vier onderzoeken uitgevoerd. Dit betrof:

1. Onderzoek naleving van de verplichtstelling
2. Onderzoek houdbaarheid fonds
3. Onderzoek belangenverstremgeling en integriteitsrisico's
4. Onderzoek naleving Sanctiewetgeving

De kosten die het fonds voor deze onderzoeken in 2015 heeft gemaakt bedragen 89 duizend euro. Dit bedraagt uitsluitend de kosten die gemaakt zijn door middel van inzet van externe partijen. Daarnaast zijn er door bestuur en bestuursondersteuning ten behoeve van de uitvoering van deze onderzoeken uren besteed.

1.9.4 Oordeel bestuur over de bestuurs- en administratiekosten

Het bestuur is van mening dat de kosten voor bestuur en administratie, gegeven de kenmerken van het fonds, acceptabel zijn. Vergelijkingen met andere fondsen met grote aantallen deelnemers hebben uitgewezen dat de kosten die per deelnemer voor administratie en bestuur gemaakt worden, de laagste zijn van alle pensioenfondsen. Dat is inherent aan de aard van de regeling en de kostenbewuste aanpak van het bestuur. De stijging van de kosten per deelnemer in 2015 ten opzichte van 2014 laat zich verklaren uit de inzet van extra uren en adviseurs ten behoeve van twee belangrijke projecten die het fonds in staat stellen om het beleggingsbeleid ten behoeve van de (gewezen) deelnemers te verbeteren en de communicatie toegankelijker en uiteindelijk goedkoper te maken. Het bestuur acht deze extra investeringen gerechtvaardigd om de genoemde doelen te bereiken.

De zorg van het bestuur is gelegen in de relatieve verhouding tussen de uitvoeringskosten van het fonds ten opzichte van de ontvangen premies. Deze verhouding is bij StiPP aanzienlijk slechter dan bij pensioenfondsen van vergelijkbare omvang. Dit probleem wordt met name veroorzaakt door de geringe hoogte van de premies en de korte gemiddelde periode van deelname aan de regeling. In hoofdstuk 1.5 wordt nader ingegaan op deze problematiek.

Een ander punt van zorg van het bestuur betreft de stijging van de directe en indirecte kosten verbonden aan het extern toezicht. De toegevoegde waarde van deze meerkosten is voor het bestuur niet altijd herkenbaar.

1.9.5 Uitvoeringskosten vermogensbeheer

De op de volgende pagina vermelde kosten vermogensbeheer zijn geen onderdeel van de eerder genoemde uitvoeringskosten. De beleggingscommissie en beleggingsadvieskosten worden feitelijk aan de kosten van het vermogensbeheer toegerekend, zoals dit in onderstaande weergave zichtbaar wordt gemaakt.

x EUR 1.000			Transactiekosten		
2015	Beheer- kosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten exclusief aan- en verkoopkosten	Aan- en verkoop- kosten	Totaal
Kosten per beleggingscategorie					
Vastgoed	154	-	119	43	316
Aandelen	409	-	146	62	617
Vastrentende waarden	863	-	417	601	1.881
Overige beleggingen	57	-	-	-	57
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën	1.483	-	682	706	2.871
Overige vermogensbeheerkosten					
Kosten fiduciair beheer	1.451				1.451
Custodian	173				173
Advieskosten vermogensbeheer	168				168
Overige kosten	7				7
Totaal overige vermogensbeheerkosten	1.799				1.799
Totaal kosten vermogensbeheer	3.282				4.670

x EUR 1.000			Transactiekosten		
2014	Beheer- kosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten exclusief aan- en verkoopkosten	Aan- en verkoop- kosten	Totaal
Kosten per beleggingscategorie					
Vastgoed	95	-	13	13	121
Aandelen	279	-	22	46	347
Vastrentende waarden	411	-	1	205	617
Overige beleggingen	95	-	-	-	95
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën	880	-	36	264	1.180
Overige vermogensbeheerkosten					
Kosten fiduciair beheer	1.073				1.073
Custodian	152				152
Advieskosten vermogensbeheer	67				67
Overige kosten	7				7
Totaal overige vermogensbeheerkosten	1.299				1.299
Totaal kosten vermogensbeheer	2.179				2.479

1.9.6 Toelichting kosten vermogensbeheer

De kosten bestaan grofweg voor de helft uit organisatiekosten (kosten voor adviseur en fiduciair manager) en voor de andere helft uit uitvoeringskosten voor het daadwerkelijk beheer.

De kosten van het vermogensbeheer, inclusief transactiekosten, in 2015 bedragen € 4,67 mln (2014: € 2,5 mln). Afgezet tegen het gemiddeld belegd vermogen, komen de kosten in 2015 neer op 0,48% van het gemiddeld belegd vermogen van circa € 960 mln (2014: € 801,8).

De vermogensbeheerkosten zijn aanzienlijk hoger dan in 2014 zowel in euro's (€ 4,67 mln versus € 2,50 mln) als uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen (0,48% versus 0,31%). De kosten zijn gestegen als gevolg van de invoering van het Risico Afbouw Model. Dit wordt als volgt verklaard:

- Er heeft een verschuiving plaatsgevonden van beleggingen in (goedkopere) vastrentende waarden en liquide middelen naar beleggingen met een hogere beheervergoeding, zoals zakelijke waarden en duurdere vastrentende waarden.
- De transactiekosten zijn toegenomen door de transacties rondom de implementatie van het RAM. Ook in de fiduciaire vergoeding en in de kosten van de adviseurs zitten posten in verband met de invoering van het RAM.

In 2015 is het pensioenfonds het Risico Afbouw Model geïmplementeerd. Hierbij is het fonds ten behoeve van een groot deel van de deelnemers meer gaan beleggen in producten die naar verwachting meer rendement zullen maken en een hoger risicoprofiel kennen. Deze keuze heeft het fonds gemaakt om naar verwachting een hoger pensioen voor de deelnemer te realiseren. Beleggingen in liquide middelen zijn goedkoper dan beleggingen in aandelen of obligaties. De keuze om te beleggen in producten met een hoger verwacht rendement resulteert derhalve in hogere beheerskosten. Het bestuur heeft een zorgvuldige afweging gemaakt tussen de hogere kosten en het hogere verwachte rendement en accepteert deze hogere kosten, die verbonden zijn aan deze structurele wijziging binnen het beleggingsbeleid.

Per saldo vindt het bestuur het huidige kostenniveau van de beleggingsportefeuille passen bij het verwachte rendement en risico van de portefeuille.

De kosten gemaakt bij de implementatie van het RAM zijn eenmalig en bedragen ongeveer € 940, te weten € 0,71 mln voor transactiekosten en € 0,23 mln voor de kosten van de fiduciair beheerder en de adviseurs (samen circa 0,1% van het gemiddeld belegd vermogen). Dit is een relatief hoog bedrag als gevolg van de aanzienlijke transitie die in de eerste helft van 2015 ten gevolge van de overgang naar het RAM-model hebben plaatsgevonden.

Transactiekosten

De (geschatte) transactiekosten in 2015 bedragen € 1,39 mln (2014: € 300.000,-). Afgezet tegen het gemiddeld belegd vermogen, komen de transactiekosten in 2015 neer op 0,14% van het gemiddeld belegd vermogen van circa € 960 mln (2014: € 801,8 mln).

1.9.7 Oordeel bestuur over de kosten vermogensbeheer

Met de implementatie van het risico afbouw model is het fonds meer gaan beleggen in producten die naar verwachting meer rendement zullen maken en een hoger risicoprofiel kennen. Deze keuze heeft het fonds gemaakt om op de lange termijn naar verwachting een hoger pensioen voor de deelnemer te realiseren. Beleggingen in liquide middelen die in voorgaande jaren een aanzienlijk deel van de portefeuille vormden, zijn goedkoper dan beleggingen in aandelen of obligaties. De keuze om te beleggen in producten met een hoger verwacht rendement resulteert derhalve in hogere kosten. Het bestuur heeft een zorgvuldige afweging gemaakt tussen de hogere kosten en het hogere verwachte rendement en accepteert deze structureel hogere

beheerskosten. Daarnaast heeft de transitie in 2015 geleid tot eenmalig hogere kosten die verbonden zijn aan de overgang naar het nieuwe model.

Per saldo vindt het bestuur het huidige kostenniveau van de beleggingsportefeuille passen bij het verwachte rendement en risico van de portefeuille. Wel heeft de ontwikkeling van de relatieve kosten van vermogensbeheer de doorlopende aandacht van het bestuur en wordt ernaar gestreefd om deze kosten in 2016 weer naar een lager niveau te brengen. Mede dankzij de groei van het belegd vermogen verwacht het bestuur deze verlaging in 2016 te kunnen realiseren.

1.10 Risicomanagement

1.10.1 Algemeen

Het risicomanagement maakt integraal onderdeel uit van het besturen van het pensioenfonds. Hierbij volgt StiPP continu een cyclus van vaststellen risicoprofiel, formuleren en implementeren beheersmaatregelen, beheren van het risicomanagement en het verwerken van bevindingen, wat weer leidt tot het vaststellen van een nieuw risicoprofiel. De bevindingen van het bestuur hieromtrent worden vastgelegd in de notulen van de bestuursvergaderingen. In 2014 zijn de belangrijkste risico's en beheersmaatregelen van het fonds door het bestuur vastgesteld. Begin 2015 heeft er een update van het risicomanagement plaatsgevonden. Er zijn een aantal risico's (o.a. het risico belangenverstremming en het reputatierisico) besproken en er is bekeken of er nog aanvullende maatregelen getroffen moesten worden. De risicomanagementsessies hebben geholpen in een verhoging van de bewustwording van de risico's voor het fonds.

1.10.2 Beheersmaatregelen en restrisico's

Het bestuur heeft eerder tijdens de workshop de risico's geïnventariseerd. De risico's zijn vervolgens beoordeeld aan de hand van de ingeschatte kans dat een risico zich voordoet en de gevolgen (impact) van het risico als het zich daadwerkelijk voordoet. Om de risico's te mitigeren heeft het bestuur beheersmaatregelen genomen op alle gedefinieerde risico's. Ook heeft het bestuur per risico een restrisico bepaald. Dit heeft geresulteerd in de volgende top 5 risico's:

1. Risico: *Het risico dat de relatief (verhouding kosten/ inkomsten) hoge (desondanks nog absoluut een van de laagste van Nederland) kostenlast in de regelingen niet uitlegbaar is aan de stakeholders waardoor draagvlak voor het fonds en de regeling vermindert. (omgevingsrisico)*

Beheersmaatregelen:

- Het bestuur weegt bij elke beslissing het kostenaspect mee, door een duidelijke kosten en batenafweging te maken bij het nemen van beslissingen met een financiële impact en het doen van investeringen.
- StiPP vergelijkt de kosten van de uitvoering van de regeling met de kosten van overige fondsen. StiPP heeft hierbij vergeleken een absoluut gezien positieve positie. Relatieve kosten blijven hoog.
- StiPP heeft met de uitbestede partijen goede prijsafspraken gemaakt.
- StiPP kijkt naar mogelijkheden om de kosten die gemaakt moeten worden te reduceren door de discussie aan te gaan met de politiek over bepaalde wettelijke verplichtingen die voor StiPP, gezien de korte verblijfstijd in de regeling, relatief duur zijn voor het fonds.
- StiPP is transparant over de kosten die het fonds maakt voor de uitvoering van de regeling naar alle stakeholders.
- StiPP onderhoudt goed contact met sociale partners en betreft deze indien nodig bij communicatie over de regeling, de uitvoering, het kostenaspect en de uitvoerbaarheid.

Restrisico: Het risico dat sociale partners de (basis)regeling niet aanpassen, de kosten hoog zijn of blijven en de kosten van de regeling moeilijk uitlegbaar zijn.

Risico in 2015: Dit risico ziet voornamelijk op de basisregeling en heeft zich ook in 2015 voorgedaan. Belangrijke stap die in 2015 is gezet, is de opdrachtaanvaarding tussen StiPP en cao-partijen. Naar aanleiding hiervan zijn gesprekken gestart over de toekomst van de basisregeling. Het restrisico is in 2015 nog van toepassing.

2. Risico: *Het risico dat door het afschaffen van de pensioenregeling door sociale partners de afwikkeling van bestaande verplichtingen van het fonds in gevaar komt. (verzekeringstechnisch risico)*

Beheersmaatregelen:

- StiPP blijft actief aangesloten bij de discussie over de pensioenregeling zodat er waar nodig proactief gehandeld kan worden.
- StiPP heeft een scenario-analyse uit laten voeren voor als de regeling(en) van StiPP worden afgeschaft. Hierbij zijn 4 mogelijke opties gedefinieerd te weten de volgende:
 - het pensioenfonds blijft in zijn huidige vorm bestaan;
 - de pensioenen worden overgedragen aan een ander pensioenfonds;
 - de pensioenen en spaarkapitalen worden ondergebracht bij een verzekeraar;
 - de spaarkapitalen worden ondergebracht bij een PPI, pensioenen bij een verzekeraar.

Van elke optie zijn de voordelen en nadelen in kaart gebracht en het memo van de scenario analyse is gedeeld met sociale partners.

Restrisico: Het mogelijke restrisico is dat de portefeuille niet interessant genoeg is voor een verzekeraar of PPI. De mogelijkheden tot overname van de portefeuille door PPI's worden daarom structureel gemonitord.

Risico in 2015: dit risico heeft zich niet voorgedaan in 2015.

3. Risico: *Het risico dat er door het fonds geen optimaal rendement voor verschillende deelnemers (groepen) wordt behaald vanwege differentiatie in verblijfsduur van de deelnemers. (marktrisico)*

Beheersmaatregel: Door het uitvoeren van een ALM-studie is inzichtelijk gemaakt wat de eventuele markt-risico's zijn binnen de huidige portefeuille van StiPP. Daarnaast wordt in het beleggingsplan elk jaar opnieuw de keuze gemaakt in welke fondsen wordt belegd, hierbij afwegende de risico-rendementsverwachting.

Restrisico: De markt is niet te voorspellen, hierdoor blijft er altijd een beleggingsrisico bestaan. Dit is inherent aan het karakter van de regeling.

Risico in 2015: in 2015 is het risico afbouw model geïmplementeerd. Dit model sluit beter aan bij de verschillende groepen deelnemers in het fonds. Afhankelijk van de beleggingshorizon wordt een verschillend beleggingsbeleid gevoerd. Het restrisico blijft evenwel bestaan.

4. Risico: *Het risico dat werkgevers zich niet aansluiten bij StiPP (bewust of onbewust) en dus ook geen premies worden afgedragen door de werkgever maar er wel aanspraak op wordt gedaan door de deelnemers. (omgevingsrisico)*

Beheersmaatregelen: StiPP heeft de volgende maatregelen genomen om dit risico te reduceren:

- StiPP ontvangt wekelijks een lijst met SBI-codes van de Kamer van Koophandel om te kijken of er nieuwe bedrijven zijn ingeschreven die onder de verplichtstelling vallen. Deze aansluiting wordt ook gemaakt met de ledenlijsten van de ABU en de NBBU. De werkgever wordt alleen aangesloten als er ook een verloningssignaal is binnengekomen vanuit het UWV.
- StiPP krijgt op maandelijkse basis loongegevens van het UWV toegestuurd van de aangesloten werkgevers. Op basis van deze gegevens wordt geverifieerd of de gedane aangiften door de werkgevers correct zijn.
- StiPP checkt of ondernemingen geregistreerd staan in het NEN-register van de Stichting Normering Arbeid (hierna SNA). Het SNA controleert of een uitzendonderneming afdracht van pensioenpremies doet aan het StiPP.

- StiPP herinnert de werkgevers die zijn aangesloten maar niet tijdig aanleveren minimaal 2 keer. Als werkgevers niet tijdig aanleveren legt het bestuur in beginsel een boete conform uitvoeringsreglement op. Als er, na herinneringen, niet wordt aangeleverd kan/wordt er een kort geding gestart of een ambtshalve nota vastgesteld.
- StiPP heeft haar boetebepalingen in het uitvoeringsreglement aangescherpt. De boetebepaling volgt de lijn van de belastingdienst.
- StiPP doet onderzoek of de werkgevers die zich in het 'buitengebied' bevinden onder de verplichtstelling vallen. Deze toetsing vindt plaats op basis van deelnamecriteria die door StiPP zijn opgesteld gebaseerd op de regelingen en verplichtstelling van StiPP. StiPP benadert deze werkgevers vervolgens proactief door ze te bellen of een vragenformulier toe te sturen. StiPP benadert hierbij ook de werkgevers die niet op de reguliere UWW/KVK wijze zijn binnengekomen.
- StiPP heeft buitendienstmedewerkers die werkgevers bezoeken om vast te stellen of ze onder de verplichtstelling vallen. Deze werkingssfeeronderzoeken vinden plaats als er onduidelijkheid is of een werkgever wel of niet binnen de verplichtstelling valt.
- De SNCU (Stichting Naleving CAO voor Uitzendkrachten) voert in opdracht van StiPP looncontroles uit bij werkgevers.
- StiPP sluit werkgevers ambtshalve aan die niet reageren op herinneringen van StiPP om een vragenformulier aan te leveren over de activiteiten die de werkgevers uitvoeren teneinde de aansluitplicht te kunnen beoordelen.
- StiPP schrijft ieder jaar de werkgevers aan die aangegeven hebben geen flexkrachten te verlonen om te controleren of dat nog steeds het geval is.
- In de premie voor zowel de Basis- als de Plusregeling is een opslag voor algemene risico's opgenomen ter grootte van 3,9% van de netto premie. Bij algemene risico's kan gedacht worden aan de risico's van 'geen premie, wel aanspraak'.
- Werkgevers die sinds 1/1/2008 zijn aangesloten en daarvoor ook onder de verplichtstelling vielen en een tijdige eigen regeling hebben, tekenen een vrijwaringverklaring om eventuele claims, t.a.v. de periode gedurende welke zij geen premie hebben afgedragen aan StiPP, te voorkomen.
- Er is een artikel afgestemd met DNB over 'geen premie, geen pensioen' dat is opgenomen in de reglementen.
- StiPP vraagt bij ondernemingen waar twijfel is over het 50-procent-criterium een verklaring op van een accountant dat deze ook daadwerkelijk minder dan 50% van de loonsom doet aan ter beschikking stellen van arbeid.
- StiPP maakt gebruik van het maximum uurloon. Er wordt middels plausibiliteitscontroles een juistheid controle uitgevoerd.

Restrisico: Het bestuur heeft 2 restrisico's gedefinieerd.

1. Het risico dat de opslag in de premie voor algemene risico's niet voldoende is om het risico geen premie wel aanspraak te dekken.
2. StiPP belandt in veel rechtszaken; StiPP heeft de juridische kosten zien stijgen. Er wordt voortdurend een kosten-batenafweging gemaakt voor het handhavingsbeleid en het daarmee gepaard gaande risico.

Risico in 2015: in 2015 hebben een klein aantal (gewezen) deelnemers een claim op 'geen premie, wel recht' ingediend. De financiële impact hiervan is beperkt gebleven. De kosten zijn gefinancierd uit de opslag in de premie voor algemene risico's, waarvan dit risico een belangrijke is. De monitoring van dit risico heeft ook in 2015 de nodige aandacht van het bestuur gekregen.

5. Risico: *Het risico dat de continuïteit van bedrijfsvoering in gevaar komt door calamiteiten in processen, systemen en/of door mensen. (operationeel risico)*

Beheersmaatregelen: Om dit risico te mitigeren heeft StiPP de volgende maatregelen genomen:

- StiPP ontvangt en beoordeelt jaarlijks een ISAE 3402-rapportage van Kempen, BNYM en Syntrus Achmea Pensioenbeheer waarin getoetst wordt of de processen juist, tijdig en volledig worden uitgevoerd. Tevens is hier opgenomen hoe de continuïteit van de systemen is gewaarborgd.
- StiPP heeft 1 keer per 2 maanden een AO/IC-vergadering waarin de gang van zaken bij dienstverleners van de uitbestede werkzaamheden, voornamelijk Syntrus Achmea als uitvoerder, wordt besproken zodat indien nodig kan worden bijgestuurd.
- StiPP beoordeelt en bespreekt op kwartaalbasis de SLA-rapportage met Syntrus Achmea.
- De processen die voor StiPP worden uitgevoerd, zijn door Kempen en Syntrus Achmea pensioenbeheer vastgelegd en vertaald in werkinstructies voor de medewerkers.
- StiPP heeft een dedicated team bij de uitvoerder Syntrus Achmea. De continuïteit van de dienstverlening aan StiPP is gewaarborgd doordat er meerdere mensen in het team zitten die dezelfde functie uitvoeren en elkaar indien nodig kunnen vervangen. Kempen beschikt over meerdere managers die op de hoogte zijn van de uitvoering van het vermogensbeheer van StiPP zodat de continuïteit gewaarborgd is.
- Syntrus Achmea, BNYM en Kempen & Co hebben beide een 'back up' en 'recovery' procedures in geval dat systemen uitvallen of de server uitvalt.
- StiPP heeft vastgelegd in de SLA met Syntrus Achmea dat de medewerkers van het dedicated team minimaal een SPO I opleiding dienen te hebben. Kempen stelt functieprofielen vast waarin de eisen t.a.v. het opleidingsniveau per functie zijn bepaald.

Specifiek benoemd door het bestuur in een later stadium is het risico dat de continuïteit van de pensioen-uitvoerder in gevaar komt. De volgende maatregelen heeft StiPP genomen om dit risico te mitigeren: StiPP heeft daartoe

- een contract dat jaarlijks opzegbaar is.
- een artikel opgenomen over mogelijk tussentijdse beëindiging.
- duidelijke exitbepalingen opgenomen in haar contract.
- de overdracht van gegevens vastgelegd in het contract.
- aan artikel opgenomen t.a.v. het eigendom van de domeinnaam en de gegevens van de website.
- clausules opgenomen t.a.v. de continuïteit van het dedicated team dat voor StiPP werkt.

Restrisico: Een restrisico is dat de continuïteit van de dienstverlening niet gewaarborgd kan worden als de continuïteit van de uitvoerder in gevaar komt.

Risico in 2015: In 2015 hebben zich geen calamiteiten in processen, systemen en/of door mensen voorgedaan waardoor de bedrijfsvoering in gevaar is gekomen.

1.10.3 Risicobeheersingsmodel

Het bestuur ziet het risicobeheersingsmodel als een periodieke cyclus omdat risico's en de bijbehorende beheersmaatregelen kunnen veranderen door interne en externe ontwikkelingen, maar ook door nieuwe inzichten. Het risicobeheersingsmodel wordt daarom door het bestuur van StiPP periodiek geëvalueerd. De totale risico-inventarisatie zal worden heroverwogen in 2016. Dan worden ook de voornaamste risico's opnieuw bepaald.

1.11 StiPP in 2016

In 2015 hebben zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan die een vervolg gaan krijgen in 2016. Elk jaar stelt het bestuur een beleidsplan vast waarin speerpunten voor dat jaar zijn benoemd. Ook wordt hierin aangegeven op welke onderdelen het bestuur extra focus zal leggen dat jaar.

Voor 2016 heeft het bestuur de volgende speerpunten vastgesteld:

1. Visie op de toekomst van het pensioenfonds;
2. Project 'Stuwmeer kleine pensioenen onder de afkoopgrens';
3. Heroverwegen bestuursmodel;
4. Digitale communicatie en imago;
5. Integraal risicomanagement.

1.11.1 Visie op de toekomst van het pensioenfonds

In het hoofdstuk 'hoofdlijnen 2015' van dit verslag zijn een aantal onderwerpen benoemd die in 2015 hebben gespeeld en nu nog steeds aan de orde zijn. Deze ontwikkelingen kunnen invloed hebben op de toekomst van het fonds. Het bestuur wil daarom in 2016 een visie ontwikkelen op de toekomst van het pensioenfonds. Hierin krijgen in ieder geval de volgende onderwerpen een plaats:

- Uitvoering van de basisregeling;
- Scenario wegvallen van de verplichtstelling (langere termijn);
- Inperken 'instroom' van gewezen deelnemers onder de afkoopgrens;
- Interpretatie van wetgeving als het gaat om de allocatiefunctie;
- Consequenties nieuwe wetgeving voor uitvoering pensioen/handhaving;
- Politieke bewegingen, waaronder hoofdlijnennota toekomst pensioenstelsel en onderzoek naar doorsneepremie;

1.11.2 Project 'Stuwmeer kleine pensioenen onder de afkoopgrens'

Op dit moment heeft het fonds circa 800.000 slapers met overwegend kleine pensioenkapitalen. Daarnaast heeft het fonds te maken met een aanwas van circa 100.000 slapers per jaar. Het aantal gewezen deelnemers zal bij ongewijzigd afkoopbeleid en uitvoering (afkoopproces) met een aanzienlijk tempo verder stijgen, wat een onevenredige druk geeft op de premiestelling en de kostenloading voor de (toekomstige) deelnemers.

Het bestuur is tijdens de beleidssessie in oktober 2015 tot de conclusie gekomen dat de uitvoeringskosten van StiPP ten aanzien van de gewezen deelnemers in de komende jaren nog fors zullen stijgen. Deze kosten worden in het huidige financieringsmodel volledig gedragen door de actieve deelnemers en hun werkgevers. De houdbaarheid van dit model in de toekomst is door het bestuur ter discussie gesteld. Dit heeft het bestuur doen besluiten om in 2016 actie te ondernemen om de groei van het aantal gewezen deelnemers in te perken. Dit geldt zowel naar de toekomst toe als voor 'het verleden': de huidige slapers in het fonds.

1.11.3 Heroverwegen bestuursmodel

Het bestuur gaat zich in 2016 buigen over de vraag of het huidige paritaire bestuursmodel past bij de huidige en toekomstige ontwikkelingen van het fonds. Hierbij wordt ook ingegaan strategische en uitvoeringstechnische zaken een plek hebben cq krijgen op de bestuurstafel.

1.11.4 Digitale communicatie en imago

In 2015 is gestart met het inrichten van een digitale omgeving voor StiPP-deelnemers. In 2016 wordt een jaarprogramma uitgerold dat bijdraagt aan de ontwikkeling naar (volledige) digitale communicatie. Het bestuur heeft zich hierbij als doel gesteld om in 2016 alle wettelijke communicatie-uitingen (UPO's) digitaal te verzenden.

Het bestuur wil daarnaast in 2016 – voor zowel deelnemers als werkgevers – het imago van StiPP verbeteren. Dit betekent enerzijds segmentatie in doelgroepen en het aanpassen van de communicatie hierop. Anderzijds betekent dit het geven van meer duidelijkheid over wat men van het pensioenfonds kan verwachten en wat niet.

1.11.5 Integraal risicomanagement

De implementatie van het integraal risicomanagement is een doorlopend bestuurlijk proces. Afgelopen jaren zijn hier veel stappen in gemaakt en is de basis voor integraal risicomanagement als onderdeel van de besturing van het fonds gelegd. De vereisten inzake risicomanagement worden echter steeds duidelijker en scherper en vragen om een volgende stap in de wijze waarop het integraal risicomanagement bij het fonds is vormgegeven. In 2016 zal de risico-analyse opnieuw worden uitgevoerd, waarbij ook de 'top-risico's' worden herijkt. Veel aandacht zal er in 2016 zijn voor het in kaart brengen van het IT-risico.

2. Medezeggenschap

2.1 Verslag van de raad van toezicht

Inleiding

In dit verslag presenteert de raad van toezicht (hierna: de Raad) haar bevindingen over het jaar 2015. Bij het verslag is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van het normenkader zoals vastgelegd in de VITP-toezichtscode.

Werkwijze raad van toezicht

Door de Raad zijn bij de start medio 2014 enkele aandachtsgebieden vastgesteld, te weten organisatie balans- en vermogensbeheer, wet- en regelgeving, evenwichtige belangenbehartiging, handhavingsproblematiek, risicobeheersing, kwaliteit en continuïteit van het bestuur en toekomstperspectief. Deze aandachtsgebieden zijn verdeeld onder de leden van Raad. De oordeelsvorming omtrent de genoemde aandachtsgebieden vindt steeds plaats in de volledige Raad.

De Raad is in 2015 driemaal bijeen geweest en heeft daarnaast een vergadering van het dagelijks bestuur, het algemeen bestuur en meerdere beleidssessies van het bestuur bijgewoond. Voorts heeft een overleg plaatsgevonden tussen de voorzitter(s) van het verantwoordingsorgaan, de Raad en het bestuur. Alle vergaderingen stonden in het teken van de aandachtsgebieden (hierna nader uiteengezet) die de Raad voor 2015 heeft benoemd.

Aandachtspunten 2015

Voor het jaar 2015 heeft de Raad vooraf een aantal specifieke aandachtspunten vastgesteld, te weten handhavingsproblematiek, bestuursmodel (functioneren en toekomst) en strategie versus operatie. Hieronder wordt op deze punten ingegaan, waarbij het functioneren van het bestuursmodel en de toekomst van het fonds apart worden besproken. Gedurende 2015 is de kwaliteit van de pensioenuitvoering een belangrijk aandachtspunt voor het bestuur gebleken en besteedt de Raad ook hier afzonderlijk aandacht aan bij de bespreking van de aandachtspunten. Tot slot licht de Raad de overige bevindingen uit 2015 toe.

1. Handhaving

Norm: De Raad beoordeelt altijd of de risicobeheersing adequaat en de belangenafweging evenwichtig is. Een goede risicobeheersing en een evenwichtige belangenafweging zijn twee belangrijke pijlers van goed pensioenfondsbestuur. Het handhavingsbeleid ten aanzien van de verplichtstelling van StiPP is een belangrijke beheersmaatregel gezien de positie van het fonds in de markt.

De Raad heeft in 2014 geconstateerd dat StiPP een actief handhavingsbeleid voert. Dit is in 2015 onverminderd voortgezet. In 2015 heeft het fonds te maken gehad met een aantal uitspraken ten negatieve van StiPP, waarvoor vervolgens hoger beroep is ingesteld. De uitspraak op deze dossiers kan grote gevolgen hebben voor de uitvoerbaarheid van de regeling als het gaat om de naleving van de verplichtstelling. In 2015 zijn nog geen uitspraken gedaan, deze worden verwacht in 2016. De Raad beveelt aan alle aspecten van de handhaving en het beleid daaromtrent te blijven wegen. De Raad zal dit in het bijzonder monitoren in 2016.

2. Strategie versus operatie

Norm: De Raad heeft aandacht voor cultuur en gedrag. Zogenaamde 'board room dynamics' (cultuur en gedrag aan de bestuurstaafel) zijn een belangrijke factor in het goed functioneren van de governance binnen een fonds. Zij beïnvloeden het functioneren van het bestuur en hebben een uitstraling naar de rest van de organisatie.

De Raad heeft in 2015 zowel naar cultuur en gedrag aan de bestuurstafel gekeken als naar de houding en opstelling van het bestuur en individuele bestuursleden, onder meer richting de uitvoeringsorganisatie. De rol die de Raad heeft vervuld bij de zelfevaluatie van het bestuur gaf een goed beeld van de verhoudingen binnen het fonds. De aandachtspunten hieromtrent zijn door het bestuur uitdrukkelijk benoemd en waar verbetering mogelijk is, wordt dit door het bestuur opgepakt. De Raad zal in 2016 bijzondere aandacht hebben voor de door het bestuur zelf aangekaarte verbeterpunten maar is voornemens het bestuur op dit punt ook in 2016 met raad bij te staan.

3. Bestuursmodel

Norm: De Raad vormt zich een oordeel over het functioneren van de governance bij het fonds. De Raad beoordeelt of het bestuur, het Verantwoordingsorgaan en de Raad op een transparante wijze en met besef en respect voor een ieders rol met elkaar omgaan. De Raad betreft in voorkomend geval bij zijn oordeelsvorming ook de vraag of het gekozen bestuursmodel goed functioneert.

De Raad heeft, in navolging van 2014, ook in 2015 de aansturing van het fonds meerdere malen besproken met het bestuur. De directe aansturing, het grote aantal uitvoeringstechnische aspecten, maar ook het aantal commissies blijft een punt van aandacht als het gaat om de balans tussen operationeel en strategisch besturen. De Raad constateert dat er in 2015 geen wijziging is aangebracht in de wijze waarop het fonds wordt bestuurd. Er is wel gestart met besprekingen over het toekomstige bestuursmodel. De Raad constateert dat de coördinatie in 2015 complexer is geworden, onder andere door het toevoegen van twee extra commissies op het gebied van communicatie en handhaving. Ook constateert de Raad dat het tijdsbeslag dat van bestuursleden wordt gevraagd is verhoogd. De druk op de beschikbaarheid van de bestuursleden is verder toegenomen.

De Raad heeft eerder haar zorgen geuit over deze ontwikkelingen en is van mening dat het huidige bestuursmodel wellicht niet het optimale bestuursmodel is. De Raad heeft het bestuur aangegeven dat de operationele inslag ten koste kan gaan van de tijd die aan strategische onderwerpen als de toekomst van het fonds kan worden besteed. De Raad geeft het bestuur dan ook mee om in 2016 de vaart te houden in de besprekingen over het bestuursmodel.

De Raad heeft een actieve bijdrage geleverd aan de zelfevaluatie van het bestuur, door deze te begeleiden. Het functioneren van het bestuur en het besturingsmodel is hierin uitgebreid besproken. De Raad en het bestuur hebben deze samenwerking positief geëvalueerd. Er is hierbij voor de Raad meer inzicht gekomen over de complexiteit van het fonds en de diverse trajecten die er lopen en de link en relevantie hiervan met het huidige, maar ook het toekomstige besturingsmodel. De verbeterpunten die door de Raad zijn gesignaleerd zijn ook door het bestuur zelf aangegeven en benoemd. De Raad beveelt aan opvolging te geven aan deze verbeterpunten.

4. De toekomst van het fonds

Norm: De Raad vormt zich een oordeel over het functioneren van het bestuur, met name in relatie tot de toekomst van het fonds. De Raad kijkt daarbij o.a. naar de voorbereiding van bestuursvergaderingen, het verloop van de bestuursvergaderingen, de afweging en kwaliteit van de besluitvorming, de vastlegging van de afweging en de besluitvorming en de followup van de besluitvorming. In het kader van de toekomst van het fonds beziet de Raad ook of de stuurvariabelen die het bestuur hanteert, passen bij de strategie en het beleid van het fonds.

Wanneer gesproken wordt over de toekomst van het fonds zijn er twee specifieke punten die veel aandacht hebben gekregen van het bestuur. Dit betreft enerzijds de opdrachtaanvaarding richting sociale partners en anderzijds het risico dat de verplichtstelling wegvalt.

De Raad heeft geconstateerd dat het bestuur de opdracht van sociale partners voor de basisregeling tijdelijk heeft aanvaard, tot 1 januari 2017. Tevens heeft het bestuur sociale partners gevraagd te komen met een alternatief voor de basisregeling, die als meer toekomstbestendig wordt aangemerkt. De Raad heeft de ontwikkelingen in dit dossier gevolgd en heeft eerder haar zorgen geuit over de (beperkte) betrokkenheid van sociale partners bij het pensioendossier. In november 2015 heeft de Raad geconstateerd dat, nadat het bestuur sociale partners een toelichting heeft gegeven over de problematiek van de basisregeling, hierin een positieve wending is gekomen. De Raad is zich ervan bewust dat de ontwikkelingen op dit dossier in 2016 van grote invloed kunnen zijn op de toekomst van het fonds. De Raad beveelt aan sociale partners actief te blijven betrekken en de Raad blijft graag bij ontwikkelingen hieromtrent betrokken.

De Raad heeft in 2015 de beleids sessie waarin de scenario analyse voor het wegvallen van de verplichtstelling werd besproken, bijgewoond. De Raad constateert hierbij dat het bestuur niet alleen op de korte termijn, maar ook op de lange termijn diverse scenario's heeft uitgedacht die betrekking hebben op de toekomst van het fonds. De Raad heeft geconstateerd dat deze onderwerpen allemaal een plek hebben op de beleidsagenda in 2016 en raadt het bestuur aan een periodieke terugkoppeling te geven aan het verantwoordingsorgaan en de Raad met betrekking tot deze scenario's.

5. Pensioenuitvoering

Norm: De Raad beoordeelt of de algemene gang van zaken in het fonds voldoet aan de eisen van een beheerste en integere bedrijfsvoering. Een beheerste en integere bedrijfsvoering omvat onder meer een duidelijke en adequate organisatiestructuur, een duidelijke en adequate verdeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden en een adequate vastlegging van rechten en verplichtingen.

De Raad heeft in 2015 met name aandacht gegeven aan de relatie met de uitvoeringsorganisatie (en de counter-vailing power van het bestuur jegens de uitvoeringsorganisatie in het bijzonder).

Sinds de start van de Raad heeft het bestuur zorgen geuit over de kwaliteit van de administratie bij haar uitvoerder. De Raad is in 2015 door het dagelijks bestuur continu op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen op dit dossier en heeft hierover ook sessies bijgewoond. De Raad constateert dat het bestuur hierin een zorgvuldig traject volgt, welke naar verwachting tot besluitvorming zal leiden in 2016. De Raad wijst er op dat afhankelijk van de uitkomst van de besluitvorming, dit een grote impact kan hebben. De Raad blijft in 2016 de ontwikkelingen op dit dossier volgen.

Overige bevindingen 2015

1. Compliance beleid met betrekking tot het nieuwe FTK

Norm: het fonds dient een aanvangshaalbaarheidstoets uit te voeren en de risicohouding na overleg met de sociale partners en in overleg met het verantwoordingsorgaan vast te stellen.

De Raad heeft geconstateerd dat het fonds een aanvangshaalbaarheidstoets heeft uitgevoerd en een risicohouding heeft vastgelegd. De risicohouding is afgestemd met sociale partners en het verantwoordingsorgaan. De jaarlijkse haalbaarheidstoets kan naar de mening van de Raad leiden tot een sterkere betrokkenheid van sociale partners bij het fonds en raadt het bestuur aan van dit contactmoment expliciet gebruik te maken.

2. Belangenverstrengeling en integriteit

Norm: het fonds is zich bewust van het risico van belangenverstrengeling en treft afdoende beheersmaatregelen met betrekking tot dit risico.

De Raad heeft geconstateerd dat het bestuur een integriteitsrisicoanalyse heeft gedaan en hierin ook specifieke aandacht heeft besteed aan het risico op belangenverstrengeling. De Raad is van mening dat het bestuur zeer bewust omgaat met deze risico's en deze voldoende bespreekbaar maakt in het bestuur. Wanneer het gaat om het integrale risicomanagement heeft het bestuur de lijn en werkwijze van 2014 doorgezet. De Raad is ermee bekend dat het bestuur voornemens is de totale risico-analyse in 2016 opnieuw uit te voeren. Vanzelfsprekend zal de Raad hierbij aangehaakt blijven.

3. Communicatie

Norm: De raad van toezicht beoordeelt of het bestuur zorgt voor een transparante en begrijpelijke communicatie met alle belanghebbenden.

De Raad heeft geconstateerd dat het bestuur gestart is met digitalisering van het communicatietraject. Dit is uitbesteed aan een (nieuwe) uitbestedingspartij. De Raad is positief over deze ontwikkeling omdat de verwachting is dat dit de communicatie aan de belanghebbenden ten goede komt. De Raad constateert ook dat dit traject in 2015 niet zonder slag of stoot is verlopen en veel aandacht en tijd heeft opgeëist van het bestuur. De Raad hecht er aan dat in dit proces de verschillende rollen en verantwoordelijkheden goed worden onderscheiden en afspraken worden vastgelegd.

4. Financiële opzet en beleid van het fonds

Norm: Het bestuur geeft inzicht in het beleid, de besluitvormingsprocedures, de besluiten en de realisatie van het beleid.

De Raad heeft naar aanleiding van gesprekken met de actuaris en de accountant van het fonds vragen aan het bestuur gesteld omtrent de omvang van de reserve pool en het toekomstige beleid hieromtrent. Dit heeft er mede in geresulteerd dat er een beleidssessie aan dit onderwerp is gewijd waarbij zowel het Verantwoordingsorgaan als de Raad aanwezig waren.

Aanbevelingen accountant en actuaris

De Raad heeft een toelichting ontvangen van de certificerend actuaris en accountant op de jaarstukken 2015. De Raad onderschrijft de aanbevelingen van de certificerend actuaris en de accountant aan het bestuur.

Bijzondere aandachtspunten voor 2016

De aandachtspunten die zijn vastgesteld voor 2015 zijn onverminderd van kracht in 2016. De Raad constateert dat deze punten alle een vervolg krijgen in 2016. De Raad zal in 2016 aansturen op besluitvorming op deze dossiers, daar waar dit mogelijk is. Het betreft hier in ieder geval:

1. Toekomstvisie van het fonds en de wijze waarop hier handen en voeten aan wordt gegeven door het bestuur. Hieronder vallen in ieder geval de onderwerpen 'risico analyse verplichtstelling', kostenproblematiek in verband met aantallen kleine pensioenen in combinatie met afkoop, toekomst basisregeling, motie Hamer en uitspraak Care4care.
2. Pensioenuitvoerder en de wijze waarop gevolg gegeven wordt aan (de besluiten in) de sessie van 30 oktober 2015.
3. Bestuursmodel en continuïteit. Naast een optimaal bestuursmodel hecht de raad aan een volledige bezetting van het bestuur en vraagt de Raad het bestuur bijzondere aandacht voor de vervanging van de vacature in het bestuur die is ontstaan door het vertrek van de heer Tuit.

Als extra aandachtspunt voor 2016 heeft de Raad de samenwerking met het verantwoordingsorgaan opgenomen.

Samenvattend

De Raad kijkt terug op een jaar waarin het fonds en het bestuur veel (grote) ontwikkelingen heeft doorgemaakt die bovendien impact kunnen hebben op de toekomst van het fonds. De samenwerking en het overleg met het bestuur heeft de Raad als constructief ervaren. De Raad is in de beleids sessies van het bestuur meegenomen in de meer strategische en lange termijn afwegingen van het bestuur. Tegelijkertijd kenmerkt het bestuur zich in 2015 door haar operationele en uitvoerende inslag, die veelal ook de onderwerpen op de bestuursagenda's bepaalt. De Raad constateert een groeiende druk op bestuursleden als het gaat om beschikbaarheid, zowel in geschiktheid als in tijd. Daarnaast constateert de Raad dat de aansturing van het fonds en de commissies complexer is geworden. Alhoewel de Raad niet heeft geconstateerd dat dit een direct knelpunt vormt, blijft de Raad aandringen op snelle besluitvorming over de wijze van aansturing van het fonds.

Goedkeuring jaarverslag en jaarrekening

De Raad constateert dat het proces van totstandkoming van het besluit van het bestuur tot vaststelling van het onderhavige jaarverslag en de jaarrekening zorgvuldig is geweest. Het bestuur heeft naar de mening van de Raad voldoende blijk gegeven van een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging bij de uitoefening van zijn taak en bij het opstellen van dit besluit en de onderliggende stukken. De raad van toezicht verleent goedkeuring aan de vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening 2015.

Reactie bestuur op verslag van de raad van toezicht

Het bestuur heeft kennis genomen van de bevindingen en conclusie van de raad van toezicht. Vanaf 1 juli 2014 berust het interne toezicht van het fonds bij de raad van toezicht. Het bestuur bedankt de raad van toezicht voor de kritische en onafhankelijke wijze waarop zij ook in 2015 haar taak heeft vervuld. Het bestuur heeft de bijdragen van de raad van toezicht ervaren als een toegevoegde waarde voor het bestuur. Door haar grondige aanpak heeft de raad van toezicht bijgedragen aan een duidelijke en inhoudelijke versterking van de governance van het pensioenfonds.

Het bestuur heeft kennis genomen van de bevindingen en aanbevelingen van de raad van toezicht, inclusief de aanbevelingen van de certificerende actuaris en de onafhankelijk accountant. Deze bevindingen en aanbevelingen zal het bestuur ter harte nemen en in de tweede helft van 2016 inhoudelijk behandelen.

2.2 Verslag van het verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan (VO) is voortdurend bezig het functioneren van het fonds te monitoren, te verbeteren en inzichtelijker te maken. Onze deelnemers moeten er vertrouwen in kunnen hebben dat het aan het fonds toevertrouwde geld goed beheerd wordt en alle belangen van alle betrokkenen evenwichtig worden afgewogen.

Samenstelling

Het VO is na de oprichting in juli 2014 in samenstelling beperkt gewijzigd. Begin 2015 is de heer Fiechter opgevolgd door mevrouw Tuinstra. Toehoorder de heer Van Egmond is halverwege 2015 gestopt wegens werkzaamheden bij een ander pensioenfonds.

Vergadering

Het VO heeft naast de bespreking van het jaarwerk, vier keer vergaderd. Bij twee vergaderingen was het dagelijks bestuur aanwezig voor een toelichting op de actualiteiten. In 2015 zijn diverse adviesaanvragen van het bestuur behandeld en verzoeken bij het bestuur ingediend.

Het gaat om de volgende adviezen en verzoeken:

Klachten- en geschillenreglement

Door het bestuur zijn het klachten- en geschillenreglement samengevoegd en voorgelegd aan het VO. Er zijn door het VO de volgende verzoeken ingediend:

- Digitaal indienen van klachten;
- Het horen van klagers;
- Verruimen van de reactietermijn van belanghebbenden (van tien werkdagen naar zes weken);
- Het opnemen van een klachtenregeling voor werkgevers in het Uitvoeringsreglement.

Deze verzoeken zijn door het bestuur overgenomen. Het VO heeft vervolgens positief geadviseerd over dit nieuwe reglement.

Het reglement van de raad van toezicht

Het VO heeft positief geadviseerd op de extra bevoegdheid van de raad van toezicht om te toetsen of kandidaat-bestuursleden voldoen aan het functieprofiel en op de uitbreiding van het takenpakket bij de incidentenregeling.

Wijziging modelovereenkomst vrijwillige aansluitingen werkgevers

Op de voorgestelde wijziging in de aangepaste modelovereenkomst heeft het VO positief geadviseerd ten aanzien van de vrijwillige aansluiting voor werkgevers die op de grens zitten van een (verplichte) aansluiting.

Communicatiejaarplan 2015

Het VO heeft positief geadviseerd op het uitgebreide en sterk verbeterde communicatieplan. De doelen en voorgenomen analyses zijn duidelijk beschreven. Verder is maximaal ingezet op digitale communicatie en wordt er gestreefd om de klantcontacturen te halveren. Het VO heeft verzocht specifieke communicatie te maken voor de (kleine) groep arbeidsongeschikten en de grote groep (circa 25% van het deelnemersbestand) met een buitenlands adres.

Communicatie strategisch plan 2016 - 2019

Het VO heeft verzocht de impact van eID als opvolger van DigiD te onderzoeken en in het plan mee te nemen. Het VO heeft positief geadviseerd op het strategisch plan over de communicatie.

Risicohouding fonds

In 2015 is door het bestuur een ALM-studie uitgevoerd. Mevrouw Nauta heeft als toehoorder het VO vertegenwoordigd bij de ALM-werkgroep. De externe adviseur mevrouw Verheul van Investment Communication Consultancy B.V. heeft een toelichting gegeven op het doel van een ALM en welke inzichten er uit de studieresultaten gehaald kunnen worden. De risicohouding is gesplitst in de opbouw- en de uitkeringsfase. Op basis van de ontvangen resultaten van de ALM-studie is het VO van mening dat het gevoerde onderzoek naar de risicohouding van StiPP goed is uitgevoerd en de risicogrenzen voor het verwachte pensioenresultaat in voldoende mate in overeenstemming zijn.

Premiebeleid

De doorsneepremie voor de Plusregeling is in 2016 op 12% gehandhaafd met bijbehorend uurfranchise. Voor de Basisregeling is ook voor 2016 voorgesteld om de premie ongewijzigd op 2,6% te houden waarbij voor de deelnemers het fiscaal maximum van 4,4% als flat-rate wordt toegepast. Het VO heeft positief geadviseerd op de voorgestelde percentages en vindt het een goede verbetering dat voor het jaar 2016 het fiscaal maximum van 4,4% als flat-rate bij deelnemers van de Basisregeling wordt toegepast. Het VO heeft het bestuur verzocht dit fiscaal maximum van 4,4% alsnog toe te passen over het jaar 2015 om zo de toegepaste flat-rate van 3,9% voor de periode tot oktober 2015 en 4,0% voor de periode oktober tot en met december met terugwerkende kracht te verhogen. Het bestuur heeft dit verzoek van het VO overgenomen.

Oordeel

Het VO heeft de concept jaarrekening, het concept jaarverslag 2015 en de bevindingen van de raad van toezicht in haar vergadering van 24 mei 2016 behandeld. Tijdens deze bespreking is een toelichting ontvangen van de adviserend actuaris en de externe accountant. Door de raad van toezicht is tijdens deze bespreking een toelichting gegeven op haar bevindingen en aanbevelingen.

Verder zijn door het bestuur de volgende stukken met het VO gedeeld:

- Notulen van het bestuur;
- Beleidsplan;
- Beleggingsplan en Beleggingsrichtlijnen;
- Actuariële en bedrijfstechnische nota (Abtn);
- Wijzigingen uitvoeringsreglement;
- Wijzigingen Reglement Basis- en Plusregeling;
- Wijzigingen Reglement Verantwoordingsorgaan;
- Wijzigingen Reglement vergoedingen;
- Notulen van de ALM-werkgroep.

Het bestuursverslag is ten opzichte van voorgaande jaren sterk verbeterd, waarbij nu door het bestuur een missie, visie en strategie in het verslag zijn opgenomen. Uit de stukken blijkt dat het bestuur een grote inspanning heeft verricht om de vele uitdagingen in het fonds op te pakken.

Gelet op de overlegde stukken is het VO van oordeel dat het bestuur een consistent beleid heeft gevoerd, waarbij de belangen van de belanghebbenden naar voren zijn behartigd.

De adviezen van de externe accountant, de certificerend actuaire en de raad van toezicht worden door het VO onderschreven.

Extra aandacht vraagt het VO voor het volgende:

- De jaarlijks groeiende uitvoeringskosten blijven een aandachtspunt mede gezien de beperkte ruimte in de wet voor maatwerk en het grote 'stuwmeer' aan kleine pensioenkapitalen onder de afkoopgrens.
- Van het deelnemersbestand is 25% in het buitenland gevestigd. Deze groep neemt elk jaar in omvang toe. Bij deze groep deelnemers spelen hoge communicatie- en afkoopkosten een grote rol. Daarbij is de validatie van de NAW-gegevens voor deze groep vaak niet mogelijk.
- Naast de groep van pensioengerechtigden zijn er nog vele pensioengerechtigde gewezen deelnemers met een "vergeten pensioen". Ook in 2015 is deze groep sterk gegroeid. Het bestuur wordt gevraagd zich in te zetten om de omvang van deze groep de komende jaren te verminderen.
- De wetgever is voornemens om het recht op afkoop van kleine pensioenen om te zetten naar een verplichte waardeoverdracht, zoals door de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in haar Kamerbrief van 14 april 2016 is aangekondigd. Het pensioenfonds koopt jaarlijks tienduizenden pensioenkapitalen af voor de pensioeningangsdatum. Gevraagd wordt om dit voornemen als speerpunt voor 2016 te benoemen en de impact in kaart te brengen mede gezien de complexe uitvoerbaarheid en hoge kosten bij (inter-)nationale waardeoverdrachten.

De Meern, 24 mei 2016

Verantwoordingsorgaan Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten,

R.M. van Norel
Voorzitter

Reactie bestuur op verslag van het verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft kennis genomen van de bevindingen en het oordeel van het Verantwoordingsorgaan. Het bestuur heeft kennis genomen van het positieve oordeel van het Verantwoordingsorgaan dat in 2015 een consistent beleid is gevoerd, waarbij de belangen van de hiervoor genoemde belanghebbenden gewogen en geborgd zijn. Tevens heeft het bestuur de reacties op de gevraagde adviezen gedurende het verslagjaar van het verantwoordingsorgaan gewaardeerd.

Ten slotte is het bestuur het Verantwoordingsorgaan erkentelijk voor de betrokkenheid bij het fonds en de geleverde inspanningen om tot een oordeel te komen. Daarnaast neemt het bestuur de genoemde aandachtspunten door het verantwoordingsorgaan ter harte, en deze in 2016 en verder inhoudelijk blijven behandelen.

3. Jaarrekening

3.1 Balans per 31 december

(na voorgestelde bestemming van het saldo van baten en lasten)

x € 1.000)		2015	2014
ACTIVA			
Beleggingen voor risico fonds	(1)		
Vastrentende waarden		141.626	113.467
Beleggingen voor risico deelnemers	(2)		
Vastgoedbeleggingen		54.591	24.495
Aandelen		272.083	170.191
Vastrentende waarden		549.815	594.003
Overige beleggingen		-1	38
		876.488	788.727
Vorderingen en overlopende activa	(3)	36.554	33.004
Overige activa	(4)	6.963	10.046
		1.061.631	945.244
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(5)	102.556	85.445
Technische voorzieningen risico fonds	(6)	54.237	47.959
Technische voorziening risico deelnemers	(7)	900.272	808.425
Overige schulden en overlopende passiva	(8)	4.566	3.415
		1.061.631	945.244

(*) De nummering verwijst naar de toelichting

3.2 Staat van baten en lasten

(x € 1.000)		2015	2014
BATEN			
Premiebijdragen risico deelnemers	(9)	179.124	159.098
Beleggingsresultaten risico fonds	(10)	-134	7.778
Beleggingsresultaten risico deelnemers	(11)	-14.722	31.666
Overige baten	(12)	158	67
		164.426	198.609
LASTEN			
Pensioenuitkeringen	(13)	29.383	22.227
Pensioenuitvoeringskosten	(14)	12.914	11.712
<i>Mutatie technische voorzieningen risico fonds</i>	(15)		
Pensioenopbouw		2.924	4.064
Inkoop uit kapitaal / pensionering		4.311	5.035
Rentetoevoeging		80	120
Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en afkopen		-1.771	-1.474
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten		-71	-59
Wijziging marktrente		1.598	5.341
Wijziging actuariële uitgangspunten		-	-196
Overige wijzigingen		-793	-480
		6.278	12.351
Mutatie technische voorziening risico deelnemers	(16)	91.847	130.185
Saldo overdrachten van rechten	(17)	6.893	6.007
		147.315	182.482
Saldo van baten en lasten		17.111	16.127

(x € 1.000)		2015	2014
Bestemming van het saldo van baten en lasten			
Mutatie algemene reserve		13.746	15.103
Mutatie vereiste buffer over TV		3.365	1.024
		17.111	16.127

3.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

(x € 1.000)	2015	2014
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	176.145	159.602
Saldo waardeoverdrachten	-7.069	-5.949
Betaalde pensioenuitkeringen	-28.391	-23.045
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-13.129	-11.782
Diverse ontvangsten en uitgaven	158	67
	<u>127.714</u>	<u>118.893</u>
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Ontvangen inzake verkopen beleggingen	516.923	10.556
Betaald inzake aankopen beleggingen	-648.496	-125.565
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	757	556
Overige ontvangsten en uitgaven inzake beleggingen	39	12
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-20	6
	<u>-130.797</u>	<u>-114.435</u>
Mutatie liquide middelen	-3.083	4.458

Samenstelling geldmiddelen

(x € 1.000)	2015	2014
Liquide middelen per 1 januari	10.046	5.588
Mutatie liquide middelen	-3.083	4.458
Liquide middelen per 31 december	6.963	10.046

3.4 Algemene toelichting

Inleiding

Het doel van de Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten (hierna 'het fonds'), statutair gevestigd te Amsterdam is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de in de uitzendbranche verplicht gestelde aangesloten werkgevers. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsreglement en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van het fonds. Het vestigingsadres van het fonds is Rijnzathe 12, 3454 PV te De Meern.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Het bestuur heeft op 10 juni 2016 de jaarrekening opgemaakt.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar, met uitzondering van de toegepaste schattingswijzigingen zoals opgenomen in de paragraaf "schattingwijzigingen".

Schattingswijzigingen

Wijzigingen in het financieel toetsingskader

Driemaands middeling: De methode van de driemaands middeling van de rente voor de waardering van de pensioenverplichtingen is per 1 januari 2015 komen te vervallen. Dit heeft per 31 december 2015 geleid tot een verlaging van de technische voorzieningen risico fonds van 400. Dit resultaat is via de Staat van Baten en Lasten als bate in het verslagjaar verantwoord. Het effect op de dekkingsgraad per 31 december 2015 is verwaarloosbaar.

UFR-systematiek: Het niveau van de UFR was vastgesteld op 4,2%. Met ingang van 15 juli 2015 is de nieuwe UFR van toepassing. Deze wordt vastgesteld op basis van de gerealiseerde maandelijkse '20-jaars forward rentes' in de voorgaande 10 jaren. Dit heeft per 31 december 2015 geleid tot een verhoging van de technische voorzieningen risico fonds van 453. Dit resultaat is via de Staat van Baten en Lasten als last in het verslagjaar verantwoord. Het effect op de dekkingsgraad per 31 december 2015 is verwaarloosbaar.

Zowel het effect van het vervallen van de driemaandsmiddeling per 1 januari 2015 als het effect van de aanpassing van de UFR-systematiek in de rentetermijnstructuur per 15 juli zijn per 31 december 2015 in het verloop van de technische voorzieningen 2015 opgenomen.

Algemene grondslagen

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal

gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden frequent beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen e.d., worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	31-12-2015	31-12-2014
USD	1,09	1,21
GBP	0,74	0,78
JPY	130,68	145,08
INR	71,87	76,38
TWD	35,68	38,24
NOK	9,25	9,07
SEK	9,16	9,47
CHF	1,09	1,20
HKD	8,42	8,90

Specifieke grondslagen

Beleggingen voor risico fonds en risico deelnemers

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, slechts indien de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Overlopende activa en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen reële waarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering. Participaties in beleggingspools en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen (look-through benadering). Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van reële waarde.

Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Beleggingen voor risico fonds en beleggingen voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Reële waarde

De beleggingen van het fonds worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het fonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Bepaalde instrumenten, zoals participaties in beleggingsfondsen worden gewaardeerd door gebruik te maken van de intrinsieke waarde. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Slechts indien de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Voor financiële instrumenten zoals beleggingenvorderingen en -schulden geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Vastgoedbeleggingen

Beursgenoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de beurskoers per balansdatum. Niet-beursgenoteerde beleggingen in vastgoedfondsen worden gewaardeerd op het aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen. Indien de waarderingsgrondslagen van vastgoedfondsen afwijken, wordt de waardering zo mogelijk aangepast aan de waarderingsgrondslagen van het pensioenfonds.

Aandelen

Aandelen, waaronder tevens converteerbare obligaties zijn begrepen, worden gewaardeerd tegen reële waarde. Van ter beurze genoteerde aandelen is dit de beurswaarde. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in aandelenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Private equity beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde. Deze waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-of-fund-managers, gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum. Daarnaast wordt bij de waardering rekening gehouden met eventuele negatieve gevolgen van materiële gebeurtenissen in het verslagjaar na ontvangst van deze rapportages. De managers bepalen de intrinsieke waarde op basis van lokale wet- en regelgeving.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde inclusief opgelopen rente. Van ter beurze genoteerde vastrentende waarden is dit de beurswaarde per balansdatum. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in vastrentende waardenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert. Deze waarde wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen (rente, aflossingen en verwachte boeterente bij vervroegde aflossingen) contant te maken op basis van geldende markrente, waarin opgenomen een opslag voor debiteurenrisico en liquiditeitsrisico.

Deposito's en vorderingen op banken worden gewaardeerd op nominale waarde.

De reële waarde van participaties in beleggingsfondsen die beleggen in hypothecaire leningen is berekend door middel van de "discounted cash flow"-methode (hierna: DCF-model). Bij de waarde berekening is uitgegaan van een aantal parameters c.q. veronderstellingen met betrekking tot de disconteringsvoet en de verwachte kasstroom. De disconteringsvoet bestaat uit een basisrente gelijk aan de euroswapcurve plus opslagen voor type onderpand, soort financiering en risicocategorie. De verwachte kasstroom is de te ontvangen rente en aflossing op basis van het gewogen gemiddelde moment van ontvangst inclusief het vervroegd aflossingsrisico. De gehanteerde parameters in het DCFmodel zijn ultimo boekjaar geactualiseerd.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering hiervan geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Onder meer worden hieronder de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggings-transacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de technische voorzieningen voor risico van het fonds en risico deelnemers, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

Vereiste buffer over TV

De benodigde buffer wordt berekend met inachtneming van de regels voor het vereist eigen vermogen als bedoeld in de Pensioenwet. Hierbij heeft het fonds gekozen voor de standaardmethode als bedoeld in het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen. De minimum buffer TV wordt berekend volgens de regels voor het minimaal vereist eigen vermogen als bedoeld in de Pensioenwet. Hierbij heeft het fonds er eenvoudigheidshalve voor gekozen de minimum buffer TV te stellen op 4% van de Technische voorzieningen risico fonds.

Algemene reserve

Deze reserve is dat deel van het vermogen dat resteert nadat via de resultaatbestemming de Vereiste buffer over TV op het gewenste niveau is gebracht. Er is geen sprake van een maximering van de algemene reserve.

Technische voorzieningen

Technische voorzieningen voor risico fonds

De technische voorzieningen voor risico fonds worden gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toeslag)toezeggingen.

De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Per 15 juli 2015 wordt de nieuwe door DNB voorgeschreven Ultimate Forward Rate (UFR) gehanteerd. De mogelijkheid om de zogenaamde driemaandsmiddeling van de rente toe te passen, is vanaf 1 januari 2015 komen te vervallen. Het financiële effect van deze wijziging is toegelicht bij de schattingswijzigingen.

Bij de berekening van de technische voorzieningen voor risico fonds is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Pensioen-aanspraken worden niet geïndexeerd.

Bij de berekening van de technische voorzieningen wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met arbeidsongeschiktheid op basis van de contante waarde van de vrijgestelde premie wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van prudente grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2015:

Overlevingstafels

Bij het waarderen van de technische voorzieningen is uitgegaan van de sterftekansen uit de Prognosetafel AG 2014, zoals gepubliceerd door het Actuariel Genootschap, met als startkolom 2016. De algemene sterftekansen die volgen uit de tafel worden voor het fonds gecorrigeerd in verband met ervaringssterfte, waarbij de ErvaringsSterfte Pensioenen 2 (ES-P2) factoren worden gehanteerd en voor de medeverzekerde dezelfde correctiefactoren toegepast zijn als voor de hoofdverzekerde.

Partnerfrequentie

Bij de vaststelling van de technische voorzieningen voor risico fonds voor het latent partnerpensioen vóór de pensioendatum wordt uitgegaan van het onbepaalde partnersysteem. De gehuwdheidsfrequenties zijn vastgesteld zoals deze zijn weergegeven bij de sterftetafels GBM/V 1985-1990 vermenigvuldigd met een factor van 60%. Met dien verstande dat de gehuwdheidsfrequentie 100% bedraagt op de pensioendatum. Na de pensioendatum wordt uitgegaan van het bepaalde partnersysteem.

Leeftijdsverschil man-vrouw

Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw.

Voorziening voor toekomstige excassokosten

Kostenopslag ter grootte van 4% van de technische voorziening in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.

Voorzieningen voor arbeidsongeschiktheid

Voorziening voor arbeidsongeschikten

Deze voorziening bestaat uit de contante waarde van toekomstige premies voor de arbeidsongeschikte deelnemers tot aan de pensioendatum. De premievrijstelling voor arbeidsongeschiktheid is conform het pensioenreglement niet staffelvolgend, maar wordt vastgesteld op basis van de leeftijd bij aanvang van de arbeidsongeschiktheid. Bij de vaststelling van de voorziening voor arbeidsongeschikten is geen rekening gehouden met de kans op revalidatie.

Voorziening voor toekomstige arbeidsongeschikten

In de Plusregeling is premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid verzekerd. Voor dit risico wordt een risicopremie gevraagd. De som van de risicopremies over het boekjaar en het jaar voorafgaand aan het boekjaar vormen de voorziening voor toekomstig arbeidsongeschikten. Immers, het risico kan zich pas openbaren, twee jaar nadat de actieve deelnemer ziek geworden is.

Voorziening latent ingegaan partnerpensioen

De voorziening latent ingegaan partnerpensioen heeft betrekking op deelnemers die overleden zijn, maar waarvan de partners zich nog niet hebben gemeld.

Technische voorziening voor risico deelnemers

De technische voorziening voor risico deelnemers is gewaardeerd volgens dezelfde grondslagen die gelden voor de waardering van de corresponderende beleggingen risico deelnemers. De technische voorziening voor risico deelnemers is gelijk aan de som van de pensioenkapitalen van deelnemers en gewezen deelnemers (saldi pensioenrekeningen).

Opgebouwde spaarsaldi

De opgebouwde spaarsaldi hebben betrekking op het opgebouwde kapitaal voor de niet ingegane pensioenen. Het kapitaal voor de basisregeling is gelijk aan de som van de voor de (gewezen) deelnemers tijdens de deelneming gefactureerde premies, verminderd met de beheers- en administratiekosten en de bufferbijdrage en vermeerderd dan wel verminderd met het daarop behaalde beleggingsresultaat.

Het kapitaal voor de plusregeling is gelijk aan de som van de voor de (gewezen) deelnemers tijdens de deelneming ingelegde netto premie conform de staffel in de plusregeling, vermeerderd dan wel verminderd met het daarop behaalde beleggingsresultaat.

Het opgebouwde kapitaal dient ter inkoop van pensioenaanspraken.

Beleggingsresultaat en aangroei van het pensioenkapitaal

De door de (gewezen) deelnemers gevormde kapitalen worden door het fonds belegd. Het fonds stelt maandelijks het beleggingsresultaat vast, en verdeelt dat over de deelnemers en gewezen deelnemers op basis van het aantal participaties per deelnemer. Vanaf 2009 wordt maandelijks rendement bijgeschreven. Het pensioenkapitaal wordt periodiek verhoogd dan wel verlaagd met de opbrengsten van de beleggingen, verminderd met de kosten van vermogensbeheer.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad risico fonds is als volgt berekend: $100\% + ((\text{vereist eigen vermogen} + \text{algemene reserve}) / \text{technische voorzieningen risico fonds}) \times 100\%$.

De dekkingsgraad risico deelnemers is als volgt berekend: $100\% + \text{minimaal vereist eigen vermogen in } \%$.

De dekkingsgraad van het totale fonds is als volgt berekend: $100\% + ((\text{vereist eigen vermogen totale fonds} + \text{algemene reserve}) / (\text{technische voorzieningen risico fonds} + \text{technische voorziening deelnemers})) \times 100\%$.

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van het totale fonds van de afgelopen 4 kwartalen en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorzieningen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen risico deelnemers

Hieronder zijn opgenomen de over het boekjaar in rekening gebrachte en te brengen premies en koopsommen. De premie voor de Basisregeling bedraagt 2,6% van het bruto loon. Van de premies voor de Basisregeling is in 2015 7,7% van de bruto premie bestemd ter dekking van de administratiekosten, 1,0% van de netto premie bestemd als bufferbijdrage en 3,9% van de netto premie bestemd ter dekking van algemene risico's. De premies voor de plusregeling bedragen 12,0% van de premiegrondslag. Van deze premies is 7,7% van de bruto premie bestemd ter dekking van administratiekosten. Voor het nabestaandenpensioen en het risico van premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid wordt 0,6% van de pensioengrondslag ingehouden en gereserveerd. Daarnaast wordt een bufferbijdrage van 7,9% van de risicopremies en 1,0% over de netto beschikbare premie gevormd. Tevens is voor algemene risico's een bijdrage van 3,9% van de netto beschikbare premie berekend.

Beleggingsresultaten

De beleggingsresultaten voor beleggingen voor risico fonds en beleggingen voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze vastgesteld. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen risico fonds

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de jaarlijkse risico-koopsom voor overlijden (partnerpensioen plusregeling).

Inkoop uit kapitaal / pensionering

Onder inkoop uit kapitaal / pensionering is de inkoop van aanspraken van gepensioneerden opgenomen. Financiering vindt plaats vanuit kapitaal opgebouwd door deelnemers uit de Basis- of Plusregeling.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en afkopen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de technische voorzieningen voor risico fonds. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.

Onttrekking technische voorziening voor pensioenuitvoeringskosten

Jaarlijks wordt 4% van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van de pensioenuitvoeringskosten. Daarnaast valt 4% van de uitkeringen, afkopen en uitgaande waardeoverdrachten vrij uit de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten (excassokosten).

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt hieronder verantwoord. Tevens zijn per 31 december 2015 achtereenvolgens de volgende aanpassingen in de rentetermijnstructuur (RTS) verwerkt: het vervallen van de driemaandsmiddeling en de aanpassing van de UFR van 4,2% naar 3,2%. Voor verdere toelichting wordt verwezen naar de toelichting in de grondslagen inzake schattingswijzigingen.

Wijziging actuariële uitgangspunten

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het fonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de technische voorzieningen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Overige wijzigingen

De onder deze post opgenomen mutaties van de technische voorzieningen hebben betrekking op de kans-systemen.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Mutatie technische voorziening voor risico deelnemers

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen premies, beleggingsresultaten, inkoop uit kapitaal / pensionering, afkopen, overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken en actuariële resultaten.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

3.5 Toelichting op de balans

(x € 1.000)

Activa

1. Beleggingen voor risico fonds

Verloopoverzicht per beleggingscategorie

	Vastrentende waarden
Stand per 1 januari 2015	113.467
Aankopen	91.585
Verkopen	-63.307
Waardemutaties	-119
Stand per 31 december 2015	141.626

	Vastrentende waarden
Stand per 1 januari 2014	82.867
Aankopen	23.021
Verkopen	-250
Waardemutaties	7.829
Stand per 31 december 2014	113.467

Reële waarde

De waardering van de beleggingen vindt plaats tegen reële waarde. Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het fonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de waardering van de beleggingen van het fonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen.

In onderstaande tabel is de gehanteerde waarderingssystematiek opgenomen.

	Genoteerde marktprijzen
Per 31 december 2015	
Vastrentende waarden	141.626

	Genoteerde marktprijzen
Per 31 december 2014	
Vastrentende waarden	113.467

Opgemerkt wordt dat schattingen naar hun aard subjectief zijn en dat de geschatte actuele waarden van financiële instrumenten derhalve inherent onderhevig zijn aan onzekerheden en waardeoordelen ten aanzien van volatiliteit, rentestand en kasstromen. Deze schattingen zijn momentopnames, gebaseerd op de markt-omstandigheden en de op dat moment beschikbare informatie.

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	31-12-2015	31-12-2014
Specificatie naar soort:		
Obligatiebeleggingsfondsen	141.626	113.467

2. Beleggingen voor risico deelnemers

	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrenten- de waarden	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2015	24.495	170.191	594.003	38	788.727
Aankopen	33.536	118.635	404.740	-	556.911
Verkopen	-5.226	-11.546	-436.844	-	-453.616
Overige mutaties	-	-	-	-39	-39
Waardemutaties	1.786	-5.197	-12.084	-	-15.495
Stand per 31 december 2015	54.591	272.083	549.815	-1	876.488

Het saldo aan- en verkopen van de beleggingen gedurende 2015 wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door implementatie van het Risico Afbouw Model in 2015.

	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrenten- de waarden	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2014	16.098	153.353	495.628	-	665.079
Aankopen	8.053	9.188	85.303	-	102.544
Verkopen	-2.206	-5.764	-2.336	-	-10.306
Overige mutaties	-18	-	-32	38	-12
Waardemutaties	2.568	13.414	15.440	-	31.422
Stand per 31 december 2014	24.495	170.191	594.003	38	788.727

Reële waarde

De waardering van de beleggingen vindt plaats tegen reële waarde. Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het fonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de meerderheid van de beleggingen van het fonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van netto contante waarde berekeningen dan wel andere methoden.

- Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld aan een effectenbeurs of betreffen liquide middelen. Hieronder vallen aandelen, obligaties, participaties in hypotheekfondsen en banktegoeden.
- Onafhankelijke taxaties worden toegepast voor de waardering van onroerend goed in bezit van het fonds. Alle vastgoedobjecten worden jaarlijks getaxeerd door externe taxateurs waarvan de onafhankelijkheid ten opzichte van de waardering onbetwist is. De juistheid en volledigheid van de gebruikte informatie voor de taxatie wordt gecontroleerd.
- De netto contante waarde methode wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen contant te maken op basis van de geldende marktrente. In de waardering is rekening gehouden met het oninbaarheidsrisico. Een deel van de participaties in hypotheekfondsen valt hieronder.
- Intrinsieke waarde: de marktwaarde is ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fundto- fund managers. Beleggingen waarvan de waardering op basis van de intrinsieke waarde plaatsvindt zijn in de tabel onder "Andere methode" opgenomen.
- Andere methode: marktwaardebepaling niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden. Een deel van de participaties in hypotheekfondsen valt hieronder.

Schattingen en veronderstellingen

In onderstaande tabel is de gehanteerde waarderingssystematiek opgenomen.

	Genoteerde marktprijzen	Onafhanke- lijke taxaties	NCW berekeningen	Andere methode	Totaal
Per 31 december 2015					
Vastgoedbeleggingen	-	54.591	-	-	54.591
Aandelen	272.083	-	-	-	272.083
Vastrentende waarden	536.826	-	6.957	6.032	549.815
Overige beleggingen	-1	-	-	-	-1
Totaal	808.908	54.591	6.957	6.032	876.488

	Genoteerde marktprijzen	Onafhanke- lijke taxaties	NCW berekeningen	Andere methode	Totaal
Per 31 december 2014					
Vastgoedbeleggingen	-	24.495	-	-	24.495
Aandelen	170.191	-	-	-	170.191
Vastrentende waarden	581.094	-	6.327	6.582	594.003
Overige beleggingen	38	-	-	-	38
Totaal	751.323	24.495	6.327	6.582 7	88.727

Opgemerkt wordt dat schattingen naar hun aard subjectief zijn en dat de geschatte actuele waarden van financiële instrumenten derhalve inherent onderhevig zijn aan onzekerheden en waardeoordelen ten aanzien van volatiliteit, rentestand en kasstromen. Deze schattingen zijn momentopnames, gebaseerd op de markt-omstandigheden en de op dat moment beschikbare informatie.

Belegde waarden in vastgoed	31-12-2015	31-12-2014
Indirect vastgoed	54.383	24.287
Beleggingsdebiteuren	208	188
Liquide middelen	-	20
	54.591	24.495

Belegde waarden in aandelen	31-12-2015	31-12-2014
Aandelenbeleggingsfondsen	272.083	170.191

Belegde waarden in vastrentende waarden	31-12-2015	31-12-2014
Participaties in obligatiebeleggingsfondsen	502.743	581.094
Participaties in hypotheekfondsen	46.651	12.617
Beleggingsdebiteuren	421	290
Liquide middelen	-	2
	549.815	594.003

Belegde waarden in overige beleggingen	31-12-2015	31-12-2014
Liquide middelen	-1	38

3. Vorderingen en overlopende activa

	31-12-2015	31-12-2014
Vorderingen op werkgevers	10.449	9.630
Nog te factureren premie	25.406	23.080
Te vorderen administratiekosten	659	294
Uitkeringen	40	-
	36.554	33.004

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Naar aanleiding van door het SNCU uitgevoerde onderzoeken ten behoeve van verplichte aansluiting van werkgevers heeft het SNCU geconcludeerd dat diverse werkgevers voldoen aan de criteria van verplichte aansluiting

bij het fonds. Van deze groep werkgevers heeft het fonds geen deelnemersgegevens ontvangen, als gevolg hiervan zijn aan deze werkgevers ambtshalve facturen verstuurd. Ultimo verslagjaar staan ambtshalve vorderingen open ad 10.383 (ultimo 2014: 8.962). Aangezien tegenover deze vorderingen geen opgebouwde kapitalen staan zijn deze vorderingen niet verwerkt in de jaarrekening.

Te vorderen administratiekosten

De vordering administratiekosten bestaat uit een vordering van 2.100 inzake door Syntrus Achmea Pensioenbeheer in rekening gebrachte omzetbelasting over de administratiekosten en een schuld inzake te betalen voorschot administratiekosten aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer van 1.441.

Sinds 1 januari 2015 is de zogenoemde koepelvrijstelling voor pensioenfondsen voor de omzetbelasting komen te vervallen. Onder bepaalde voorwaarden kunnen fondsen waar sprake is van het beheer van ter collectieve belegging bijeengebrachte vermogens nog steeds vrijstelling van omzetbelasting claimen. In 2015 heeft StiPP, bijgestaan door haar adviseurs en in samenspraak met haar leveranciers van uitbestede diensten, overleg gevoerd met de fiscale autoriteiten. Naar het zich laat aanzien zullen aanzienlijke delen van de dienstverlening vrijgesteld blijven van omzetbelasting.

	31-12-2015	31-12-2014
Specificatie vorderingen / debiteuren:		
Werkgevers	13.501	12.993
Voorziening dubieuze debiteuren	-3.052	-3.363
	10.449	9.630

In 2015 is een bedrag van 311 onttrokken aan de voorziening (2014: 352 gedoteerd). Er werd een bedrag van 498 aan premie als oninbaar afgeschreven (2014: 94).

4. Overige activa

	31-12-2015	31-12-2014
Liquide middelen	6.963	10.046

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerder zijn onder de overige beleggingen opgenomen.

Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

PASSIVA

5. Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen	Vereiste buffer over TV	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2015	26.897	58.548	85.445
Uit bestemming saldo van baten en lasten	3.365	13.746	17.111
Stand per 31 december 2015	30.262	72.294	102.556

Mutatieoverzicht eigen vermogen	Vereiste buffer over TV	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2014	25.873	43.445	69.318
Uit bestemming saldo van baten en lasten	1.024	15.103	16.127
Stand per 31 december 2014	26.897	58.548	85.445

Solvabiliteit	31 december 2015		31 december 2014	
	EUR	%	EUR	%
Aanwezig vermogen - risico fonds	129.785		109.960	
Minimaal vereist eigen vermogen - risico fonds	2.169	4,0	1.918	4,0
Vereist eigen vermogen - risico fonds	3.254	6,0	3.453	7,2
Dekkingsgraad		239,3		229,3
Risico deelnemers				
Dekkingsgraad		103,0		102,9
Totaal fonds				
Dekkingsgraad		110,7		110,0
Beleidsdekkingsgraad		109,9		109,6

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het fonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het fonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting Risicobeheer en derivaten.

De dekkingsgraad risico fonds is als volgt berekend: $100\% + ((\text{vereist eigen vermogen} + \text{algemene reserve}) / \text{technische voorzieningen risico fonds}) \times 100\%$.

De dekkingsgraad risico deelnemers is als volgt berekend: $100\% + \text{minimaal vereist eigen vermogen in } \%$.

De dekkingsgraad van het totale fonds is als volgt berekend: $100\% + ((\text{vereist eigen vermogen totale fonds} + \text{algemene reserve}) / (\text{technische voorzieningen risico fonds} + \text{technische voorziening risico deelnemers})) \times 100\%$.

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van het totale fonds van de afgelopen 4 kwartalen en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen.

De vermogenspositie van het fonds kan worden gekarakteriseerd als toereikend.

6. Technische voorzieningen voor risico fonds

Mutatieoverzicht technische voorzieningen voor risico fonds	2015	2014
Stand per 1 januari	47.959	35.608
Pensioenopbouw	2.924	4.064
Inkoop uit kapitaal / pensionering	4.311	5.035
Rentetoevoeging	80	120
Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en afkopen	-1.771	-1.474
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-71	-59
Wijziging marktrente	1.598	5.341
Wijziging actuariële uitgangspunten	-	-196
Overige wijzigingen	-793	-480
Stand per 31 december	54.237	47.959

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten lasten.

Specificatie technische voorzieningen voor risico fonds naar aard:

	31-12-2015		31-12-2014	
	Aantal		Aantal	
Ouderdomspensioen	1.419	23.688	1.188	20.154
Partnerpensioen	277	17.309	225	14.316
Voorziening arbeidsongeschikten	302	6.558	235	5.531
Voorziening toekomstige arbeidsongeschikten	-	6.028	-	7.388
Voorziening latent ingegaan partnerpensioen	-	654	-	570
	1.998	54.237	1.648	47.959

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

Het fonds kent twee pensioenregelingen: een Basisregeling en een Plusregeling. Beide regelingen betreffen een beschikbare premierregeling. De Basisregeling geldt voor werknemers die meer dan 26 weken werkzaam zijn in de branche voor personeelsdiensten en de Plusregeling is van toepassing voor werknemers die meer dan 78 weken werkzaam zijn in de branche voor personeelsdiensten. De Plusregeling is uitgebreider dan de Basisregeling. Zo wordt er de mogelijkheid van premievrije deelneming bij arbeidsongeschiktheid geboden en kunnen gehuwde deelnemers en deelnemers met een samenlevingscontract (onder voorwaarden) in aanmerking komen voor nabestaandenpensioen.

7. Technische voorziening risico deelnemers

Mutatieoverzicht technische voorziening risico deelnemers	2015	2014
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	808.425	678.240
Mutaties		
Premies	148.197	131.662
Inkoop uit kapitaal/ pensionering	-4.749	-5.702
Rendementstoekening	-15.520	32.230
Inkomende w aardeoverdrachten	1.888	2.428
Uitgaande w aardeoverdrachten	-8.757	-8.418
Afkopen	-27.581	-20.596
Actuarieel resultaat op sterfte*	-1.918	-1.506
Actuarieel resultaat op mutaties	287	87
Stand per 31 december	900.272	808.425

* Inclusief vrijgevallen kapitalen zonder nabestaanden ad. 1.223 (2014: 903)

8. Overige schulden en overlopende passiva

	31-12-2015	31-12-2014
Te verrekenen premies	431	265
Uitkeringen	-	20
Belastingen en premies sociale verzekeringen	723	566
Afkoop kleine pensioenen	2.431	1.536
Waardeoverdrachten	59	235
Bestuurskosten	122	112
Te betalen kosten vermogensbeheer	351	371
Te betalen bijdragen (AFM, Pensioenregister)	143	69
Overige schulden	306	241
	4.566	3.415

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

3.6 Risicobeheer en derivaten

In het jaarverslag is ingegaan op de risico's die het fonds loopt en op het beleid dat wordt gevoerd om deze risico's te beperken. Onderstaand treft u kwantitatieve risico informatie aan. Deze informatie bevat de cumulatieve cijfers voor risico fonds en risico deelnemers.

De vermogensbeheerder heeft de kwantitatieve informatie van de beleggingen aangeleverd op basis van het doorkijkprincipe ("look through"). Als gevolg van het toepassen van het doorkijkprincipe sluiten de beleggingen per beleggingscategorie zoals toegelicht in de risicoparagraaf niet aan op de beleggingen per beleggingscategorie volgens de balans. Ten opzichte van de totale beleggingen betreft het beperkte verschuivingen over de verschillende beleggingscategorieën.

Solvabiliteitsrisico

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie voor de werkgevers en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslag van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het surplus op FTK-grondslagen is als volgt:

in EUR	31-12-2015	31-12-2014
Technische voorzieningen risico fonds (FTK-waardering)	54.237	47.959
Technische voorziening risico deelnemers	900.272	808.425
Buffers:		
S1 Renterisico	1.816	2.066
S2 Risico zakelijke waarden	-	969
S3 Valutarisico	-	230
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	1.756	128
S6 Verzekeringstechnisch risico	1.826	2.071
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	936	594
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheerrisico	-	24
Diversificatie-effect	-3.080	-2.629
Totaal S (vereiste buffers)	3.254	3.453
Solvabiliteit risico deelnemers	27.008	23.444
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenw et)	984.771	883.281
Aanw ezig vermogen (totaal activa - schulden)	1.057.065	941.829
Surplus	72.294	58.548

Bij de berekening van de buffers past het fonds het standaard model van DNB toe, met fondsspecifieke aanpassingen voor het concentratierisico en actief beheerrisico, waarbij uitgegaan wordt van het vereist vermogen in de evenwichtssituatie, gebaseerd op de strategische asset mix.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's.

Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van ALMstudies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico's (S1 - S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico en het valutarisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het fonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het fonds loopt nader toegelicht.

S1 Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde van een belegging of verplichting verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	31-12-2015		31-12-2014	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
Duration van de vastrentende waarden risico fonds (voor derivaten)	141.626	5,5	113.467	6,0
Duration van de vastrentende waarden risico fonds (na derivaten)	141.626	5,5	113.467	6,0
Technische voorziening (FTK-waardering)	54.237	13,6	47.959	13,3

Het fonds hanteert ten aanzien van de uitkeringenpool (de ingegane pensioenen) een beleid dat gericht is op het minimaliseren van de "duration-mismatch". Dit beleid wordt gerealiseerd door het kopen van langlopende obligaties met een vergelijkbare looptijd als de lopende uitkeringen. Om die reden is er voor de uitkeringspool per jaareinde geen sprake van een "durationmismatch".

Ten aanzien van de verplichtingen voor risico deelnemers is er geen sprake van een "duration-mismatch" aangezien het fonds over deze verplichtingen geen renterisico loopt.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2015		31-12-2014	
	EUR	%	EUR	%
Resterende looptijd < 1 jaar	46.254	6,7	511.626	72,0
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	217.499	31,5	64.655	9,1
Resterende looptijd > 5 jaar	426.893	61,8	134.178	18,9
	690.646	100,0	710.459	100,0

S2 Risico zakelijke waarden

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie.

	31-12-2015		31-12-2014	
	(x € 1.000)	In %	(x € 1.000)	In %
Specificatie vastgoed beleggingen naar sector:				
Kantoren	1.089	1,7	1.215	4,1
Winkels	1.500	2,4	1.517	5,1
Woningen	1.713	2,7	1.648	5,6
Participaties in vastgoedmaatschappijen	58.442	93,2	25.301	85,2
	62.744	100,0	29.681	100,0

	31-12-2015		31-12-2014	
	(x € 1.000)	In %	(x € 1.000)	In %
Europa	55.587	88,6	22.710	76,5
Verenigde Staten	1.947	3,1	2.547	8,6
Azië	4.639	7,4	3.866	13,0
Overige Mature Markets	570	0,9	558	1,9
	62.743	100,0	29.681	100,0

	31-12-2015		31-12-2014	
	(x € 1.000)	In %	(x € 1.000)	In %
Handel	59.496	22,4	50.740	30,9
Financiële instellingen (waaronder banken en verzekeraars)	60.733	22,9	36.074	22,0
Nijverheid en industrie	43.206	16,3	26.111	15,9
Energie	30.187	11,3	17.818	10,9
Gezondheidszorg	23.666	8,9	-	-
IT en Telecom	48.287	18,2	31.229	19,0
Overige	73	-	2.075	1,3
	265.648	100,0	164.047	100,0

	31-12-2015		31-12-2014	
	(x € 1.000)	In %	(x € 1.000)	In %
Europa	99.125	37,3	58.129	35,4
North America	63.654	23,9	39.164	23,9
Asia Pacific (exclusief Japan)	93.966	35,4	59.803	36,5
Overige	8.903	3,4	6.951	4,2
	265.648	100,0	164.047	100,0

S3 Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat de waarde van een financieel instrument zal fluctueren als gevolg van veranderingen in valutawisselkoersen.

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2015 circa 244.597 (2014: 251.060). Van dit bedrag is 67,0% (2014: 61,9%) afgedekt naar de euro. Het valutarisico wordt in onderstaande tabel weergegeven.

De vreemde valutapositie voor en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	Positie voor afdekking	Valutaderivaten	Nettopositie na afdekking 2015	Nettopositie na afdekking 2014
EUR	774.439	162.903	937.342	746.898
GBP	39.286	-39.273	13	41.659
JPY	24.947	-24.710	237	12.697
USD	77.419	-99.842	-22.423	15.594
CHF	12.564	-	12.564	10.511
HKD	27.686	-	27.686	16.385
INR	9.377	-	9.377	4.981
SEK	6.407	-	6.407	12.103
TWD	9.541	-	9.541	6.102
Overige	37.370	-	37.370	35.264
	1.019.036	-922	1.018.114	902.194

S5 Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het fonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het fonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

	31-12-2015		31-12-2014	
	(x € 1.000)	In %	(x € 1.000)	In %
Overheidsinstellingen	328.890	47,6	436.947	61,5
Financiële instellingen (waaronder banken en verzekeraars)	26.501	3,8	147.800	20,8
Bedrijfsobligaties	321.727	46,6	109.311	15,4
Vastgoed	13.528	2,0	16.401	2,3
	690.646	100,0	710.459	100,0

	31-12-2015		31-12-2014	
	(x € 1.000)	In %	(x € 1.000)	In %
Mature Markets	679.761	98,4	703.420	99,0
Andere	10.885	1,6	7.039	1,0
	690.646	100,0	710.459	100,0

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	31-12-2015		31-12-2014	
	(x € 1.000)	In %	(x € 1.000)	In %
AA	141.017	20,4	54.755	7,7
A	129.869	18,8	24.500	3,5
BBB	135.183	19,6	30.909	4,4
<BBB	11.384	1,7	3.881	0,6
Not rated *	48.605	7,0	202.688	28,5
	690.646	100,0	710.459	100,0

* Dit betreft voornamelijk liquide middelen en deposito's

S6 Verzekeringstechnisch risico

Langlevenrisico

Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Door toepassing van Prognosetafel AG2014 met adequate correcties voor ervaringssterfte ES-P2 is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid.

Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het beleid van het fonds is om het overlijden- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het bestuur van het fonds heeft geen ambitie om het pensioen te indexeren.

S7 Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het fonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

S8 Concentratierisico

Om te bepalen in welke mate sprake is van concentratierisico moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land of bij een tegenpartij.

Dit betreft per 31 december 2015 de volgende posten:

in EUR	31-12-2015	31-12-2014
Vastgoed:		
Kempen Eur Property Fundamental Index Fund	39.282	-
Hypotheken:		
AEAM Dutch Mortgage Fund	33.992	-
Obligaties:		
Nederland (staatsobligaties)	91.353	320.968
Duitsland (staatsobligaties)	90.437	43.724
Frankrijk (staatsobligaties)	98.051	42.390
JPMorgan Liquidity Funds - Euro Liquidity Fund	21.707	108.938
Insight Liquidity Funds PLC - EUR Cash Fund	-	45.150
iShares Euro Corporate Bond ex-Financials UCITS ETF	-	26.991
Blackrock Euro Investment Grade Corporate Bond Index Fund	120.463	21.975
Kempen International Funds - Euro Non-Financial Credit Fund	-	26.591
Kempen Lux Euro Credit Fund-I	78.341	-
Standard Life-EU Corporate Bond-D	77.653	-
Aandelen:		
Vanguard Developed Markets Index Fund	49.277	42.678
Vanguard Institutional Index Fund	34.502	40.018
Vanguard Investment Series PLC - European Stock Index Fund	-	26.001
Vanguard Emerging Markets Stock Index Fund	32.745	19.792
Northern Trust All Country Asia ex Japan Equity Index Fund Euro	30.471	18.922
Northern Trust EUR Fundamental Index Fund-A	48.951	-
Northern Trust US Fundamental Index Fund-A	34.108	-

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Voor entiteiten met een rating lager dan AAA wordt kredietrisico toegekend. Ultimo boekjaar is sprake van een concentratierisico op de Franse en Oostenrijkse staatsobligaties. Het bestuur heeft besloten om in aanvulling op het standaardmodel van DNB een buffer voor concentratierisico aan te houden.

S9 Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij Kempen Capital Management. Met deze partij is een overeenkomst en service level agreement gesloten. De afhankelijkheid van deze partij wordt beheerst doordat de bewaring van de stukken uit de portefeuille is ondergebracht bij BNY Mellon.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer. Met Syntrus Achmea Pensioenbeheer zijn een uitvoeringsovereenkomst en een service level agreement (SLA) gesloten.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste interne-beheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages).

Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het fonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

Actief beheerisico

Onder het FTK is het actief beheerisico toegevoegd aan de methodiek voor het vaststellen van het vereist vermogen. Eind 2015 is geen sprake van actief beheer, derhalve is geen buffer aangehouden voor het actief beheer risico.

Verbonden partijen

Transacties met bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de toelichting op de pensioenuitvoeringskosten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Ambtshalve vorderingen

Naar aanleiding van door het SNCU uitgevoerde onderzoeken ten behoeve van verplichte aansluiting van werkgevers heeft het SNCU geconcludeerd dat diverse werkgevers voldoen aan de criteria van verplichte aansluiting bij het fonds. Van deze groep werkgevers heeft het fonds, na herhaalde verzoeken daartoe, geen deelnemergegevens ontvangen. In plaats hiervan zijn aan deze werkgevers ambtshalve facturen verstuurd. Ultimo verslagjaar staan ambtshalve vorderingen open ad 10.383 (ultimo 2014: 8.962). Aangezien tegenover deze vorderingen geen opgebouwde kapitalen staan zijn deze vorderingen niet verwerkt in de jaarrekening.

Langlopende contractuele verplichtingen

Administratiekosten

Het fonds heeft een uitbestedingsovereenkomst afgesloten met Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. Het contract met Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. loopt tot en met 31 december 2018 en is jaarlijks opzegbaar met een opzegtermijn van een jaar. Met het bestuur zijn afspraken gemaakt over de vergoedingssystematiek. Deze systematiek bestaat zowel uit vaste als variabele componenten. De vergoeding voor 2015 bedraagt circa 11.411.

Vermogensbeheerkosten

Met de vermogensbeheerder Kempen Capital Management NV is een beheerovereenkomst aangegaan voor onbepaalde tijd, met een opzegtermijn van 3 maanden.

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er juridische procedures tegenover meerdere werkgevers. Deze individuele procedures hebben betrekking op het niet betalen van de premies, betwiste aansluiting en faillissementen. De financiële impact van deze individuele procedures op het vermogen van het fonds is naar verwachting gering.

3.7 Toelichting op de staat van baten en lasten

(x € 1.000)

9. Premiebijdragen risico deelnemers

	2015	2014
Premiebijdragen werknemers	179.311	156.587
FVP-koopsommen	-	2.574
	179.311	159.161
Bijdragen verzekeringstechnisch nadeel	- 3	83
Mutaties inzake voorziening premievorderingen	311	-352
Afschrijving premievorderingen	-498 -	94
	179.124	159.098

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt voor de basisregeling 2,6% (2014: 2,6%) en voor de plusregeling 12,0% (2014: 12,0%) van de loonsom.

De kostendekkende en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2015	2014
Kostendekkende premie	171.721	150.731
Feitelijke premie	179.311	159.161

De kostendekkende premie is gebaseerd op de markrentre (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2014 gepubliceerd door DNB). De feitelijke premie is in 2015 hoger dan de kostendekkende premie.

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

	2015	2014
Kosten pensioenopbouw	148.198	131.662
Pensioenuitvoeringskosten	12.843	11.653
Solvabiliteitsopslag	4.607	1.764
Risicopremie nabestaandenpensioen	2.924	2.773
Risicopremie premievrijstelling	3.149	2.879
	171.721	150.731

De kosten pensioenopbouw betreffen de kosten van de jaarinkoop van de pensioenaanspraken inclusief de kosten voor premievrijstelling voor nieuwe arbeidsongeschiktheidsgevallen. De toeslagverlening is voorwaardelijk en daarom geen onderdeel van de kosten pensioenopbouw. De pensioenuitvoeringskosten volgen uit de staat van baten en lasten. De solvabiliteitsopslag 2015 wordt berekend door het percentage vereist vermogen per 31 december 2014 te vermenigvuldigen met de kosten pensioenopbouw.

Er is geen sprake van premiekortingen dan wel premieopslagen.

10. Beleggingsresultaten risico fonds

2015	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
Vastrentende waarden	-	188	-322	-134

De indirecte beleggingsopbrengsten sluiten niet aan op de herwaardering in de verloopstaat in de paragraaf beleggingen. Dit wordt veroorzaakt doordat de door de vermogensbeheerder in rekening gebrachte beheervergoeding in mindering gebracht is op de net asset value. In bovenstaande tabel is de beheervergoeding separaat weergegeven, de indirecte beleggingsopbrengsten zijn hierop aangepast.

2014	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
Vastrentende waarden	-	7.960	-182	7.778

11. Beleggingsresultaten risico deelnemers

2015	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	288	1.841	-65	2.064
Aandelen	-	-4.909	-324	-5.233
Vastrentende waarden	469	-11.082	-940	-11.553
	757	-14.150	-1.329	-14.722

De indirecte beleggingsopbrengsten sluiten niet aan op de herwaardering in de verloopstaat in de paragraaf beleggingen. Dit wordt veroorzaakt doordat de door de vermogensbeheerder in rekening gebrachte beheervergoeding in mindering gebracht is op de net asset value. In bovenstaande tabel is de beheervergoeding separaat weergegeven, de indirecte beleggingsopbrengsten zijn hierop aangepast.

2014	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	250	2.590	-28	2.812
Aandelen	-	13.565	-194	13.371
Vastrentende waarden	306	16.129	-952	15.483
	556	32.284	-1.174	31.666

12. Overige baten

	2015	2014
Interest	158	67

13. Pensioenuitkeringen

	2015	2014
Ouderdomspensioen	1.215	1.079
Partnerpensioen	615	499
Wezenpensioen	23	19
Afkopen	27.530	20.630
	29.383	22.227

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan 462,88 (2014: 458,06) per jaar overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

14. Pensioenuitvoeringskosten

	2015	2014
Administratiekosten	11.411	10.545
Adviseurs- en controlekosten (exclusief accountantskosten)	620	552
Overige kosten	53	16
Bestuurskosten	314	281
Raad van Toezicht	42	21
Verantwoordingsorgaan	16	7
Handhavingskosten	358	339
Contributies en bijdragen	263	200
Vergoeding administratiekosten en boetes werkgevers	-565	-308
Accountantskosten	59	59
Projectkosten	343	-
	12.914	11.712

Honoraria onafhankelijke accountant

2015	Accountant	Overig netwerk	Totaal
Controle van de jaarrekening	30	-	30
Andere controlewerkzaamheden	7	-	7
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	37	-	37

2014	Accountant	Overig netwerk	Totaal
Controle van de jaarrekening	29	-	29
Andere controlewerkzaamheden	7	-	7
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	36	-	36

Deze werkzaamheden zijn zowel in 2015 als 2014 uitgevoerd door PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. Daarnaast zijn in het boekjaar werkzaamheden verricht door andere accountantskantoren dan PricewaterhouseCoopers voor een bedrag van 22 (2014: 23).

Pensioenwet

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat:

- het fonds in het boekjaar 2015 geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd;
- het fonds in het boekjaar 2015 geen aanwijzing als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet is gegeven;
- in het boekjaar 2015 geen bewindvoerder als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet is aangesteld.

Bezoldiging personeelsleden

Het fonds heeft zowel in 2015 als in 2014 geen personeel in dienst. De beheeractiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel in dienst van Syntrus Achmea Pensioenbeheer dan wel vermogensbeheerder.

Bezoldiging bestuurders

De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten en overige bestuurskosten 2015: 276 (2014: 223).

Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

15. Mutatie technische voorzieningen risico fonds

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de jaarlijkse risico-koopsom voor overlijden (partnerpensioen plusregeling).

Inkoop uit kapitaal / pensionering

Onder inkoop uit kapitaal / pensionering is de inkoop van aanspraken van gepensioneerden opgenomen. Financiering vindt plaats vanuit kapitaal opgebouwd door deelnemers uit de Basis- en Plusregeling.

Rentetoevoeging

De technische voorziening risico fonds is in het boekjaar opgerent met 0,181% (2014: 0,379%). Dit is de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2014.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en afkopen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de technische voorzieningen risico fonds. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorzieningen betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de technische voorziening risico fonds. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorzieningen betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Tevens zijn per 31 december 2015 achtereenvolgens de volgende aanpassingen in de rentetermijnstructuur (RTS) verwerkt: het vervallen van de driemaandsmiddeling en de aanpassing van de UFR van 4,2% naar 3,2%. Voor verdere toelichting wordt verwezen naar de toelichting in de grondslagen inzake schattingswijzigingen.

Wijziging actuariële uitgangspunten

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het fonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de technische voorzieningen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen van het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien. De mutatie in het boekjaar wordt verklaard door een beperkte aanpassing van de factoren.

Overige wijzigingen

	2015	2014
Resultaat op kanssystemen:		
Resultaat op sterfte	-310	-588
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-469	-290
Resultaat op mutaties	-14	398
	-793	-480

16. Mutatie technische voorziening risico deelnemers

Deze zijn berekend op basis van de voor de balansposten gehanteerde grondslagen.

17. Saldo overdrachten van rechten

	2015	2014
Inkomende waardeoverdrachten	-1.886	-2.407
Uitgaande waardeoverdrachten	8.779	8.414
	6.893	6.007

	2015	2014
Wijziging technische voorziening inzake overdracht van rechten:		
Toevoeging aan de technische voorziening risico deelnemers	1.888	2.428
Onttrekking aan de technische voorziening risico deelnemers	-8.757	-8.418
	-6.869	-5.990

	2015	2014
Het resultaat op de waardeoverdrachten is als volgt:		
- de overgenomen pensioenverplichting	-2	-21
- de overgedragen pensioenverplichting	-22	4
	-24	-17

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het fonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het fonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra pensioenaanspraken.

Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting. Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur Het bestuur van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten heeft de jaarrekening 2015 vastgesteld in de vergadering van 10 juni 2016.

Ondertekening bestuur voor akkoord

De Meern, 22 juni 2016

E.H.W. Bosman
Voorzitter

P.A. Citroen
Vicevoorzitter

4. Overige gegevens

4.1 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Het voorstel resultaatbestemming 2015 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

4.2 Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn na de balansdatum geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per einde 2015 dan op grond van dit verslag kan worden verkregen.

4.3 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten te Amsterdam is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2015.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Towers Watson Netherlands B.V.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 3.210.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 214.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-personregel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel bezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum tenminste gelijk aan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is tenminste gelijk aan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen.

De vermogenspositie is naar mijn mening goed, enigerlei intentie tot het verlenen van toeslagen ontbreekt.

Purmerend, 22 juni 2016

drs. H. Zaghdoudi AAG
Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

4.4 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

Verklaring over de jaarrekening 2015

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten op 31 december 2015 en van het resultaat over 2015 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2015 van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten te De Meern ('de stichting') gecontroleerd. De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2015;
- de staat van baten en lasten over 2015; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verantwoordelijkheden van het bestuur

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening en voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische

alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheid voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Ons controleoordeel beoogt een redelijke mate van zekerheid te geven dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Verklaring betreffende overige door wet- en regelgeving gestelde vereisten

Verklaring betreffende het bestuursverslag en de overige gegevens

Wij vermelden op basis van de wettelijke verplichtingen onder Titel 9 Boek 2 BW (betreffende onze verantwoordelijkheid om te rapporteren over het bestuursverslag en de overige gegevens):

- dat wij geen tekortkomingen hebben geconstateerd naar aanleiding van het onderzoek of het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de door Titel 9 Boek 2 BW vereiste overige gegevens zijn toegevoegd;
- dat het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Amsterdam, 22 juni 2016

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door drs. L.H.J. Oosterloo RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2015 van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.

Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.

Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.

Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

5. Bijlagen

5.1 Samenstelling commissies

Hieronder is de samenstelling van de commissies opgenomen. Dit betreft de samenstelling in 2015.

Dagelijks bestuur

Voor de dagelijkse gang van zaken is er een dagelijks bestuur. De voorzitter en vicevoorzitter van het fonds hebben zitting in het dagelijks bestuur en hebben de volgende bevoegdheden:

- De uitvoering van de dagelijkse gang van zaken van het fonds;
- De uitvoering van het jaarlijkse beleidsplan;
- Het bespreken van de agenda en vergaderstukken van de bestuursvergadering ter voorbereiding van de bestuursvergadering;
- Het bespreken van (strategische) beleidsvraagstukken;
- Het bespreken van het communicatiebeleid;
- Het bespreken en monitoren van het integrale risicomanagement;
- Het uitvoeren van een coördinerende rol bij het jaarwerkproces;
- Het behandelen van spoedeisende zaken.

Het dagelijks bestuur bestaat in het verslagjaar 2015 uit de voorzitter en vicevoorzitter van het fonds:

- de heer E.H.W. Bosman
- de heer P.A Citroen

Het dagelijks bestuur komt voor elke bestuursvergadering bijeen. Om zijn werkzaamheden optimaal te kunnen uitvoeren heeft het bestuur commissies ingesteld die onder meer tot taak hebben besluiten die het bestuur moet nemen, voor te bereiden. Het bestuur kan besluiten dat externe deskundigen deel uitmaken van een commissie. De volgende commissies staan het bestuur bij:

Handhavings- en vrijstellingscommissie

De handhavings- en vrijstellingscommissie heeft onder meer als taak het bestuur te adviseren over het handhavings- en vrijstellingsbeleid van het fonds. Deze commissie behandelt verder alle relevante zaken die samenhangen met de werkingssfeer en handhaving van de verplichtstelling, aansluitingskwesties en vrijstellingsverzoeken van werkgevers.

In de commissie hebben zitting:

- de heer P.A. Citroen
- de heer E.H.W. Bosman

Beleggingscommissie

De beleggingscommissie heeft onder meer als taak het bestuur te adviseren over het te voeren beleggingsbeleid en over de beoordeling van het jaarverslag.

In de beleggingscommissie hebben zitting:

- de heer G.J. Seffinga
- de heer M. Raaijmakers
- de heer P.A. Citroen
- vacature

De beleggingscommissie wordt bijgestaan door een externe beleggingsadviseur van het fonds:

- de heer M. Euverman

Pensioentechnische commissie

De Pensioentechnische commissie heeft onder meer als taak het bestuur te adviseren over pensioentechnische-, juridische- en actuariële zaken die niet beleggingsgerelateerd zijn. In deze commissie hebben zitting:

- de heer E.H.W. Bosman
- de heer R.L. Schikhof

De pensioentechnische commissie wordt bijgestaan door de adviserend actuaaris van het fonds:

- de heer F. Verschuren

AO/IC en uitbestedingscommissie

De AO/IC en uitbestedingscommissie houdt zich voornamelijk bezig met de monitoring van de afspraken met partijen waar de werkzaamheden voor het fonds zijn uitbesteed. De commissie beoordeelt rapportages op tijdigheid en volledigheid. In deze commissie hebben zitting:

- de heer J.C. de Planque
- de heer M.J.M. Nuijten

De AO/IC en uitbestedingscommissie wordt bijgestaan door de externe adviseur mevrouw R. Poldner.

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie heeft onder meer als taak het bestuur te adviseren over het communicatiebeleid van het fonds. Deze commissie behandelt alle relevante zaken met betrekking tot communicatie richting de belanghebbenden van het fonds binnen het door het bestuur vastgestelde beleid. In de commissie hebben zitting:

- de heer M. Raaijmakers
- de heer M.J.M. Nuijten

De communicatiecommissie wordt bijgestaan door de externe adviseur mevrouw R. Poldner.

Klachten- en geschillencommissie

De klachten- en geschillencommissie is uitsluitend bevoegd tot het nemen van besluiten over klachten dan wel geschillen tussen de deelnemer en het fonds terzake individuele beslissingen uit hoofde van die pensioenregeling die het bestuur terzake van deze deelnemer heeft genomen.

De klachten- en geschillenregeling is geplaatst op de website van het fonds. In de klachten- en geschillencommissie hebben zitting:

- de heer R.L. Schikhof
- de heer E.H.W. Bosman

5.2 Nevenfuncties leden bestuur en raad van toezicht

In het verslagjaar hebben de leden van het bestuur en de raad van toezicht de volgende nevenfuncties vervuld.

P.A. Citroen

- Lid Raad van Toezicht Eer en Volharding uitvaart zorg (tot mei 2015)
- Lid Raad van Advies Professionals in Flex (tot juni 2015)
- Lid Adviescommissie SNCU
- Directeur PAC Beheer BV Advies en M&A
- Tevens aanmerkelijke belangen in Studentalent, DNL groep en XL Studentenuitzendbureau, UNO Automatiseringdiensten, Cammio Video Recrutement, Drillster leer platform en Syllion Ventures
- Voorzitter STAK IVY Company
- Voorzitter STAK Saint Basics

E.H.W. Bosman

- Bestuurslid Stichting Administratiekantoor VEP surplus (Stork)
- Lid Commissie Beleggingen en lid Commissie Finance & Risk bedrijfstakpensioenfonds Metaal en Techniek (PMT)
- Bestuurslid Stichting Pensioenfonds C1000
- Bestuurslid Cappital (PPI)
- Bestuurslid Stichting Pensioenfonds van de Grolsche Bierbrouwerij
- Vice voorzitter Stichting Pensioenfonds voor de Groothandel in Bloemen en Planten
- Docent Actuarieel Instituut

G.J. Seffinga

- Bestuurslid Bpf Levensmiddelen
- Bestuurslid Bpf Groothandel bloemen en planten
- Bestuurslid Bpf Detailhandel

R.L. Schikhof

- Directeur Stichting Pensioenfonds Randstad
- Voorzitter Stichting Pensioenfonds Flexsecurity
- Directeur Pensioenbureau Randstad Holding N.V.
- Fractie-assistent VVD Gemeente Oostzaan
- Lid Rekenkamercommissie Gemeente Oostzaan
- Secretaris Stichting West Coast Challenge
- Docent Stichting Pensioen Opleidingen

M.J.M. Nuijten

- Bestuurder FNV
- Bestuurslid Bpf TextielVerzorging
- Lid Vakexamencommissie Inspecteurs SNCU
- Commissaris Woningbouwvereniging EWW Utrecht

J.C. de Planque

- Directeur Jans Interim Management & Consultancy (JIM&C) B.V.
- Commissaris bij Intermetaal Beheer BV
- Commissaris bij Bejo Finance BV

M. Raaijmakers

- Bestuurslid Stichting Pensioenfonds voor de Woningbouwcorporatie en lid Pensioencommissie (voorzitter)
- Bestuurslid Stichting VUT-fonds voor de Woningcorporaties
- Bestuurslid Stichting Pensioenfonds voor de Groothandel in Levensmiddelen en lid beleggingscommissie
- Bestuurslid Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM en lid Communicatiecommissie

J.L. Verhulst

- Eigenaar / jurist Puik Pensioenadvies, en uit dien hoofde:
- Bestuursondersteuning Pensioenfonds Medewerkers Apotheken
- Jurist bij Stichting Notarieel Pensioenfonds
- Lid van de Raad van Toezicht Stichting Pensioenfonds Tandartsen en Tandarts-specialisten
- Lid visitatiecommissie Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer

P.C. van der Linden

- Voorzitter Stichting Administratiekantoor Aandelen Ballast Nedam N.V.
- Commissaris Woningcorporatie HW Wonen

H. Smit

- Maatschapslid Diergezondheidscentrum Boven Veluwe
- Voorzitter bestuur Stichting Pensioenfonds Dierenartsen
- Lid beleggingscommissie Stichting Pensioenfonds Dierenartsen
- Lid Pension Fund Governance commissie Stichting Pensioenfonds Dierenartsen

5.3 Uitbestede partijen en adviseurs

Het fonds heeft al haar werkzaamheden als het gaat om administratie en vermogensbeheer uitbesteed. Het bestuur laat zich bijstaan door externe adviseurs op actuariel en beleggingstechnisch gebied. Hieronder worden de belangrijkste uitbestede partijen en adviseurs in 2015 benoemd.

Pensioenbeheer

De pensioenadministratie is uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer, Rijnzathe 12 te De Meern.

Fiduciair manager en custodian

Kempen Capital Management, gevestigd in Nederland (Amsterdam), is aangesteld als fiduciair manager en voert het beheer van het vermogen van het fonds. Bank of New York Mellon, gevestigd in Nederland (Amsterdam), is aangesteld als custodian.

Beleggingsadviseur

De beleggingsadviseur van het fonds is de heer M. Euverman, verbonden aan Sprenkels en Verschuren, gevestigd in Nederland (Amsterdam).

Adviserend actuaris

In het verslagjaar is de heer F. Verschuren actief geweest als adviserend actuaris. De heer Verschuren is verbonden aan Sprenkels & Verschuren.

Externe bestuursondersteuning

Mevrouw R. Poldner, verbonden aan Poldner Advies, gevestigd te Amsterdam.

Certificerend actuaris

De heer H. Zaghdoudi, verbonden aan Willis Towers Watson, gevestigd te Purmerend.

Onafhankelijke accountant

De heer L.H.J. Oosterloo, PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., gevestigd te Amsterdam.

Compliance Officer

De heer R. Mersch, GBA accountants & adviseurs, gevestigd te Den Haag.

5.4 Kerngegevens pensioenregeling

Met ingang van 2008 voert StiPP twee pensioenregelingen uit. Een Basisregeling voor werknemers die meer dan 26 weken werkzaam zijn in de uitzendbranche. Daarnaast een Plusregeling voor werknemers die meer dan 78 weken in de uitzendbranche hebben gewerkt en voor payrollers.

Hieronder worden de kenmerken van de Basisregeling en de Plusregeling weergegeven, zoals die gelden vanaf 1 januari 2015.

5.4.1 Basisregeling

Pensioensysteem

Beschikbare premieregeling met het karakter van een premieovereenkomst.

Premie

Reglementaire premie bedraagt 2,6% van het bruto loon. Deze premie komt geheel voor rekening van de werkgever.

Bruto loon / Pensioengevend salaris

Als pensioengevend salaris geldt het bruto uurloon. Het bruto uurloon bestaat uit het brutoloon, waaronder wordt verstaan: het loon over de normale gewerkte uren, loon over de onregelmatige uren (dat wil zeggen de uren in afwijkende dag- en tijdzones), indien tijdens ziekte loon wordt doorbetaald: het werkelijk door de werkgever doorbetaalde loon, de vergoeding wegens loonderving van (een) wachtdag(en) in geval van ziekte ('wachtdagcompensatie'), de opgebouwde of (uitbetaalde) reserveringen voor vakantiedagen, bijzonder verlof, kort verzuim en feestdagen (indien van toepassing) en de vakantiebijslag.

Indien tussen de werkgever en de werknemer schriftelijk overeengekomen, kan in positieve zin van het beschreven bruto-uurloon omschrijving worden afgeweken. De opgebouwde of (uitbetaalde) reserveringen voor vakantiedagen, bijzonder verlof, kort verzuim en feestdagen die zijn opgebouwd in een periode waarin de werknemer geen deelnemer in de zin van artikel 2 van de statuten van het fonds was, worden in geen geval tot het brutoloon in de zin van dit artikellid gerekend.

Het moment waarop de reserveringen voor vakantiedagen, bijzonder verlof, kort verzuim en feestdagen tot het bruto-uurloon worden gerekend is afhankelijk van de keuze die de werkgever heeft gemaakt. De werkgever kan eenmaal per kalenderjaar in januari kiezen of hij voor dat jaar tot het bruto-uurloon rekent:

- a. de reserveringen op het moment van ontstaan; of
- b. de reserveringen op het moment van uitbetalen.

De keuze van de werkgever kan niet tussentijds gedurende het jaar worden gewijzigd.

Maximum pensioengevend loon

Het bruto-uurloon, zoals voorgaand omschreven, is pensioengevend tot en met € 28,19. Dit wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld.

Franchise

De uur-franchise wordt jaarlijks vastgesteld door het bestuur en bedraagt voor 2016 € 6,24 per uur. Deze franchise wordt uitsluitend gebruikt voor de toedeling van de premie aan de deelnemers.

Pensioengrondslag

Voor elke deelnemer wordt wekelijks de pensioengrondslag vastgesteld. De pensioengrondslag is gelijk aan het bruto uurloon (pensioengevend salaris), verminderd met de uur-franchise.

Aangroei pensioenkapitaal

De deelnemer wordt periodiek een premie beschikbaar gesteld van 4,4% van de pensioengrondslag. De beschikbare premie wordt toegevoegd aan het saldo van het pensioenkapitaal. Het pensioenkapitaal bestaat uit het saldo van de pensioenrekening inclusief de waarde uit een eventuele waardeoverdracht. Het saldo van het pensioenkapitaal wordt periodiek vermeerderd of verminderd met het positieve of negatieve beleggingsresultaat.

Opbouwperiode

21 jaar tot 67 jaar. De opbouw vangt aan zodra een deelnemer meer dan 26 weken voor één uitzend-onderneming heeft gewerkt (referte-eis).

Pensioendatum

De eerste dag van de maand waarin de (gewezen) deelnemer de leeftijd bereikt van 67 jaar.

Nabestaandenpensioen ten behoeve van echtgenoot, echtgenote, geregistreerde partner alsmede wezenpensioen voor kinderen tot 18 jaar

Bij overlijden van de (gewezen) deelnemer vóór het bereiken van de pensioendatum verkrijgen de partner en / of de kinderen aanspraken op nabestaanden- en/of wezenpensioen. De hoogte van dit nabestaanden- en / of wezenpensioen is afhankelijk van het kapitaal op het tijdstip onmiddellijk voorafgaande aan het overlijden van de deelnemer of gewezen deelnemer en van het geldende fiscale maximum, en wordt vastgesteld op basis van de door het bestuur in overleg met de actuaris vastgestelde grondslagen. Daarbij geldt een verhouding tussen het nabestaandenpensioen en het wezenpensioen per kind van 100:20.

Premievrije deelneming

n.v.t.

Inkoop pensioen

De deelnemer heeft de mogelijkheid om op pensioendatum pensioen in te kopen bij het fonds dan wel een andere pensioenuitvoerder.

5.4.2 Plusregeling

Pensioensysteem

Beschikbare premieregeling met het karakter van een premieovereenkomst.

Premie

De reglementaire premie bedraagt per 1 januari 2016 12,0% van de pensioengrondslag. Deze premie komt voor 2/3 ten laste van de werkgever en voor 1/3 van de werknemer.

Bruto loon / Pensioengevend salaris

Als pensioengevend salaris geldt het bruto uurloon. Het bruto uurloon bestaat uit het brutoloon, waaronder wordt verstaan: het loon over de normale gewerkte uren, loon over de onregelmatige uren (dat wil zeggen de uren in afwijkende dag- en tijdzones), indien tijdens ziekte loon wordt doorbetaald: het werkelijk door de

werkgever doorbetaalde loon, de vergoeding wegens loonderving van (een) wachtdag(en) in geval van ziekte ('wachtdagcompensatie'), de opgebouwde of (uitbetaalde) reserveringen voor vakantiedagen, bijzonder verlof, kort verzuim en feestdagen (indien van toepassing) en de vakantiebijslag.

Indien tussen de werkgever en de werknemer schriftelijk overeengekomen, kan in positieve zin van het beschreven bruto-uurloon omschrijving worden afgeweken. De opgebouwde of (uitbetaalde) reserveringen voor vakantiedagen, bijzonder verlof, kort verzuim en feestdagen die zijn opgebouwd in een periode waarin de werknemer geen deelnemer in de zin van artikel 2 van de statuten van het fonds was, worden in geen geval tot het brutoloon in de zin van dit artikellid gerekend.

Het moment waarop de reserveringen voor vakantiedagen, bijzonder verlof, kort verzuim en feestdagen tot het bruto-uurloon worden gerekend is afhankelijk van de keuze die de werkgever heeft gemaakt. De werkgever kan eenmaal per kalenderjaar in januari kiezen of hij voor dat jaar tot het bruto-uurloon rekent:

- a. de reserveringen op het moment van ontstaan; of
- b. de reserveringen op het moment van uitbetalen.

De keuze van de werkgever kan niet tussentijds gedurende het jaar worden gewijzigd.

Maximum pensioengevend loon

Het bruto-uurloon, zoals voorgaand omschreven, is pensioengevend tot en met € 28,19. Dit wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld.

Uur-franchise

De uur-franchise wordt jaarlijks vastgesteld door het bestuur en bedraagt voor 2016 € 6,24 per uur.

Pensioengrondslag

Voor elke deelnemer wordt wekelijks de pensioengrondslag vastgesteld. De pensioengrondslag is gelijk aan het bruto uurloon (pensioengevend salaris), verminderd met de uur-franchise.

Opbouw pensioenkapitaal

Van de reglementaire doorsneepremie van 12,0% van de pensioengrondslag wordt de volgende inleg per leeftijdscategorie beschikbaar gesteld:

Leeftijd	Beschikbare premie als percentage van de pensioengrondslag
21 - 24	4,4
25 - 29	5,4
30 - 34	6,6
35 - 39	8,0
40 - 44	9,8
45 - 49	11,9
50 - 54	14,6
55 - 59	18,1
60 - 64	22,5
65 - 66	26,5

De beschikbare premie wordt toegevoegd aan het saldo van de pensioenrekening. Het pensioenkapitaal bestaat uit het saldo van de pensioenrekening inclusief de waarde uit een eventuele waardeoverdracht. Het saldo van

de pensioenrekening wordt periodiek vermeerderd of verminderd met het positieve of negatieve beleggingsresultaat.

Opbouwperiode

21 jaar tot 67 jaar.

Pensioendatum

De eerste dag van de maand waarin de (gewezen) deelnemer de leeftijd bereikt van 67 jaar.

Nabestaandenpensioen ten behoeve van echtgenoot, echtgenote, geregistreerde partner (of ongehuwde partner met notarieel verleden samenlevingsovereenkomst) alsmede wezenpensioen voor kinderen tot 18 jaar

Bij overlijden van de (gewezen) deelnemer vóór het bereiken van de pensioendatum verkrijgen de partner en/of de kinderen aanspraken op nabestaanden- en/of wezenpensioen. Het nabestaandenpensioen bestaat uit een uitkering uit de risicodekking en een uitkering die afhankelijk is van de hoogte van het pensioenkapitaal en van het aantal wezenpensioenen dat tezamen met het partnerpensioen voor het Pensioenkapitaal wordt aangekocht in de verhouding 100:20 (partnerpensioen: wezenpensioen). De partner- en wezenpensioenen zullen nooit hoger zijn dan de geldende fiscale maxima.

Premievrije deelneming

De deelnemer die arbeidsongeschikt wordt volgens de Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA) kan een verzoek bij het fonds indienen tot voortzetting van het deelnemerschap. Als het verzoek wordt ingewilligd, komt de door de werkgever verschuldigde premie als bedoeld in het uitvoeringsreglement geheel of gedeeltelijk ten laste van het fonds, wordt aan de werkgever gehele of gedeeltelijke vrijstelling van premiebetaling verleend en blijven de pensioenaanspraken van de deelnemer geheel of gedeeltelijk in stand. De gehele of gedeeltelijke vrijstelling van premiebetaling en de gehele of gedeeltelijke voortzetting van de deelneming geldt zolang een uitkering wegens arbeidsongeschiktheid wordt genoten.

Inkoop pensioen

De deelnemer heeft de mogelijkheid om op pensioendatum pensioen in te kopen bij het fonds dan wel een andere pensioenuitvoerder.

5.5 Afkortingen en begrippen

ABTN

Pensioenfondsen dienen te werken volgens een Actuariële en BedrijfsTechnische Nota. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.

AFM

Autoriteit Financiële Markten

AG

Actuarieel genootschap

ALM

Asset Liability Management. Analyse van de onderlinge samenhang van de ontwikkeling van beleggingen en verplichtingen ter toetsing van het premie-, indexatie- en beleggingsbeleid.

Asset

Beleggingscategorie

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als een voortschrijdend gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over de afgelopen 12 kalendermaanden. Bij StiPP geldt voor 2015 dat deze wordt berekend over het gemiddelde van de afgelopen 4 kwartalen.

Benchmark

Vergelijkingsmaatstaf of norm waarmee kosten en prestaties van instellingen uit dezelfde sector worden vergeleken.

Compliance

Handelen in overeenstemming met (in- en externe) wet- en regelgeving en integriteitsbeleid

Contante waarde

Bedrag dat op enig moment aanwezig moet zijn om, rekening houdend met toekomstige rente inkomsten en eventuele andere actuariële grondslagen, de huidige verplichtingen in de toekomst ook daadwerkelijk te kunnen betalen.

Dekkingsgraad

De waarde van het pensioenvermogen uitgedrukt als percentage van de waarde van de pensioenverplichtingen. De dekkingsgraad wordt als graadmeter beschouwd voor de mate van zekerheid dat de toegezegde pensioenen ook daadwerkelijk kunnen worden uitbetaald.

Derivaat

Financieel contract waarvan de waarde is afgeleid van een andere (onderliggende) waarde, zoals een aandeel, obligatie of grondstof. Bijvoorbeeld: futures, swaps.

Dispensatie

Vrijstelling van de verplichting tot deelname aan de pensioenregeling van het bedrijfstakpensioenfonds. Ook wel vrijstelling genoemd.

DNB

De Nederlandsche Bank

Duration

Gewogen gemiddelde looptijd van een lening. Maatstaf om de prijsgevoeligheid van de lening te bepalen voor renteveranderingen.

Feitelijke premie

Is de daadwerkelijke premie die betaald wordt door de werkgevers en de deelnemers in de pensioenregeling.

Franchise

Vrijgesteld bedrag. Over dit deel van het pensioengevend loon wordt geen pensioen opgebouwd.

Insider

Een persoon die (in)direct bij transacties van het pensioenfonds in financiële instrumenten is betrokken, dan wel uit hoofde van zijn werkzaamheden over voorwetenschap beschikt of kan beschikken.

Inflatie

Stijging van het algemene prijspeil.

Kostendekkende premie

De premie die gelijk is aan de actuariële benodigde premie.

FTK

Nieuw Financieel Toetsingskader. Het Financieel Toetsingskader is een stelsel van De Nederlandsche Bank voor in de toekomst te hanteren waarderingsmethoden.

Pensioengrondslag

Het deel van het pensioengevend loon boven de franchise.

Performance

Totale rendement op marktwaarde. Performance wordt normaliter vergeleken met die van een benchmark. Bij outperformance wordt er een beter resultaat behaald dan de benchmark. Bij underperformance wordt er een slechter resultaat behaald dan de benchmark.

Prudent Person principle

Dit principe bepaalt dat het door een pensioenfonds te hanteren beleggingsbeleid moet voldoen aan de uitgangspunten zoals opgenomen in artikel 135 PW.

PW

Pensioenwet

Rekenrente

Fictief rendementspercentage dat het belegde vermogen in de toekomst wordt geacht op te brengen.

Rentetermijnstructuur

Dit is een set van rentes voor iedere looptijd. In de regel zal voor iedere looptijd een andere rente gelden. Dit weerspiegelt verschillen in het rendement dat vereist wordt op beleggingen met een verschillende horizon.

Reservetekort

Een fonds heeft een reservetekort als het aanwezige eigen vermogen kleiner is dan het vereist eigen vermogen, maar groter is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Slapers

Deelnemers van het pensioenfonds die niet langer bij dit fonds pensioen opbouwen.

Solvabiliteit

Het vermogen dat op langere termijn aanwezig moet zijn om de verplichtingen te kunnen nakomen.

STAR (Stichting van de Arbeid)

Een landelijk overlegorgaan van de centrale organisaties van zowel werkgevers als werknemers in Nederland.

Sterftegrondslag

Berekeningsmethode gebaseerd op een statisch overzicht van sterftetekansen per leeftijd van een bepaalde groep personen.

UFR (Ultimate Forward Rate)

De UFR is een modelmatige benadering van de marktrente voor pensioenverplichtingen met een termijn langer dan 20 jaar.

Vastrentende waarden

Beleggingssoort waarover in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheekleningen.

Vereist eigen vermogen

Het vereist eigen vermogen is de omvang van het eigen vermogen waarover een pensioenfonds ten minste moet beschikken. Indien een fonds niet over dit vermogen beschikt, moet het een herstelplan indienen bij DNB.

VPV (Voorziening Pensioen Verplichtingen)

De passiva van het pensioenfonds, gelijk aan de waarde van de pensioenverplichtingen. Ook wel technische voorziening.

Waardeoverdracht

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van een tot zeker moment opgebouwde pensioenaanspraak, in het geval de deelnemer verandert van werkgever of verzekeraar.

Z-score

Een maatstaf die het verschil meet tussen het feitelijk behaald rendement en het rendement van de vooraf gedefinieerde normportefeuille, rekening houdend met kosten. De z-score is één van de criteria op grond waarvan eventueel kan worden afgezien van de verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds.

